

FRANCISZEK WASYL

 <https://orcid.org/0000-0002-2589-5272>

OŚRODEK BADAŃ NAD KULTURĄ ORMIAŃSKĄ W POLSCE
POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI, KRAKÓW

„KTO CZYM SIĘ BAWI I Z CZEGO ŻYJE” PROFESJE ORMIAN Z KUT NAD CZEREMOSZEM NA TLE INNYCH NACJI W KOŃCU XVIII WIEKU

Abstrakt: Artykuł poświęcony jest profesjom i zajęciom Ormian w Kutach nad Czeremoszem na tle innych grup etnicznych w końcu XVIII wieku. Autor wykorzystał kilka dokumentów aktowych (głównie z lat 80. XVIII wieku) o charakterze fiskalnym, w których znajdowały się informacje na temat poszczególnych gospodarstw domowych, takie jak: miejsce usytuowania domu, przynależność etniczna gospodarza oraz wykonywany przez niego zawód. Wykaz ten został skonfrontowany z nieznanym dotąd szerzej planem miasteczka z 1781 roku. W przypadku społeczności ormiańskiej obraz struktury rodzinnej dopełnił wykaz wiernych ormiańskokatolickiej parafii w Kutach z 1791 roku. Na podstawie wspomnianych dokumentów autor sporządził wykaz gospodarzy (publikowany w aneksie), który posłużył do opisu i analizy struktury zawodowej kuckiej społeczności i miejsca, jakie zajmowali w niej Ormianie. W końcu XVIII wieku istniały w Kutach domeny zawodowe zmonopolizowane przez poszczególne etniczności. Ormianie opanowali kilka z nich, szczególnie produkcję skór safianowych. Były to manufaktury, które absorbowały zawodowo także inne wspólnoty etniczne jako pomocników, dostawców surowca oraz odbiorców gotowego towaru na handel lub w celu dalszego przetwórstwa. Artykuł omawia także topografię etniczną, to jest miejsca koncentracji zasiedlenia ormiańskiego i żydowskiego w miasteczku oraz przemieszane, wieloetniczne zasiedlenie przedmieść.

Słowa kluczowe: Ormianie polscy, Kuty nad Czeremoszem, rzemiosło, przetwórstwo skórzanе, garbarstwo, szynkarstwo, handel, stosunki etniczne

Kuty z perspektywy dokumentów

Kuty to miasteczko lokowane w 1715 roku przez Józefa Potockiego, wojewodę kijowskiego. Pierwotnie nazwano je „Nowe Kutty”¹, dla odróżnienia od nieodległej wsi Kuty; w późniejszym okresie nazwę Kuty zaczęto stosować w odniesieniu do miasteczka, a wieś mianowano Kutami Starymi

Nowe Kutty znajdowały się na szlaku handlowym łączącym południowo-wschodnie rubieże Rusi Czerwonej z północnym obszarem wpływów imperium osmańskiego. Był to ośrodek miejski o drugorzędnym znaczeniu, wspierał gospodarczo nieodległe miasta: Kołomyję i Stanisławów, które w XVIII wieku rozwijały się demograficznie o wiele prężniej aniżeli miasteczko nad Czeremoszem. Niemniej jednak nowa miejscowość liczyła się na mapie lokalnego handlu choćby ze względu na dogodne położenie przy granicy z Bukowiną, ku której do Wyżnicy prowadził trakt przez rzekę Czeremosz.

Zgodnie z wolą fundatora powstające miasto miało być otwarte na wszystkie nacje: „wszystkim i wszelkiej kondycji, stanu, religii ludziom, handlerzom, kupcom [...] osiadającym i da Bóg mającym w miasteczku nowo przeze mnie [...] założonym”². W pierwszym okresie istnienia ośrodka dominującymi grupami etnicznymi byli Żydzi i Ormianie. W czasie wizytacji kościelnej dokonanej przez łacińskiego arcybiskupa lwowskiego Jana Skarbka w 1721 roku, a zatem zaledwie 6 lat po lokacji miasta, wspomniano jedynie o 20 osobach obrządku rzymskokatolickiego zamieszkujących Kuty³. Wojewoda Potocki zwolnił nowych osadników z obowiązków podatkowych, z wyłączeniem „wymiaru młyńskiego, za który dziesiątą miarę od wszelkich słołów, surowców, zbóż w młynie moim dawać mają na prowent mój”, na 5 lat (to jest do 1720 roku)⁴.

¹ W dokumentach pojawia się określenie: „miasto Nowokuttow” (zob. odpis przywileju dla Ormian z Kut z 14 sierpnia 1727 roku: Центральний Державний Історичний Архів України у місті Львові (dalej: CDIAUL): f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 17).

² Zob. *Jewish privileges in the Polish Commonwealth. Charters of rights granted to Jewish communities in Poland-Lithuania in the sixteenth to eighteenth centuries*, red. J. Goldberg, Jerusalem 1985, s. 143. Oryginalny tekst przywileju zob.: Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD): Metryka Koronna, Księgi Spraw Publicznych (Księgi Kancelarskie), sygn. 27, s. 592-595; pierwsze wydanie dokumentu: *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*, wyd. M. Baliński i T. Lipiński, 2/6, Warszawa 1885, s. 906-908; zob. też: M. Horn, *Regesty dokumentów i ekscerpty z Metryki Koronnej do historii Żydów w Polsce 1697-1795*, 2, *Rządy Stanisława Augusta (1764-1795)*, 1, 1764-1779, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1984, s. 26-28, dok. nr 24.

³ Archiwum Arcybiskupa Eugeniusza Baziaka w Krakowie (dalej: AEBK): sygn. AV-1, k. 78r.; zob. G. Ruszczyk, *Kościół parafialny p. w. Najśw[iętszego] Serca Jezusa w Kutach*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, red. J. K. Ostrowski, 14, Kraków 2006, s. 192.

⁴ *Jewish privileges*, s. 141-143.

Dynamika rozwoju gospodarczego Kut uzależniona była nie tylko od zwolnień podatkowych, ale także od przywilejów dla samorządu gminnego i przywilejów religijnych. Kościół dla katolików obrządków ormiańskiego i rzymskiego wzniesiony został, zdaniem Sadoka Barącza, około 1717 roku, kiedy to zaczęto prowadzić księgi metrykalne⁵. Zapewne o tym kościele wspominał w protokole wizytacji arcybiskup Skarbek w 1721 roku, nazywając taką dwuobrządkową świątynię „ingeniosae inventionis” (ciekawym wynalazkiem)⁶. Równie interesującym eksperymentem, tym razem społecznym, było powierzenie zarządu świątyni „ormiańskiemu kapłanowi nieznającemu ani łaciny, ani języka polskiego”⁷. Chodziło zapewne o księdza Grzegorza Wartanowicza, którego Ormianie „własnym kosztem utrzymywali”⁸. W razie konieczności, być może komunikacyjnych i teologicznych, katolicy obrządku rzymskiego (których, jak wspomniano, miało być 20) odwołać się mogli do łacińskiego kapelana kosowskiego: „In necessitate recurrere solent ad curatumne an Capellanum Kossowiensem uno militari polonico ibinde [ilinde?] distantem”⁹. Pierwotny kościół drewniany, łacińsko-ormiański, który istniał aż do wielkiego pożaru Kut w 1779 roku, był „elegans” (porządny)¹⁰, miał „dwie kaplice albo zakrystie, dwa ołtarze po obu stronach, łaciński i ormiański, wzniesiony decyzją i sumptem Wielmożnego Pana Wojewody Kijowskiego dziedzica w Kutach”¹¹.

Zróznicowana struktura etniczna osadników stanowiła wprawdzie cechę typową dla tego terenu i czasu, niemniej jednak należy zaznaczyć, że nie był to proces spontaniczny, a wręcz przeciwnie, ukierunkowany na potrzeby ekonomiczne właściciela i ściśle (jeśli nie wyłącznie) temu celowi podporządkowany. Nie dziwi zatem fakt, że „oczekiwany” osadnikami byli przedstawiciele nacji tradycyjnie uważanych za przedsiębiorcze i utrzymujące się z działalności handlowej i rzemiosła: Żydzi i Ormianie¹². Ci drudzy otrzymali odrębne przywileje od Józe-

⁵ S. Barącz, *Rys dziejów ormiańskich*, Tarnopol 1869, s. 100.

⁶ AEBK: AV-1, k. 78r.

⁷ Ibidem: *Administrat ibi modo [sacrambula] presbyter Armenus ignarus tam latin[a]e, quem polonae lingu[a]e.*

⁸ S. Barącz, *Rys dziejów*, s. 100.

⁹ AEBK: AV-1, k. 78r.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Na temat wieloetnicznego osadnictwa miejskiego Rusi Czerwonej istnieje już ogromna literatura. Wypada jednak stwierdzić, że w przeważającej mierze opiera się ona na źródłach normatywnych, dotyczących przywilejów miejskich, religijnych oraz cechowych, a w mniejszym stopniu czerpie z badań masowych, odnoszących się do konkretnych indywiduów i grup społecznych. Zwykle też wspomniane prace najszerzej traktują o lwowskiej metropolii. I choć wiele się dowiadujemy o segregacji wyznaniowej, prawie miejskim, ordynacjach podatkowych i wyborczych oraz organizacji życia gospodarczego (zwłaszcza w kontekście cechów i bractw), to jednak skromniejszy jest udział badań naświetlających realia od strony „bohaterów” tych wszystkich normatywnych wytycznych, czyli: szewców, krawców, kupców,

fa Potockiego nieco później niż Żydzi, bo w 1727 roku. Były to przywileje wzorowane na większej i starszej gminie w Stanisławowie. Prawne porządki wśród Ormian w miasteczku nad Czeremoszem zaprowadził Krzysztof Jakubowicz, wójt ormiański ze Stanisławowa. Zwołał on spotkanie w siedzibie proboszcza kuckiego, podczas którego wybrano rajców ormiańskich w osobach: Krzysztofa Szadbejowicza, Doniga Wartanowicza, Bogdana Axentowicza, Marka Hankiewicz oraz Wartana Antoniewicza. Spośród nich wybrano na wójta Krzysztofa Szadbejowicza. Zebrani na plebanii starsi gminy ormiańskiej ustalili także reguły wyboru wójta i rajców. Tych ostatnich wyznaczano w siedzibie proboszcza raz w roku za pośrednictwem „krysek całego pospólstwa [ormiańskiego]”. Rajcy z kolei mieli wskazać dwóch marszałków, odpowiedzialnych za pobór podatków. Wójt i rajcy wybierali także „czterech godnych z pospólstwa mężów”, aby razem z nimi ustalać wszelkie podatki nakładane na gminę „według sumienia”¹³.

Dokument przywileju z 1727 roku, poza treścią normatywną, informuje nas o najważniejszych rodzinach ormiańskich zamieszkujących w tym czasie Kutę. To ich przedstawiciele objęli funkcje rajców i wójta. Krzysztof Szadbejowicz (Szadbej) wzmiankowany był przez Sadoka Barączą jako „pierwszy założyciel” gminy ormiańskiej w Kutach i z tego tytułu nazwany „Osadcą”¹⁴. Niestety nie dysponujemy obecnie źródłami, które pozwoliłyby zrekonstruować nazwiska pozostałych ormiańskich pionierów w początkach istnienia miasta.

szynkarzy etc. Dorobek naukowy w tym zakresie jest również nierówny poznawczo. Z ważniejszych opracowań warto wymienić następujące: A. Janeczek, *Segregacja wyznaniowa i podział przestrzeni w miastach Rusi Koronnej (XIV-XVI w.)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 63, 2015, 2, s. 259-280; J. Motylewicz, *Společnosť unicka w miastach województwa ruskiego w XVII i XVIII wieku*, w: *Katolickie unie kościelne w Europie Środkowej i Wschodniej – idea a rzeczywistość*, red. S. Stępień, Przemyśl 1998, s. 189-197; idem, *Ulice etniczne w miastach ziemi przemyskiej i sanockiej w XVII i XVIII*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 47, 1999, 1-2, s. 149-155; idem, *Společnosť miejska a grupy narodowościowe w miastach czerwonoruskich w XV-XVIII w. Problem przemian w trwałości więzi społecznych*, w: *Miasto i kultura ludowa w dziejach Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy*, red. J. Wyrozumski, Kraków 1996, s. 91-103; J. Półwiartek, *Miejsce religii w kształtowaniu oblicza etnicznego społeczności miast południowo-wschodnich obszarów Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych*, ibidem, s. 211-230; M. Horn, *Żydowskie bractwa rzemieślnicze na ziemiach polskich, litewskich, białoruskich i ukraińskich w latach 1613-1850*, Warszawa 1998; A. Kaźmierczyk, *Żydzi w dobrach prywatnych w świetle sądowniczej i administracyjnej praktyki dóbr magnackich w wiekach XVI-XVIII*, Kraków 2002; Я. Дашкевич, *Вірменія і Україна*, Львів-Нью-Йорк 2001; В. Р. Григорян, *История армянских колоний Украины и Польши (Армяне в Подоліи)*, Ереван 2005. Warto w tym miejscu wspomnieć jeszcze trzy prace: M. Rosman, *Żydzi pańcy. Stosunki magnacko-żydowskie w Rzeczypospolitej XVIII w.*, przeł. W. Tyszka, Warszawa 2005; Z. Budzyński, *Kresy południowo-wschodnie w drugiej połowie XVIII wieku*, 3, *Studia z dziejów społecznych*, Przemyśl-Rzeszów 2008; М. Капраль, *Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII-XVIII ст.*, Львів 2012.

¹³ CDIAUL: f. 166, op.1, spr. 1751, s. 17-19.

¹⁴ Zob. S. Barącz, *Rys dziejów*, s. 100.

Dokładniejszy obraz osadniczy Kut przynoszą dopiero czasy galicyjskie. Na przełomie lat 70. i 80. XVIII wieku, a zwłaszcza w okresie panowania cesarza Józefa II, na potrzeby fiskalnej eksploatacji nowej austriackiej prowincji zaczęto weryfikować dotychczasowe obciążenia podatkowe i wprowadzać nowe. Wymagało to zakrojonych na szeroką skalę pomiarów gruntów uprawnych i realności oraz określenia ich rentowności (urodzajności)¹⁵. Dla uporządkowania spraw podatkowych przeprowadzono lustrację w ośrodkach miejskich w Galicji. Reformy dotknęły poza administracją państwową również administrację kościelną wszystkich obrządków. W nowej rzeczywistości musiała się odnaleźć archidiecezja ormiańskokatolicka, stając przed zadaniem uporządkowania podstaw ekonomicznych oraz podziałów terytorialnych. W 1791 roku arcybiskup Jakub Walerian Tumanowicz odbył wizytację kanoniczną podległej sobie archidiecezji, co zaowocowało szeregiem istotnych dokumentów obrazujących stan materialny i osobowy tej niewielkiej wspólnoty¹⁶. Choć akcja spisowa i jej dokumentacja nastąpiły u progu rządów austriackich, obrazują sytuację osadniczą schyłku czasów staropolskich. Dają wgląd w sytuację w mieście w przełomowym okresie, na styku powolnie zachodzących zmian społecznych i gwałtownie narzucanych nowych ram administracyjnych.

Na potrzeby artykułu wykorzystałem kilka zabytków archiwalnych. Pierwszym z nich jest metryka gruntowa Kut, zarządzona patentem cesarskim w 1785 roku, a zrealizowana de facto kilka lat później, w 1789 roku (główne prace pomiarowe wykonano w 1787 roku)¹⁷. Facykuł archiwalny z pomiarami dotyczącymi Kut znajduje się obecnie w Centralnym Państwowym Historycznym Archiwum Ukrainy we Lwowie¹⁸. Zawiera główną księgę pomiarów (metrykalną), a w niej takie informacje jak: „numer miejscowego porządku” (numer parceli gruntowej)¹⁹, imię i nazwisko właściciela parceli oraz w niektórych przypadkach numer domu. W dalszych rubrykach znajdujemy informację o pożytkach gruntowych, takich jak role, łąki, lasy oraz w przypadku ludności miejskiej – ogrody i sady

¹⁵ Kompetentnie i zwięźle na temat genezy stałego katastru gruntowego pisał: K. Wnęk, *Własność nieruchomości w Krakowie w połowie XIX w.*, Kraków 2011, s. 9-20.

¹⁶ C. Lechicki, *Kościół Ormian w Polsce (zarys historyczny)*, Lwów 1928, s. 113-114.

¹⁷ Na temat józefińskiego katastru gruntowego i jego znaczenia w badaniach historycznych powstało już wiele prac. Zob. W. Styś, *Metryki gruntowe józefińskie i franciszkańskie jako źródła do historii gospodarczej Galicji*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 2, 1932/33, s. 57-92; J. Wydro, *Kataster gruntowy austriacki i jego znaczenie dla Galicji*, „Studia Historyczne”, 10, 1967, 1/2 (36/37), s. 145-157; J. Stoksikówna, *Galicyjski kataster gruntowy, jego geneza, dzieje i spuścizna aktowa*, „Archeion”, 63, 1975, s. 165-187; staranne i sumaryczne zebranie informacji na ten temat zob: K. Wnęk, *Własność nieruchomości*, s. 9-20.

¹⁸ CDIAUL: f. 19, op.1, spr. 221.

¹⁹ Numer ten nie jest właściwym numerem domu, ale parceli gruntowej. To istotne, bowiem do tego nowo nadanego numeru (dla parceli) odwołują się zwykle późniejsze dokumenty.

przydomowe, a także „prawidła podług których dzieło fasyonowania pożytku z gruntu na tym mieyscu uskutecznione iest” oraz sumariusze (w języku polskim i niemieckim)²⁰. Do mojej analizy przydatne okazały się zwłaszcza informacje zawarte w metryce głównej, dotyczące personaliów gospodarzy, numerów domów i parceli oraz pożytków będących niekiedy źródłem utrzymania gospodarzy.

Dokumentem wyjątkowej wagi jest lustracja domów w Kutach z 1789 roku, dokonana według podziału na nacje (ormiańska, rusko-polska oraz żydowska) oraz na topografię (domy rynkowe, zatyłne, przedmiejskie)²¹. Spis został zredagowany w formie trzech tabel.

Pierwsza z nich dotyczy „nacji ormieńskiej, która podług lustracyi kommisjonalney J[ego] E[kscelencji] Kr[óla] Augusta Drugiego dotąd płacą czynsz domowy, innych zaś żadnych danin nie mają”. W tabeli tej zawarte zostały następujące informacje: numer domu²², imię i nazwisko właściciela nieruchomości, wysokość czynszu domowego oraz adnotacje. Co istotne, w dokumencie zastosowano podział na: „domy rynkowe”, „domy zatyłne”, „domy przedmiejskie” oraz „domy na przedmieściu dalszym”, co umożliwia stosunkowo precyzyjne odtworzenie topografii zasiedlenia ormiańskiego w mieście.

Druga tabela dotyczy „Nacyi Roska Polskiej, którzy podług lustracyi kommisjonalney J[egomości] Krolla Augusta Drugiego czynsz domowy opłacają”. Znajdujemy w niej, podobnie jak w tabeli dotyczącej Ormian, informacje na temat numeru domu, personaliów gospodarzy oraz wysokości płaconych czynszów. Zastosowano tam następujący podział fiskalny (a nie topograficzny): „pospulstwo, którzy po 2 f. [floreny] płacą”, „ci, którzy płacą po x. 30 [krajcarów]. Przedmieście”, „ci, którzy płacą po f. 1”, „ci, którzy po 30 x. płacą”.

Tabela trzecia lustracji mówi o „Synagodze żydowskiej, która podług lustracyi kommisjonalney J[e]go Krolewskiej [Mości] Augusta Drugiego dotąd płacą domowy czynsz innych zaś żadnych nie mają danin”. W tej części dokumentu znalazło się zestawienie domów żydowskich (według numerów) oraz imion i nazwisk gospodarzy. Zaznaczono też wysokość płaconego przez poszczególnych gospodarzy czynszu. W tabeli zastosowano, podobnie jak w przypadku Ormian, podział na „domy rynkowe” i „domy zatyłne”, ograniczono się jedynie do tych dwóch kategorii ze względu na fakt, że Żydzi zasadniczo nie zamieszkiwali

²⁰ Materiały pomiarowe zostały opatrzone podpisami przedstawiciela zwierzchności oraz mężów zaufania (przysiężnych). W przypadku Kut byli to: Nikodem Szatkowski (przedstawiciel zwierzchności), Łazarz Norsesowicz (przysiężny), Gawryło Pławiuk (przysiężny), Iwan Tiudowiec (przysiężny), Jędrzej Kotlarczyk (przysiężny), Mikita Pulak (przysiężny), Krzysztof Kowalski (przysiężny). Ibidem.

²¹ Ten odkryty przeze mnie dokument znajduje się w zespole Namiestnictwa Galicyjskiego: zob. CDIAUL: f. 146, op. 18, spr. 127.

²² Numer ten zgodny jest z numerami domów według józefińskiego katastru gruntowego (nie mylić z numerem parceli).

przedmieść. W części dotyczącej Żydów jest jeszcze wykaz komorników, również obciążonych czynszem. Dokument podaje ich imiona i nazwiska oraz numery domów, w których zamieszkiwali. Omawiana lustracja domów posłużyła jako podstawa przygotowanego zbiorczego ujęcia wszystkich gospodarzy kuckich w tym okresie (zob. Aneks 1).

Uzupełniające wiadomości przynosi *Protokół opisania domów względem przeznaczenia i nieprzeznaczenia do kwalifikacji służący*, kolejny dokument fiskalny, który miał na celu „przełożenie przyczyn dla których podatkovania, albo przeciwnie uwolnienia [od podatków] żądano”. Protokół znajduje się fascykule poświęconym Kutom w *Tekach Antoniego Schneidera*²³. Być może pierwotnie należał do józefińskiej metryki gruntowej Kut, ponieważ na końcu spisu znajdujemy odwołanie do patentu cesarskiego z 20 kwietnia 1785 roku oraz podpisy przysiężnych, tych samych co w metryce głównej józefińskiej metryki gruntowej²⁴. Spis ma charakter tabeli, w której zaznaczono „konskrypcjonalny numer domu” (numer domu), „numer podług topograficznego porządku w powszechny gromadckiej fassyi” (chodzi o numer parceli w józefińskiej metryce gruntowej), imię i nazwisko właściciela oraz, co najważniejsze, źródło utrzymania właściciela nieruchomości. Jest to zatem unikalne źródło poznania struktury zawodowej miasteczka, ukształtowanej u schyłku okresu staropolskiego.

Źródłem pomocniczo wykorzystanym w artykule, a dotyczącym wyłącznie Ormian, jest *Status animarum ritus Armeni pertinentium ad parochialem ecclesiam Kuttensem pro anno 1791*²⁵. Choć wiernych ormiańskich w Kutach spisywano już wcześniej²⁶, to właśnie ten spis zawiera cenne informacje na temat struktury rodzin zaledwie dwa lata po zredagowaniu omówionych wcześniej dokumentów o charakterze normatywnym. W *Status animarum 1791* znajdujemy, poza numeracją domów (zgodną z wcześniej wymienionymi źródłami), imiona i nazwiska gospodarzy oraz ich służących, imiona synów i córek, imiona i nazwiska komorników oraz synów i córek tych ostatnich. Jest to zatem stosun-

²³ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK): *Teki Antoniego Schneidera*, sygn. 848, k. 165-195.

²⁴ „My niżej podpisani wybrani z gromady przysiężni deputowani, jako podług obowiązków patentu wypadłego pod dniem 1 września roku 1788 w § 19. odwołującego się na patent wyszły dnia 20 miesiąca kwietnia 1785 paragrafu od 4 do 7 obowiązków tey kwalifikacji sprawowaliśmy, tak nato własnymi rękami podpisujemy się [Datto Kutty die 15 Martij 1789]”. Podpisali się: wójt Samuel Donigiewicz, burmistrz Jan Orłowski, Andrzej Kotlarczuk (przysiężny), Stefan Kozatczuk (przysiężny), Iwan Tudiowiec (przysiężny), Hawryło Pławiuk (przysiężny), Mikita Pulak (przysiężny).

²⁵ Dalej: *Status animarum 1791*.

²⁶ Pierwszy znany imienny spis Ormian kuckich pochodzi z 1782 roku, a zatem ukazuje drugie i trzecie pokolenie osadników. Odnotowano tam jedynie imiona i nazwiska wszystkich ormiańskich gospodarzy, poinformowano jednocześnie o łącznej liczbie członków ich rodzin. Na ten temat zob. niżej.

kowo bogate spektrum wiadomości o składzie rodziny ormiańskiej prowincjonalnego miasteczka tamtych czasów²⁷.

Wymienione tu dokumenty same w sobie przedstawiają wysoką wartość poznawczą. Jednak dopiero ich zestawienie i porównanie daje wyczerpujący naukowo obraz struktury zawodowej i topografii etnicznej społeczności Kut u schyłku XVIII wieku.

Kartograficzny obraz Kut

Pierwszy (jak dotąd) i nieznany powszechniej kartograficzny wizerunek Kut pochodzi z 1781 roku²⁸. Geneza tego planu związana jest z wielkim pożarem, który wybuchł w mieście w 1779 roku. Zniszczeniu uległy południowe i południowo-zachodnie części miasteczka. Władze zwierzchnie stanęły wówczas przed zadaniem rozdzielenia między poszczególne nacje parcel gruntowych pod ponowną zabudowę. Nie było to łatwe, ponieważ już w końcu XVIII wieku miejscowość była przeludniona, zwłaszcza w rejonie zajęтым przez społeczność żydowską, co budziło protesty chrześcijan. Ci ostatni katastrofę pożaru chcieli zresztą wykorzystać do przemodelowania osadniczego Kut poprzez przejęcie części zgorzałych parcel żydowskich.

Prawdopodobnie na te potrzeby sporządzono plan miasteczka obrazujący sytuację osadniczą sprzed katastrofy. Przedstawia on układ urbanistyczny w obrębie wałów²⁹, a także fragment przedmieścia Śniatyńskiego (poza bramami miasta). Poszczególne domy oznaczono symbolem trójkąta i rozdzielono kolorystycznie: „kolor czerwony oznacza domy katolickie, żółty zaś domy żydowskie”. Zabudowę uzupełniają budynki użyteczności publicznej (kościół, bożnica, cerkiew), których formy graficzne są już zróżnicowane. Na planie można zidentyfikować w ramach wałów 176 domów, w tym 136 domów żydowskich (77%), 37 katolickich (21%) oraz 3 „pogorzałe (...) oddane katolikom” (2%). W najbardziej prestiżowym miejscu miasta, w rynku, znajdowało się 36 domów, w tym 21 domów żydowskich (58%) i 15 domów katolickich (42%). W rynku wznosił się też ratusz oraz dom żydowski (kahał), przy wałach zaś bożnica żydowska (strona północ-

²⁷ Por. F. Wasyl, *Ormianie w przedautonomicznej Galicji. Studium demograficzno-historyczne*, Kraków 2015, passim. Na temat ormiańskiej rodziny w prowincjonalnym miasteczku w XVIII wieku (na przykładzie Horodenki) pisał Zdzisław Budzyński. Jego erudycyjne opracowanie przynosi istotne i ciekawe ustalenia, dalekie jest jednak, ze względu na wykorzystanie skąpego materiału źródłowego, od wyczerpania tematu. Zob. Z. Budzyński, *Kresy*, 3, s. 181-189.

²⁸ Mapę tę znalazłem w zbiorach kartograficznych ANK: Zbiory kartograficzne, sygn. VI-135.

²⁹ Jeszcze w końcu XVIII wieku Kuty otoczone były od zachodu, północy i wschodu wałami najprawdopodobniej ziemnymi. Od południa granicę miasta stanowiła stroma skarpa. W dolinie, w pewnej odległości, płynęła rzeka Czeremosz.

no-zachodnia), cerkiew (południowo-zachodnia), kościół ormiańskokatolicki (południe), dom pański (strona południowo-wschodnia), jatki (u bram miasta, po tej samej stronie), stary dwór (strona północno-wschodnia).

Wydawałoby się, że rysunek z 1781 roku, choć starannie wykonany, jest tylko kompozycją artystyczną. Konfrontacja z lustracją miasteczka z 1789 roku potwierdza jednak wyjątkową precyzję odwzorowania kartograficznego oraz jego zgodność z faktycznym stanem zaludnienia. W obrębie rynku według wzmiankowanej lustracji odnotowano dokładnie 21 domów żydowskich (tyle samo, co na planie), które należały do: Lachmana Majorowicza (numer 109 w załączonym spisie³⁰), Pinkasa Senderowicza (110), Moszka Kotlarza (111), Chaima Moszkowicza (112), Ankiela Chaimowicza (113), Chaima Srulowicza (114), Michaela Herszkowicza (115), Moszka Srulowicza (116), Chai Herszkowiczowej (117), Dawida Chaimowicza (118), Ryfuła Sinderowicza (119), Wigdora Rabinowicza (120), Moszka Dawidowicza (121), Moszka Herszkowicza (122), Szmai Mortkowicza Symchy (123), Szai Leyzera (124), Judka Leybowicza (125), Abrahama Moszkowicza (126), Moszka Rabinowicza (127), Szymona Eylika (128) i Leyby Ankielowicza (129). Domy żydowskie zajmowały północną, północno-wschodnią i zachodnią pierzeję rynku. Poza tym w rynku mieszkali Ormianie. Na 15 domów rynkowych będących własnością katolików, według planu z 1781 roku, aż 10 należało do Ormian (w 1789 roku). Byli to: Manug Donigiewicz (1), Haczun Donigiewicz (2), Maria Krzysztofowiczowa (3), Jan Eliaszewicz (4), Kajetan Markiewicz (5), Donik Bogdanowicz (6), Łazar Norsesowicz (7), Piotrowa Romaszkanowa (8), Jakub Donigiewicz (9) i Norses Donigiewicz (10). Trudno powiedzieć, czy pozostałe pięć domów rynkowych stanowiło własność członków innych nacji, czy po prostu w 1789 roku już ich nie było. Jeśli należały do nacji rusko-polskiej (jak została ona określona w lustracji domów z 1789 roku), to mogły to być gospodarstwa: Wasyla Boyczuka (264), Antoniego Piskozuba (265) i Dmytra Prodaniuka (266), na co wskazywałby fakt, że wymienione rodziny płaciły najwyższy pośród Polaków i Rusinów czynsz, wynoszący dwa floreny. Domy katolików na rynku usytuowane były w południowej, południowo-zachodniej i wschodniej pierzei rynku.

Interesująco przedstawia się problematyka domów tak zwanych zatylnych, sytuowanych za pierwszą linią domów rynkowych. Już pierwszy rzut oka na plan miasteczka z 1781 roku skłania do wniosku o ogromnej nadreprezentacji w tym osadnictwie społeczności żydowskiej. W północno-zachodniej części miasta aż cztery linie zabudowy stanowiły domostwa żydowskie. Na planie z 1781 roku zaznaczono (żółtymi trójkątami) aż 115 domów „zatylnych” należących do Żydów,

³⁰ Wszystkie cytowane w przypisach numery domów odnoszą się do publikowanego niżej Aneksu. Tam zainteresowany czytelnik odnajdzie numerację historyczną domów i parcel gruntowych.

a tylko 25 do katolików (czerwone trójkąty). Późniejsza lustracja weryfikuje te dane, ale zachowując widoczne tu dysproporcje i ogólną tendencję. Wymieniono w niej 134 domy żydowskie „zatyłne” (numer 130-263 według publikowanego niżej Aneksu 1) oraz 34 domy katolików de facto Ormian³¹.

Okolone wałami Kuty były zatem jeszcze w końcu XVIII wieku niemal wyłącznie żydowsko-ormiańskie. Północna ich część stanowiła przestrzeń niemal całkowicie żydowską, południowa – ormiańską, a południowo-zachodnia – ruską (tam też znajdowała się cerkiew greckokatolicka). Podział podkreślała także lokalizacja instytucji gminnych, takich jak: bożnica, dom żydowski, ratusz czy kościoły katolickie (ormiański i ruski). Osadnictwo to – podyktowane przemianami demograficznymi populacji, a także prawem kupna-sprzedaży nieruchomości miejskich – odpowiadało jednak ściśle wcześniejszym aktom normatywnym w tym zakresie. W 1735 roku zwierzchność zamkowa potwierdziła normy dotyczące budowy domów na parcelach miejskich:

Rynkowa Pirzaia, od kościoła zatylnemi ulicami dla osiadania y budowania się należy tego Nacyi Ormienskiej tak do tych Placow nie powinni się Żydzi żadnym sposobem etiam po przed y około zamku mieszać i jnteresować, tylko P[anom] Ormianom, naznacza, Etiam na Przedmieściach, tak Sniatynskim zawałami iako y Dowhopolskim y między wałami za Kosciołem. Żydzi zaś trzema Pierzaiami powinni się kontentować y zatyłkami tych Pierzay z Placami prozno leżącemi między Wałami Około y za Szkołą³².

Rosnąca populacja Żydów zamieszkujących w ciasnocie domy rynkowe i „zatyłki” była już od lat 30. XVIII wieku przedmiotem sprzeciwu ludności katolickiej i regulacji w tym zakresie właściciela miasta. W 1735 roku znajdujemy następujący *passus* w księgach miejskich: „mieszczanie Chrzescianie tak mieyscy iako y na przedmiesciach Nacyi Polskiej katolickiej, Ruskiej iako y Ormiaskiej niewazyli się Domow swoich y wszystkiego obeyscia Zydom prze-

³¹ Właścicielami „zatylnych” domów w Kutach byli następujący Ormianie: Teodor Antonowicz (11), Krzysztof Donigiewicz (12), Amirosz Janowicz (13), Mikołaj Manug (14), Teodor Bogdanowicz (15), Jakub Romaszkan (16), Bogdan Bogdanowicz (17), Zarug Bogdanowicz (18), Anton Jakubowicz (19), Mikołaj Nikosz Manugiewicz (20), Jakub Antoni (21), Nikosz Nikoszowicz (22), Grzegorz Łazaruk (23), Krzysztof Łazaruk (24), Kajetan Bogdanowicz (25), Andrzej Janowicz (26), Piotr Janowicz (27), Bogdan Jakubowicz (28), Anna Tumanowiczowa (29), Manug Tumanowicz (30), Zachariasz Grzegorzowicz (31), Kajetan Manugiewicz (32), Elżbieta Krzysztofowiczowa (33), Krzysztof Zadygiewicz (34), Kajetan Krzysztofowicz (35), Donig Donigiewicz (36), Manug Janowicz (37), Jędrzej Grzegorzowicz (38), Kajetan Manugiewicz (39), Bogdan Kirkorowicz (40), Bogdan Grzegorzowicz (41), Donik Donigiewicz (42), Bogdan Manugiewicz (43), Jan Bogdanowicz (44).

³² CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 12.

dawac”³³. Norma ta nie była ścisła, mogła podlegać zawieszeniu, ale wymagało to zgody „zamkowej zwierzchności jako i urzędu swego uprzywilejowanego wójtowskiego burmistrzowskiego”³⁴. Konflikt o ograniczone zasoby przestrzeni miejskiej w Kutach niewątpliwie istniał. Wybuchł ponownie po pożarze w 1779 roku, kiedy to „ogień przez zapalenie od Żydów w perzynę obrócił i wszystkie place zarówno do dyspozycji dworskiej i nadania gruntów na nowo przychodzi”³⁵. Nie był to pierwszy znaczący pożar zabudowy miejskiej. Protestowali zwłaszcza Ormianie, posiadający domy w rynku, z powodu „nieszczęśliwości przez ogień, którą już trzykroć ponosili od Żydów”³⁶. Mieli oni nadzieję, że zwierzchność miejska ograniczy obszar lichej zabudowy żydowskiej i przychyli się do przekazania parcel na rzecz katolików.

Lobby ormiańskie musiało być wówczas na tyle silne, że wymogło ustępstwa na swoją rzecz na właścicielce Kut, Ludwice z Mniszchów Potockiej, kasztelanowej krakowskiej i hetmanowej wielkiej koronnej. Beneficjentem okazał się zwłaszcza Ormianin Piotr Romaszkan, który uzyskał „plac i grunt w kręgu Rynku”, który wcześniej posiadał Żyd Sruł Lezorowicz. Nabytek Romaszkana sytuowany był obok jego własnego „sklepu murowanego” i miał wymiary „szerokości łokci dwadzieścia, długości łokci trzydzieści”³⁷. O tyle też, czyli o „trzydzieści łokci”, poszerzyła się strefa wpływów katolików w południowo-wschodniej pierzei rynku. Nieco więcej udało się uszczknąć Ormianom w 1781 roku. Orientalni przybysze znowu odczuli nadzwyczajną przychyłność władz zwierzchnich. Poza częścią rynku od strony kościoła ormiańskiego uzyskali wówczas na bocznych pierzejach place, „jak już jest domostwo murowane Piotra Romaszkana i na drugiej stronie tyle zostawić mają od których domostw katolickich dla oddzielenia katolików od Żydów”³⁸. Żydzi protestowali, oczekiwali zgody na odbudowę swoich spalonych domów na placach nadanych „od początku fundacji i założenia miasta Kuttów”³⁹. Nie zadowalała ich rekompensata w postaci „wymiaru gruntu” sytuowanego w innej części miasta, nawet jeśli nowe miejsce będzie „równo dla każdego, który miał przedtym w rynku pomieszkание”, choćby „żadnego domostwa krótszego albo dłuższego nie było dla wystawienia lub murowania”⁴⁰. Były to jednak płonne nadzieje, a decyzje zwierzchności miejskiej ukształtowały nowe wyznaniowe „strefy wpływów” na kolejne kilka lat.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ ANK: Zbiory kartograficzne, sygn. VI-135.

³⁶ CDIAUL: f. 166, op.1, spr. 1751, s. 25.

³⁷ Ibidem.

³⁸ ANK: Zbiory kartograficzne, sygn. VI-135.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

Inaczej było na kuckich przedmieściach. Z tamtejszego pejzażu etnicznego znikali wyznawcy judaizmu, a pojawiali się katolicy obrządku greckiego i łacińskiego. Obecni tam byli też Ormianie. Zabudowa przedmiejska miała całkowicie inny charakter. Skupiała się przy głównych gościńcach i przypominała nieco wsie ulicówki, jakby przyczepione do bram miejskich. Większość domów przedmiejskich okalały ogrody i sady („gruszkowe, jabłonowe i śliwowe”⁴¹), z których owoce przeznaczone były na użytek gospodarzy, a niekiedy na uzupełniający stałe źródło utrzymania drobny handel. Na przedmieściach zamieszkiwali Rusini i Polacy (łącznie 158 domów)⁴², a także spora grupka Ormian, którzy wybrali bardziej rustykalny styl życia⁴³.

Ludzie i zarobki

Kiedy w 1789 roku Anczuł Perec, żydowski woziwoda, przejeżdżał swoją rozklekotaną dryndą przez przedmieście śniatyńskie i przekraczał bramę miasteczka, po prawej stronie miał znany sobie świat żydowskiego sztetlu, rozbrzmiewający jidysz i odgłosami biesiadnego pokrzykiwania wydobywającymi się z aż 18 żydowskich szynków (licząc tylko rynek). Po lewej stronie furmana znajdował się świat Ormian i języka ormiańskiego. Jego dźwięki dochodziły z okolic składu towarowego Piotra Romaszkana, w którym można było nabyć kilimy wełniane, białe skóry na sałian, wina włoskie, miody, gorzałkę i płótna i wiele innych towarów⁴⁴.

Te dwie handlowe nacje nie tylko konkurowały ze sobą, jak już powiedziano, o intratne parcele na terenie miasta czy wręcz o przestrzeń, która umożliwiłaby nieco wygodniejsze życie. Stawka w rywalizacji była znacznie wyższa, chodziło bowiem o dominację liczebną, demograficzną oraz – nie mniej ważną – ekonomiczną. Ta ostatnia zaspokajała potrzeby codziennej egzystencji Ormian i Żydów, ale co ważniejsze, usprawiedliwiała ich bardziej uprzywilejowaną obecność w lokalnym pejzażu etnicznym. U schyłku XVIII wieku użyteczność liczyła się szczególnie, a to ze względu na preferowane w dobie panowania cesarza Józefa II fizjokratyczne podejście do zasobów naturalnych. W świecie, w którym co rusz pojawiał się nieznanymi mierniczy lub kartograf z Wiednia lub Lwowa, mierzący parcele gruntowe, liczący inwentarz, zasoby rekruta na wojnę i inne „pożytki”, przed Żydami i Ormianami pojawiła się, podobnie jak u progu istnienia miasta,

⁴¹ Opisy domów wraz z przyległościami znajdują się w aktach kupna-sprzedaży nieruchomości. Zob. CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 66.

⁴² Domy numer 267-424 według publikowanego niżej spisu.

⁴³ Według spisu domy numer 45-93 (domy przedmiejskie) i 94-108 (domy na „przedmieściu dalszym”).

⁴⁴ *Taryfa Targowego od Przedających się Ima Majj [1785 Anno Do Wyboru G. Piotrowi Romaszkanowi podług Kontraktu arędownego Podana*, zob. ANK: Teki Antoniego Schneide-ra, sygn. 849, s. 157.

potrzeba potwierdzenia swojej przydatności dla państwa. Od tego zależała ich gminna prosperity w nowych okolicznościach geopolitycznych.

Obciążenia finansowe wynikające z czynszów za domy miejskie nie były równe dla wszystkich nacji zamieszkujących miasteczko. Ormianie za domy w rynku płacili najwięcej, bo aż 4 floreny i 30 krajcarów. Żydzi za domy w przestrzeni rynku płacili o połowę mniej: 2 floreny i 15 krajcarów. W sumie za domy w rynku w 1789 roku Ormianie zobowiązani byli zapłacić 36 florenów, a wyznawcy judaizmu, którzy posiadali więcej tak ulokowanych nieruchomości, nieco ponad 47 florenów. Podobnie domy „zatylnie” nie były równo obciążone podatkowo. Ormianie płacili za takie nieruchomości po 2 floreny i 15 krajcarów od domu, a Żydzi połowę z tej sumy. Sumarycznie to jednak wyznawcy judaizmu płacili do kasy miejskiej więcej pieniędzy, bo aż ponad 151 florenów, gdy Ormianie z domów „zatylnych” musieli opłacić się sumą 76 florenów i 30 krajcarów⁴⁵. Należy pamiętać, że czynsz płacili w wysokości 30 krajcarów też komornicy żydowscy (powszechnie zamieszkujący w domostwach swoich współwyznawców). Ogólnie w 1789 roku komornicy żydowscy winni byli opłacić 12 florenów czynszu.

Dane te dotyczą samego miasteczka. Należy jednak pamiętać, że poza wałami, na przedmieściach, zamieszkiwała jeszcze spora grupa Ormian (49 domów na przedmieściu i 15 domów na tak zwanym „przedmieściu dalszym”). Płacili oni czynsz za dom w wysokości 2 florenów, a na „przedmieściu dalszym” stawka była różnicowana i wynosiła od 1 florena do 30 krajcarów. W sumie za wszystkie domy przedmiejskie Ormianie oddawali do kasy państwa jeszcze 109 florenów.

Świat przedmieścia to też przestrzeń zamieszkiwania Rusinów i Polaków. Te dwie ostatnie nacje płaciły za swoje nieruchomości czynsz w wysokości od 2 florenów do 30 krajcarów. W 1789 roku było to ogółem 161 florenów. Rzecz jasna czynsz za dom nie stanowił jedynego podatku, którym obciążono miejscową ludność. Rusini, Polacy i Żydzi musieli płacić podatki za konie, woły, krowy i owce, czyli tak zwaną rogowszczyznę. W latach 1784-1788 zwierzchność miejska z tego tytułu uzyskiwała od Rusinów i Polaków średnio około 45 florenów rocznie, a od Żydów średnio około 36 florenów. Był też podatek zwany dziesięciną pszczelną, który odprowadzali Rusini, Polacy i Żydzi. W latach 1784-1788 Rusini i Polacy zapłacili łącznie 16 florenów i 5 krajcarów, a Żydzi opłacili ten podatek wyłącznie w 1784 roku i wyniósł on wówczas 3 floreny i 40 krajcarów.

Fiskalizm podatkowy wydawał się zatem restrykcyjny. Żydzi, Rusini i Polacy musieli dopłacać do czynszu, zwłaszcza w podatkach od bydła i za posiadane ule. Istniały jednak i wolnizny, luki prawne oraz, jak zwykle w takim przypadku, kolektywna przedsiębiorczość całych grup etnicznych i spryt poszczególnych gospodarzy w zakresie unikania opodatkowania. Na przykład Ormianie zwolnieni

⁴⁵ Obciążenia podatkowe mieszkańców Kut zostały udokumentowane w lustracji miejskiej z 1789 roku. Zob. CDIAUL: f. 146, op.18, spr.127.

byli z dziesięciny pszczelnej, nie płacili też podatku od „rogowszczyzny”. Nie uiszczali wreszcie ani krajcara za swoje fabryki tabacharskie („budynki fabryczne z szopami, zwane tabacharnie od opłat wolne”⁴⁶). Żydzi zwolnieni byli z podatku od „gorzelni czyli winnic” lub browarów. Wszystkie nacje zwolniono z opłaty za ogródki przydomowe i sady. Ulgi fiskalne wiązały się też z pełnionymi funkcjami lub statusem sierocym. Wójt ormiański był zwolniony z czynszu za dom oraz „od wszelkich innych podatków”. Dwaj burmistrzowie katolicy, „potrzebni do wszelkiego miejskiego zarządzania”, również byli zwolnieni z „rogowszczyzny” i dziesięciny pszczelnej. Ochroną objęto wdowy wszystkich nacji – zdjęto z nich wszelkie daniny.

Każda z grup przyjmowała poza tym obowiązki wobec miasta. Ormianie mieli każdej nocy organizować dwóch pachołków, których zadaniem było pilnowanie Kut przed ogniem. Wyznawcy judaizmu podobnie wystawiali podwójne straże dla ochrony przeciwpożarowej swojego sztetlu. Pospólstwo ruskie i polskie zobligowane było do odbycia 12 dni szarwarkowych, zwłaszcza do reperacji młynów i oczyszczania młynówki, która „przez rzekę Czeremosz częstokroć kamieniami bywa zasypana”⁴⁷.

Z rachunków miejskich z 1789 roku można wnioskować, że ogólny bilans był korzystny. Społeczność opłacała wprawdzie spore podatki, ale miała także szeroki zakres zwolnień w tym przedmiocie i spore pole wolnej, nieobjętej restrykcjami, działalności gospodarczej. Koniec końców ludzi ubogich, żyjących z jałmużny można było policzyć na palcach jednej ręki (a i tak zawsze byli otoczeni opieką gminną), co dowodzi, że habitus ekonomiczny, ukształtowany jeszcze w dobie staropolskiej, sprawdzał się w praktyce. Ormiańskie miasteczko i żydowski sztetl w jednym – to miejsce wchodziło w nową, austriacką, epokę zasobne, rzeczywiście samorządne, wolne od zbyt ciężkich obciążeń fiskalnych, otwarte religijnie, z przedsiębiorczymi Ormanami i Żydami, którzy świetnie wiedzieli, jak w handlu i życiu społecznym zrobić dobry użytek z powiedzenia: „Panu Bogu świeczka, a diabłu ogarek”⁴⁸.

⁴⁶ CDIAUL: f. 146, op. 18, spr. 3581, k. 28 v.

⁴⁷ Ibidem, k. 29-30 v.

⁴⁸ Nową interpretację dziejów społeczno-gospodarczych małych miast dawnych ziem kresowych Polski przedstawił w ostatnich latach Yohanan Petrovsky-Shtern. Jego dociekania dotyczą żydowskiego sztetlu z obszaru zaboru rosyjskiego, choć dają się zastosować również do miejscowości na terenach zaboru austriackiego na przełomie XVIII i XIX wieku. Badacz ten słusznie rozumie sztetl jako styl życia, a nie podmiot formalno-prawny. Miasteczka na obszarze historycznej Polski nigdy przecież nie powstawały dla samych wyznawców judaizmu, nigdy też nie byli oni jedynymi mieszkańcami tej przestrzeni ani samowystarczalni ekonomicznie. Mimo że Petrovsky-Shtern gubi niekiedy z pola widzenia nieżydowskich sąsiadów (zwłaszcza tak niezbędnych jak klienci szynku czy pożyczkobiorcy), to jednak w sposób interesujący ukazuje rozwój miasteczek właśnie tam, gdzie inni badacze widzieli schyłek, stagnację i rozpad. Zob. idem, *Sztetl. Rozkwit i upadek żydowskich miasteczek na Kresach Wschodnich*, przeł. J. Gilewicz, Kraków 2014, s. 18-33.

Ustalenia na temat populacji Kut w końcu XVIII wieku napotykają na różnego rodzaju metodologiczne i źródłowe problemy. Dysponujemy ogólnymi danymi na temat liczebności poszczególnych grup etnicznych w Kutach, jednak szczegółowszy skład rodzin ujęty w spisie dusz (*Status animarum*) znany jest wyłącznie dla Ormian (w jednym, i to ograniczonym przypadku także dla rzymskich katolików)⁴⁹. Dane ogólne, najczęściej preparowane przez historyków z dokumentów dotyczących większych obszarów, nie satysfakcjonują badaczy mikrohistorii, ponieważ brakuje w nich precyzji, czy chodzi o ludność samego miasta, czy też miasta i przedmieść (a jeśli przedmieść, to których). Często są to też statystyki kościelne, w których na ogół mowa jest o mieszkańcach parafii (ruskiej, rzymskiej czy ormiańskiej), a zatem obszaru szerszego aniżeli teren samego miasteczka⁵⁰. Dodatkowo statystyka kościelna narażona była często na manipulacje polegające na przepisywaniu danych o liczbie ludności z wcześniejszych dokumentów konskrypcyjnych. Robiono to nagminnie dla ułatwienia sobie życia, a także po to, aby władzom państwowym przedstawić sytuację demograficzną w danej parafii jako niezmienną (a na pewno nie gorszą niż w poprzednim roku spisowym), a zatem niewymagającą zewnętrznej interwencji⁵¹. Społeczeństwo Kut w końcu XVIII wieku było dynamiczne, niestrudzone w absorbowaniu i generowaniu zmian. Widać to na podstawie transakcji kupna-sprzedaży nieruchomości miejskich, a także wojaży kupieckich, przeprowadzek i zwyczajnych ucieczek przed dłużnikami, jak to było w przypadku niejakiego Mateusza Szatkowskiego „zeszłego na Wołoszczyznę”⁵². Ruch wędrowski utrudnia niekiedy miarodajne obliczenia stanu ludności w miasteczkach tego regionu. A ruchliwość ta w społecznościach handlowych to, koniec końców, sens życia i podstawa egzystencji.

Pierwszy znany spis Ormian z Kut pochodzi z 1782 roku. W dokumencie tym odnotowano z imienia i nazwiska wszystkich ormiańskich gospodarzy oraz stan liczebny rodziny. W spisie tym wymieniono 102 ormiańskie rodziny

⁴⁹ Na temat konskrypcji wiernych ormiańskokatolickiej archidiecezji lwowskiej (w tym także Kut) zob. F. Wasyl, *Ormianie w przedautonomicznej Galicji*, s. 19-32.

⁵⁰ Dane na temat ogólnej liczebności Kut z podziałem na obrządek i wyznanie przedstawił Z. Budzyński. Zob. idem, *Kresy południowo-wschodnie w drugiej połowie XVIII wieku*, 1, *Statystyka wyznaniowa i etniczna*, Przemysł-Rzeszów 2005, s. 152, *Studia z dziejów społecznych*, 3. Bardzo dobrą krytykę demografii historycznej w odniesieniu do grup religijnych przedstawił ostatnio M. Wodziński. Badacz ten odniósł się w swoich dociekaniaach do chasydów, ale jego opinie na temat demografii religijnej można rozciągnąć też na inne wyznania, obrządki i ruchy religijne. Zob. idem, *Chasydyzm. Wszystko, co najważniejsze*, Kraków-Budapeszt-Syrakuzy 2019, s. 177-187.

⁵¹ Takie powielane corocznie statystyki parafii ormiańskokatolickich w Galicji znajdziemy w oficjalnych *Catalogus universi cleri archidioecesis Leopoliensis ritus armeni*. Dane z tych roczników, choć dają ogólne wyobrażenie liczebności populacji ormiańskiej, w szczegółach są praktycznie bezwartościowe naukowo. Zob. K. Stopka, A. A. Zięba, *Ormiańska Polska*, Warszawa 2018, s. 210.

⁵² CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 34.

(łącznie 396 Ormian)⁵³. W tym samym dokumencie odnotowano wszystkich gospodarzy „nacji polskiej” wraz ze stanem liczebnym ich rodzin. I tak polskich rodzin było wówczas zaledwie 47 (łącznie 141 osób)⁵⁴. O innych grupach wyznaniowych i obrządkowych dowiadujemy się z austriackich spisów cyrkularnych⁵⁵. Około połowy lat 80. XVIII wieku Żydów miało być w miasteczku 982, a grekokatolików 1605⁵⁶. Wiemy z wcześniejszych ustaleń, że żydowskich domów na rynku i tak zwanych zatylnych było 155, dawałoby to średnią liczbę osób na dom na poziomie ponad 6. Wydaje się, że jest to wielkość zaniżona, ponieważ w wielu domach wyznawców judaizmu mieszkała więcej niż jedna rodzina (komornicy). Niemniej parametr ten zbliżony jest do stanu rzeczywistego. Wydaje się też nieprecyzyjna, zawyżona, ogólna liczba grekokatolików (1605 osób). Nie dysponujemy podstawą źródłową w postaci dokładnych spisów wiernych obrządku grekokatolickiego z Kut, ale lustracja domów z 1789 roku podaje informację, że domów ruskich i polskich (łącznie) było tam 161⁵⁷. Nawet gdyby uznać, że wszystkie zamieszkane były przez Rusinów, oznaczałoby to zbyt wysoką, jak się wydaje, średnią liczbę osób na jeden dom (blisko 10 osób). Precyzyjne ustalenie liczebności populacji grekokatolickiej czeka zatem nadal na swoje przebadanie. Szacunkowo, na potrzeby niniejszego opracowania, możemy założyć, że około 1785 roku liczba mieszkańców Kut wynosiła między 3124 a 3292⁵⁸.

„Kto czym się bawi?”

Lista zawodów uprawianych w Kutach obejmuje niemal 40 pozycji. Były wśród nich profesje typowe i niezbędne w każdej większej osadzie. I tak na potrzeby kilkutysięcznej społeczności co dzień wypiekało chleb 10 piekarzy (w tym 8 żydowskich⁵⁹), a odzież i tkaniny wyrabiało 15 tkaczy (głównie grekokatolików i łacinników⁶⁰). Po naczynia użytku codziennego udawano się do któregoś

⁵³ Kolejne, dotychczas odkryte, spisy Ormian z Kut pochodzą z lat 1791, 1808 i 1822. Zob. F. Wasyl, *Ormianie w przedautonomicznej Galicji*, s. 23-25.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 319-320.

⁵⁵ Zob. Z. Budzyński, *Kresy*, 1, s. 152.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Zob. Aneks 1.

⁵⁸ W zależności od źródeł, które stanowią podstawę obliczeń. W 1816 roku miały zamieszkiwać Kuty 3323 osoby (w tym 1137 Żydów). Zob. Ł. Jewuła, *Galicyjskie miasta i miasteczka oraz ich mieszkańcy w latach 1772-1848*, Kraków 2013, s. 204.

⁵⁹ W publikowanym niżej spisie domy o numerach: 138, 141, 152, 185, 186, 196, 202, 233. Wszystkie były domami „zатыlnymi”.

⁶⁰ W publikowanym spisie domy o numerach: 321, 327, 329, 336, 337, 338, 340, 343, 352, 354, 359, 360, 366, 367, 392. Wszystkie wymienione domy znajdowały się na przedmieściach.

z 10 garncarzy, z których wszyscy byli greckiego lub rzymskiego obrządku⁶¹; kogo zaś było stać na blaszane wytwory, korzystał z usług jedyne go w mieście kotlarza (był nim żydowski rzemieślnik Lejb Mortkowicz⁶²). Domy i szopy budowało 7 cieślów, w tym 4 z rodzin Trajuków i Ulejcuków⁶³ oraz 2 murarzy (Stefan Grabowski, Mikołaj Wojciechowski⁶⁴). Zwłaszcza ostatni mieli pod dostatkiem zleceń. Po wybuchu kilku niszczących pożarów kuckie władze, nadając grunta pogorzelcom, apelowały, aby nowa zabudowa była solidna i stanowiła ozdobę miasta.

Meble i naczynia drewniane wykonywał jeden stolarz, Michał Mandrzykowski⁶⁵. Miasteczko miało też stelmacha (Iwan Mykitiuk⁶⁶), dwóch młynarzy (Onyszko Mielnik, Iwan Mielnik Romaniuk⁶⁷), szklarza (Judka Nutowicz⁶⁸) i trzech kowali (Bartłomiej Manaszewski oraz Pawło Kowal i jego syn Oleksa Dentiuk⁶⁹). Opiekę medyczną nad kutczanami i okolicą pełniło dwóch żydowskich cyrulików (Mortko Leybowicz i Jeko Aaronowicz⁷⁰), zaś dziećmi w szkole opiekowali się szkolnik Abrahamko Jontowicz (Jontonowicz) w chederze⁷¹ i Krzysztof Bogdanowicz w szkole normalnej (pomieszczonej w jego domu)⁷².

Kuty żyły nie tylko owym codziennym chlebem i usługami, pomyślność gospodarczą ściśle związaną z warunkami naturalnymi i kulturowymi zapewniały im dwie dziedziny: skórnictwo i handel. Wokół obu tych branż narosła urozmaicona sieć kolejnych zawodów, a ich wykonawcy współpracowali ze sobą ponad podziałami terytorialnymi czy wyznaniowymi i obrządkowymi. Zwłaszcza pierwsza dziedzina, skórnicza, wymaga szczegółowszego przybliżenia, ponieważ narzucała rytm życia i pracy całym Kutom.

Garbarstwo

W końcu XVIII wieku Kuty słynęły jako ośrodek garbarstwa. Kunszt ten posiedli i pielęgnowali w lokalnych tabacharniach Ormianie. Z czterech specjalności garbarskich: kordybanu, czerwonoskórnictwa, białoskórnictwa i safiannictwa

⁶¹ W publikowanym spisie domy o numerach: 266, 272, 283, 318, 362, 363, 369, 372, 417, 424. Były to domy na przedmieściach.

⁶² Według poniższego spisu dom numer 255 („zatylny”).

⁶³ Zob. domy numer: 303, 328, 330, 331, 332, 333, 355 (domy przedmiejskie).

⁶⁴ Zob. domy numer: 285, 357 (domy na przedmieściu).

⁶⁵ Numer 308 według spisu (dom na przedmieściu).

⁶⁶ Dom numer 344 (na przedmieściu).

⁶⁷ Domy numer 334, 335 (przedmieście).

⁶⁸ Dom numer 149 („zatylny”).

⁶⁹ Domy numer 382, 418, 420 (wszystkie na przedmieściu).

⁷⁰ Domy numer 163 i 179 („zatylny”).

⁷¹ Dom numer 182 w spisie („zatylny”).

⁷² Dom numer 33 w spisie (przedmiejski).

kutcy Ormianie zajmowali się głównie tym ostatnim⁷³. Safian to typ delikatniejszej skóry: kozłej (safian szlachetnego gatunku) i baraniej (gatunek pośledniejszej), farbowanej na żółto, czerwono, biało, brunatno, a czasem zielono i niebiesko⁷⁴. Używano tej skóry do wyrobu odzieży, fragmentów uprząży, obuwia. Safian był surowcem cennym, nawet luksusowym, w 1785 roku pewien kutczanin sprzedający dom i sad dorzucił także parę butów safianowych nabywcy „y sukcesorom jego wiecznemi czasy”⁷⁵.

Proces przetwarzania materiału w garbarstwie od tak zwanej zielonej skóry (surowej) po skórę glancowaną był niezwykle czasochłonny i skomplikowany. Pierwszy etap stanowiło moczenie, wytrawianie w wapnie i oczyszczanie skór (w wypadku safianów – oczyszczanie oznaczało nie tylko usuwanie tkanki mięsnej, ale i pozyskiwanie pełnowartościowego elementu, jakim jest wełna, sierść). Mniej skomplikowane, choć mozolne zadania wykonywali pomocnicy: przekładali materiał do kadzi lub dołów wapiennych, dźwigali ciężkie namoczone pęki skór do rzeki, by opłukać je z wapna i późniejszych kąpieli w garbnikach; rozdrabniali też substancje garbarskie⁷⁶. W Kutach takich rąk do pracy i sezonowych pomocników tabacharskich nie brakowało. Ale już mechaniczne odwłascianie i zeszkrobywanie resztek tkanek wymagało ostrych narzędzi i profesjonalnej zręczności – robił to wykwalifikowany rzemieślnik.

Gdy skóra była już odporna na gnicie, zaczynało się właściwe garbowanie: w produkcji safianów używano zakisu z otrąb, potem papki z ałunu glinowego i wreszcie roztworu z liści sumaka dzikiego (*Rhus coriaria*), który miał funkcje garbujące i barwiące na zielonkawo i żółto. To popularne w basenie Morza Śródziemnego drzewo nie rosło wówczas w Polsce, kruszone liście docierały do Kut jako proszek sprowadzany najprawdopodobniej z Włoch, choć niewyclu-

⁷³ W Kutach istniało ormiańskie bractwo safiannickie. Jego statut się nie zachował, ale prawdopodobnie był wzorowany na lwowskim, podobnie jak przepisy cechu ormiańskich garbarzy w Mohylowie Podolskim. Z tego ostatniego dokumentu wiadomo, że Ormianie wykonywali podeszwy do butów, „meszty, papucie i buty żółte, czerwone i inne towary z Rzemiosła safianickiego pochodzące”. *Kopia artykułów safianickich*, w: *Silva rerum księdza Szymona Krzysztofowicza, kanonika katedry kamienieckiej, oficjała podolskiego, proboszcza mohylowskiego (1763-1808)*, wyd. S. Krzyżanowski, Odessa 1864, s. 39-40.

⁷⁴ I. Turnau, *Polskie skórnictwo*, Wrocław 1983, s. 56.

⁷⁵ „Domostwo y w tym w obydwóch izdebkach znajdującemi się ławkami, piecami, szafką prostey roboty, oknami, oryniem wszystkim koło domostwa znajdującym się oraz y drzewem rodzajnym na tym groncie będącym jako śliwowym, gruszkowym, jabłonowym y wiszniowym, za talarów bitych piętnaście to jest złotych polskich sto dwadzieścia y butow parę jedną safianowych sł. Józefowi Migockiemu y sukcesorom jego wiecznemi czasy sprzedaje” (CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 74).

⁷⁶ Jeśli produkcja skór wykraczała poza chałupnicze ilości – a tak było w Kutach – do rozdrabniania garbników mógł być potrzebny młyn. Wydaje się, że jeden z mielników lub młynarzy mógł wykonywać takie usługi w Kutach.

czono, że ormiańscy garbarze zasadzili te drzewa w swoim otoczeniu⁷⁷. Innym garbnikiem skór safianowych był galas, narośl wytworzona na dębowym pniu przez owady zwane galasówkami. Najlepsze galasy zbierano w Azji Mniejszej, w Smyrnie, gorsze zaś gatunki we Włoszech⁷⁸. Możliwe, że Ormianie posługiwali się tym importowanym produktem, gdy w grę wchodziły „safiany najlepsze go gatunku”, garbowane „zupełnie na białą”⁷⁹. W produkcji safianów stosowano również w Polsce korę wierzbową (rokitową)⁸⁰.

We wszystkich czynnościach garbarskich ważne było wyczucie czasu. Majster starannie mierzył proporcje garbników oraz czas namaczania skór w roztworach – dla uzyskania określonego efektu: trwałości, elastyczności oraz koloru. „Pierwsze brzeczeki, czyli roztwory, były słabsze, o charakterze kwasowym, następne zaś wzmacniano”⁸¹. Latem w rozlicznych szopach garbarskich na obrzeżach Kut można było zobaczyć taki oto widok:

Do wielkiej kadzi, nazwanej *cytrokiem*, mającej podobieństwo do wielkiej leżącej beczki, w której brakuje kilku klepek u wierzchu, wlewa się czystej miękkiej wody; wrzuca się w nią baranie skórki, a następnie dosypuje małymi ilościami galas lub sumak. W tymże czasie bezustannie kręci się korba, do której przytwierdzone są na krzyż cztery deski, umieszczone wewnątrz kadzi; tym sposobem baranice wraz z galasem poruszają się ciągle, przez co skórki równo i prędko garbują się⁸².

Dopiero teraz następowało wygładzanie i farbowanie safianu w drewnianych skrzyniach – co znów wymagało zręcznej ręki majstra, „jeżeli bowiem skórki zostaną uszkodzone [przy wygładzaniu – przyp. F. W.], to niczym już nie dadzą się poprawić, a po farbowaniu dostają w tych miejscach plamy”⁸³. Gotowe kuckie safiany smarowano na koniec olejem lnianym albo też łojem.

Proces garbarski to cała skórnicza alchemia, wymagająca odpowiednich pomieszczeń i narzędzi. Zakład garbarski musiał być położony blisko rzeki – ze względu na zapotrzebowanie na wodę. W Kutach oznaczało to lokalizację na

⁷⁷ XVIII-wieczny polski botanik ksiądz Krzysztof Kluk pisał: „*Garbarskie ziele. Rhus Coriaria Gerberbaum*. W ciepłych krajach rośnie dziko, w zimniejszych z umysłu się utrzymuje, i zimy się nie boi, gruntem żadnym nie gardzi”. K. Kluk, *Roslin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych, osobliwie krajowych [...] utrzymanie, rozmnożenie i zazycie, tom III z figurami, o rolnictwie, zbożach, łąkach, chmielnikach, winnicach y roslinach gospodarskich*, Warszawa 1779, s. 368.

⁷⁸ A. Rogalewicz, *Przewodnik dla garbarzy*, Warszawa 1862, s. 4.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Jak w przypadku sumaka, tak i korę trzyletnich drzew należało zbierać w maju, potem wysuszyć i rozdrobnić. Materiał roślinny nie mógł jednak czekać za długo, tracił wówczas swoje właściwości. *Ibidem*, s. 3.

⁸¹ Zob. I. Turnau, *Polskie skórnictwo*, s. 57.

⁸² A. Rogalewicz, *Przewodnik dla garbarzy*, s. 29.

⁸³ *Ibidem*, s. 44.

przedmieściach, w pobliżu Czeremoszu. Konieczne były specjalne zabudowania (szopy) z kadziami oraz podwórza, na których można było wykopać doły wapienne, niekiedy zadaszone. Garbarze część prac wykonywali w wodzie i pod gołym niebem – aby nie przebywać stale w fetoze wydzielanym przez skóry⁸⁴. Skromny opis i lokalizację jednego z takich zakładów znajdziemy w aktach miejskich. W 1783 roku dwaj kucy rzemieślnicy: Andrzej Bogdanowicz i Jan Isakowicz za dług zaciągnięty u kupca Stefana Roszkowicza z Tyśmienicy musieli oddać swoje domy, grunty oraz usytuowaną na przedmieściu słobudzkiem „garbarnię w ścianach delowych pod gontami i podwórzem [...] i z całym jako w sobie zostaje oporządzeniem i dawna używanym ograniczeniem, wraz z kotłem miedzianym”⁸⁵. Zwłaszcza kocioł przedstawiał znaczną wartość, ponieważ w dokumencie dwa razy jest o nim mowa. Jest prawdopodobne, że spółka Bogdanowicza i Isakowicza nie tyle prowadziła działalność garbarską w ścisłym tego słowa znaczeniu, ile wytwarzała tak zwany surowiec, to jest skórę na rzemienie, mniej wytrzymałą na wodę. Technologię tę zwano francuską albo węgierską, a pozwalała ona w 15 dni przygotować skóry, między innymi dzięki kąpieli w alunie oraz łożowaniu w podgrzanych do wysokiej temperatury miedzianych kadziach⁸⁶.

W prostym garbarstwie majster miał jednego lub dwóch uczniów. Przypadek kuckich warsztatów przypomina już jednak organizację manufakturową⁸⁷, w której cały proces (od przygotowania materiału do garbowania właściwego) przebiegał w jednym miejscu i pod okiem jednego fachowca, pomieszczenia produkcyjne były większe, a składniki garbujące lepszej jakości; podział pracy wykraczał poza cechowe regulacje, zatrudniano też niewykwalifikowanych, dorywczych pracowników do noszenia i płukania skór. W przywilejach dla Ormian z 1727 roku znajdował się akapit:

Item powinni Panowie Saffiannicy Cech swoy według nadanego Prawa od J[ego] W[ysokości] Jmc Pana Woiewody Kiowskiego Pana i Dobrodzieia swego quo ad omnia puncta in rigore obserwować. Consulendo całosci mieyskiej. A ponieważ bez czeladzi obeysc się niemogą tedy wolną iem trzymac, nie Wołoszyna ani Rusina ani z zadney inszey Nacyi procz Katholika y tego niemają aplikowac do czterech rzeczy w [?] swym ponieważ niesą uczniami ale parobkami to iest⁸⁸.

⁸⁴ O fetoze garbarni wspominał anegdotycznie, w odniesieniu do swojego dziadka Jakuba, kuczczanin Bronisław Ciołek (ur. 1931): „Kiedyś, w latach 30. [XX w.], szliśmy z ojcem ul. Zieloną w stronę stacji kolejowej i czujemy, że coś strasznie śmierdzi. Co to takiego? A ojciec się śmieje i mówi: Tutaj wasz dziadek miał garbarnię” (*Rozmowy o Kutach: kuckie interesy dziadka, Jakuba Ciołka. Z Bronisławem Ciołkiem, urodzonym w Kutach, rozmawia Franciszek Wasyl*, „Awedis”, 31, 2017, s. 8).

⁸⁵ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 54.

⁸⁶ Opis skomplikowanej i bardzo niebezpiecznej techniki zob. A. Rogalewicz, *Przewodnik dla garbarzy*, s. 55-57.

⁸⁷ I. Turnau, *Polskie skórnictwo*, s. 122.

⁸⁸ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 18.

W końcu XVIII wieku tabacharnie nie mogły się obyć bez czeladzi, a pomocnikami byli, jak w przytoczonych przepisach, Ormianie (42 gospodarzy⁸⁹) i grekokatolicy (10⁹⁰). Wszyscy oni mieli status parobków.

Blisko 70 gospodarzy domów w Kutach pracowało w tabacharniach, a więc tyleż rodzin utrzymywało się bezpośrednio z wytwórstwa skórniczego. Struktura zatrudnienia wyglądała tak, jak opisano poniżej.

Na czele stali właściciele warsztatu i zarazem wykwalifikowani rzemieślnicy garbarscy, którzy określali siebie jako żyjących „jedynie z fabryki tabacharni”⁹¹. W Kutach należeli do tej grupy między innymi: Jędrzej Jakubowicz [Jędrzej Janowicz]⁹², Katarzyna Jakubowiczowa⁹³, Bogdan Grzegorzowicz⁹⁴, Jan Józefowicz⁹⁵, Mikołaj Donikiewicz⁹⁶. Przy tych Ormianach tabacharnia jest wprost wymieniona.

Sprawa posiadaczy garbarni jest jednak bardziej skomplikowana. Właścicielami tych zakładów byli też kupcy, którzy nie poczuwali się do obowiązku zgłaszania w rejestrze zawodów jakiegokolwiek związku z produkcją garbarską ani tym bardziej znajomości samego fachu. Czym innym było mieć garbarnię, a czym innym w niej pracować. Wspomniana już sprawa bankructwa dwóch tabacharzy, Bogdanowicza i Isakowicza, jest tego przykładem. Garbarnia tych dwóch rzemieślników przeszła w ręce Roszkowicza, a tak naprawdę jego wierzyciela, Grzegorza Isaakiewicza Maramorusa. W 1787 roku tenże sprzedał ją Teodorowi Grzegorzowiczowi Romaszkanowi⁹⁷. Fabrykantem safianu stał się więc przedstawiciel stanu kupieckiego. Właścicielem tabacharni byli też „żyjący z kupiectwa” Norses Donikiewicz⁹⁸ oraz bracia Jakub i Manug Bogdanowiczowie⁹⁹. Z zamiarem budowy garbarni nosił się Bogdan Kirkorowicz¹⁰⁰.

⁸⁹ Numery domów według spisu: 2, 5, 9 (w rynku); 23, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 42, 43, 44 (domy „zatyłne”); 50, 51, 52, 53, 55, 58, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 88, 90, 91, 92 (domy na przedmieściu); 97, 105, 106, 107 (domy na „przedmieściu dalszym”).

⁹⁰ Według spisu domy numer: 301, 320, 322, 323, 325, 346, 349, 396, 407, 423 (domy na przedmieściu).

⁹¹ ANK: *Teki Antoniego Schneidera*, sygn. 848.

⁹² Dom numer 47 według poniższego spisu (dom przedmiejski).

⁹³ Dom numer 84 według poniższego spisu (dom przedmiejski).

⁹⁴ Dom numer 41 według poniższego spisu (dom „zatyłny”).

⁹⁵ Dom numer 87 według poniższego spisu (dom przedmiejski).

⁹⁶ Dom numer 96 według poniższego spisu (dom przedmiejski).

⁹⁷ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 81.

⁹⁸ Dom numer 10 według poniższego spisu (dom w rynku).

⁹⁹ W obu przypadkach garbarnie stanowiły z początku inwestycję spółki dwóch osób: Norsesowicz był współwłaścicielem wraz z Bogdanem Teodorowiczem. Por. CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 86, 87.

¹⁰⁰ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 369-370.

Największą grupę pracowników stanowili pomocnicy fabryki tabacharskiej. Dzielili się na trzy kategorie. Jedną stanowili Ormianie, którzy obok pracy w garbarni parali się handlem (to oznacza, że mogli zbywać własne wytwory, towary garbarskie, mieli kontakt z konsumentami, znali ich oczekiwania i choćby w ten sposób zyskiwali przewagę konkurencyjną w sprzedaży). Grupę pośrednią stanowili ludzie innych zawodów, tylko dorywczo (być może sezonowo) pomagający w garbarniach. Do pracy przy kadziach stawali wreszcie i najemnicy bez profesji, niewykwalifikowana siła robocza.

Luźniej, a jednak istotnie powiązani z garbarniami byli dostawcy surowców (skór, garbników, narzędzi), na przykład Bogdan Marikiewicz¹⁰¹, „właściciel żyjący z handlu służącego do fabryki tabacharskiej”, czy Bogdan Norsesowicz¹⁰², o którym odnotowano w spisie, że „żyje z handlu stosującego się do fabryki tabacharskiej”.

Produkcja kuckich safianów była zakrojona na wielką skalę. Stanisław Schnür-Pepłowski pisze o początku XIX wieku:

Wyprawianiem safianu trudnili się garbarze ormiańscy w Kutach, gdzie pracowało siedemdziesięciu majstrów, zatrudniających dwa razy tyle czeladzi i terminatorów. Wyprawiali oni rocznie do 70 000 sztuk koziej skóry. Z sierści koziej sporządzali koce, wędząc zarazem mięso i handlując nim na równi z łojem kozłowym. Zarabiali oni rocznie około 150 000 zł m[onety] k[onwencyjnej]¹⁰³.

Kuty były już wówczas w granicach cesarstwa austriackiego i wyrabiane przez Ormian safiany wieziono na sprzedaż w kierunku Węgier. Jest wielce prawdopodobne, że to, co badacze garbarstwa nazywają doskonałym węgierskim safianem, pochodziło po części z Kut. W 1796 roku Nikosiewicz, właściciel tabacharni w Kutach, obiecywał swemu kredytorowi dać „tedy safiana hartowanego wokoło piętnem, tak jak się do Węgier zwykł prowadzić”¹⁰⁴.

Wokół garbarstwa

Garbarstwo ormiańskie w Kutach zyskało szerszą gospodarczą funkcję nie tylko ze względu na skalę produkcji i cyfry obracanych sum, lecz także dlatego,

¹⁰¹ Dom numer 49 według poniższego spisu (dom na przedmieściu).

¹⁰² Dom numer 60 według poniższego spisu (dom na przedmieściu).

¹⁰³ S. Schnür-Pepłowski, *Galicjana 1778-1812*, Lwów 1896, s. 133. Stopniowy spadek znaczenia kuckich tabacharni widać trzy dekady później (1841): „było w Galicji 11 większych garbarni; w Kutach pracowało kilkanaście warsztatów ormiańskich, wyrabiających safian z 30 000 kóz i 10 000 owiec rocznie. Ogólna produkcja garbarska miała wynosić wtedy 20 800 c[etn]ar[ów] cłowych, wartości 2 300 000 zł r[eńskich]”. F. Bujak, *Studia historyczne i społeczne*, Lwów 1924, s. 136.

¹⁰⁴ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 388.

że konsolidowało inne gałęzie rzemiosła i usług. Nie byłoby tabacharni, gdyby nie rozmaite gatunki bydła. Inwentarzem rogatym dysponowali rolnicy¹⁰⁵ oraz hodowcy bydła posiadający stada w różnych miejscach¹⁰⁶. Ci ostatni zatrudniali pasterzy, którzy najpierw miesiącami wypasali kozy, krowy i barany na górskich halach Pokucia i Bukowiny, a potem sprowadzali stada do miasteczka. Wybrane zwierzęta trafiały na ubój, w ruch szły rzeźnicze noże i haki. Zaletą małego miasta było to, że garbarz mógł bezpośrednio, na miejscu, na przykład w dzień targowy, zaopatrzyć się w świeży materiał. Być może kupował skóry „na żywym zwierzęciu”, jeszcze przed ubojem, a „na pewno wybierał rzeźnika, który wprawnie dokonywał rzezi, nie uszkadzając tkanki skórnej”¹⁰⁷. W Kutach rzeźnikami byli głównie Żydzi: Srul i Wolf Josiowicze, Eliaszy Leybowicz i Joś Herszkowicz¹⁰⁸. Nie jest jasne, czy to u nich zaopatrywały się tabacharnie, czy też kupowano skóry gdzie indziej (co jednak było utrudnione przez różnorakie obostrzenia prawne).

Wraz z ubojem rozpoczynało się przetwórstwo mięsa, w której to dziedzinie Ormianie posiadali wiele odwiecznych receptur (suszenie, wędzenie, wytapianie tłuszczu). Obok warsztatów tabacharskich powstawały „sałhany”, fabryki wytapiania tłuszczu zwierzęcego – stosowanego w produkcji świec, mydła i aptekarstwie¹⁰⁹, a także, jak była już mowa, do produkcji skóry na rzemienie. Łój wytopiony w formie brył sporo kosztował: pod zastaw „dwadziestu i pięciu kamieni łożu capowego” w 1796 roku Iwan Manugiewicz Dobrenki zaciągnął pożyczkę, 15 reńskich za kamień¹¹⁰.

Opisany wcześniej proces preparowania skór wspierał wytwórstwo drewniane. Saffiannicy musieli za wszelką cenę unikać „zanieczyszczeń związkami żelaza, zmieniających kolor brzeczek i przyciemniających garbowane skóry. [...] Dlatego też wszelkie kadzie używane do produkcji saffianów musiały być wykonane z drewna odpowiedniego gatunku”¹¹¹, najlepiej z żywicznej sosny, uzupełnione gliną. Obu tych produktów nie brakowało w Kutach. Wapienne doły wykładano deskami szalunkowymi, a te można było znaleźć u cieślów i stolarza. Nie bez powodu w Kutach żyło też aż 11 bednarzy: produkowane przez nich cembry, stągwie, dzieże, a nade wszystko kadzie były podstawowym wyposażeniem

¹⁰⁵ Okoliczni rolnicy byli garbarzom potrzebni także z innego powodu: do bajcowania, czyli usuwania wapna ze skór, używano nawozu kurzego.

¹⁰⁶ Dla przykładu: kutczanin Bogdan Zarukiewicz w 1796 roku deklarował „bydło, bądź w którym kraju znajdujące się pod licytację poddać” (CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 390).

¹⁰⁷ I. Turnau, *Polskie skórnictwo*, s. 42.

¹⁰⁸ Domy numer: 166, 181, 192, 207 (domy „zatylnie”). Jeden grekokatolik: Gawryło Borowski (numer 403) tylko dorabiał sobie ubojem, sam zaś był piekarzem.

¹⁰⁹ M. Mojzesowicz, *O Ormianach w Kutach*, „Posłaniec św. Grzegorza”, 1, 1927, 1, s. 8.

¹¹⁰ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 367.

¹¹¹ I. Turnau, *Polskie skórnictwo*, s. 57.

garbarni. Z bednarstwa utrzymywali się Rusini: Antoni¹¹² i Wojciech Piskozubowie¹¹³, Wasyl Bojczuk¹¹⁴ i Iwan Bojczukow¹¹⁵, Tanaszy i Hryhor Bednarukowie¹¹⁶, Iwan Hormiuk¹¹⁷, Iwan Piotrowicz¹¹⁸, Fedor Mikitiuk¹¹⁹, Teodor Gredzuk¹²⁰, Stefan Isadcuk¹²¹.

W końcu przygotowany przez garbarzy materiał wykorzystywali szewcy, kuśnierze, derharze, czapecznicy i inni wytwórcy produktów skórzanych. Tabacharnie dostarczały wyprawionego materiału przede wszystkim rzeszy miejscowych szewców. Spośród 47 majstrów od szydła dwóch było Żydami (Jankiel Szewc, Zendel Judkowicz¹²²), a tylko jeden był Ormianinem (Krzysztof Nikoszowicz¹²³), pozostali rekrutowali się z nacji ruskiej i polskiej¹²⁴. Zawód ten miał w Kutach powodzenie, wykonywały go niekiedy całe rodziny (na przykład Tomaszewscy: Michał, Kazimierz, Maciej i Jan oraz być może spokrewniony z nimi Iwan). Kucy szewcy trzymali się razem, sprzedawali sobie nawzajem domy, wżeniali się w rodziny braci z cechu.

Znacznie mniej było kuśnierzy, tylko 10, w tym 2 wyznania mojżeszowego: Jeko Kupler Kuszniierz¹²⁵ i Herszko Kuszniirz¹²⁶. Pozostali to katolicy: Semen i Jędrzej Kotlarczukowie, Teodor Bułabaszczuk, Jan Sandecki, Wasyl Iwanczuk, Jan Nizinkiewicz, Piotr i Józef Kocińscy¹²⁷. Należy jednak podkreślić, że kuśnierstwo pokrywało się z garbarstwem (sam proces garbowania był podobny, z wyjątkiem innego obchodzenia się z włosiem). Stosunkowo mała – w porównaniu z szewcami – liczba kuśnierzy mogła się wiązać albo z trudnym dostępem do najwyższej cenionych futer zwierząt łownych i hodowlanych, albo też z ryzykiem, jakie niesło ich oprawianie. Kupcy i rzemieślnicy przechowujący materiały takie jak futra i wełna bywali roznosicielami za-

¹¹² Numer domu według spisu: 264 (lokalizacja nieustalona: dom w rynku lub „zatylny”).

¹¹³ Numer domu według spisu: 294 (przedmieście).

¹¹⁴ Numer domu według spisu: 265 (lokalizacja nieustalona: dom w rynku lub „zatylny”).

¹¹⁵ Numer domu według spisu: 381 (przedmieście).

¹¹⁶ Numery domów według spisu: 267, 268 (przedmieście).

¹¹⁷ Numer domu według spisu: 270 (przedmieście).

¹¹⁸ Numer domu według spisu: 271 (przedmieście).

¹¹⁹ Numer domu według spisu: 274 (przedmieście).

¹²⁰ Numer domu według spisu: 292 (przedmieście).

¹²¹ Numer domu według spisu: 326 (przedmieście).

¹²² Numery domów według spisu: 193, 251 (domy „zatywne”).

¹²³ Numer domu według spisu: 98 (dom na „przedmieściu dalszym”).

¹²⁴ Numery domów według spisu: 273, 277, 278, 281, 295, 298, 300, 305, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 347, 351, 353, 356, 358, 364, 365, 370, 374, 375, 377, 378, 379, 380, 383, 384, 385, 386, 387, 390, 399, 400, 402, 404, 406, 408, 410, 411, 416, 419 (domy przedmiejskie).

¹²⁵ Numer domu według spisu: 263 (dom „zatylny”).

¹²⁶ Numer domu według spisu: 164 (dom „zatylny”).

¹²⁷ Numery domów według spisu: 350, 371, 373, 391, 393, 412, 421, 422 (domu na przedmieściu).

razy (mohylowska zaraza, o której wspomina ksiądz Krzysztofowicz, zaczęła się od futer¹²⁸).

Pośrednio od przemysłu garbarskiego zależał też dochód derharzy, którzy wytwarzali z sierści kóz grubą tkaninę, koc służący do okrywania tułowi koni¹²⁹. Parali się tym w Kutach Ormianie Krzysztof Donigiewicz oraz Grzegorz Jakubowicz¹³⁰, zaś wśród Żydów: Letman Ankielowicz, Eizia Dawidowiczowa i Abrahamko Josiowicz¹³¹.

Zaskakuje fakt, że w mieście żyjącym ze skór mieszkał tylko jeden rymarz (Tadeusz Baranowski¹³²). Zajmował się produkcją pasów, siodeł, rzemieni i innych elementów skórzanych potrzebnych w uprzęży konnej i opiece nad zwierzętami hodowanymi. Minęły więc dawne, XVII-wieczne czasy, gdy safian służył na „pasy i luksusową, zwykle haftowaną uprzęż zdobioną według wzorów wschodnich”¹³³. Kuckie skóry albo od razu szły na sprzedaż, albo były przerabiane na buty, nie zajmowano się jednak na większą skalę kunsztownym rymarstwem.

Na zakończenie tej listy garbarskich powiązań odnotujemy aż trzech czapników, wszyscy wyznania mojżeszowego: Sruł Aronowicz, Lejb Josiowicz i Elo Lejbowicz¹³⁴. Zapewne mieli klientelę wśród swoich¹³⁵. Ale krąg zainteresowanych takim produktem na pewno był dużo szerszy: czapka stanowiła kluczowy element w stroju wszystkich stanów, zależało od niej wiele rytuałów: powitalnych,

¹²⁸ „Morowe powietrze po kilkakroć nawiedzało rzeczone miasteczko: w 1770 panowało ono przez kilka miesięcy, w 1786 od 26 lipca do 20 grudnia [...] ostatni raz plaga ta nawiedziła Podole w 1812 roku, wybuchła jeno w Mohylowie, przywieziona z futrami ze wschodu, odtąd już jej nie postrzegano w granicach dawnej Rzeczypospolitej” (A. J. Rolle, *Zameczki podolskie na kresach multańskich*, 3, Warszawa 1880, s. 226. Zob. też *Silva rerum*, s. 13).

¹²⁹ „Aby konie zbytnie nie parowały, okrywają się derami, osobliwie spracowane”. *Słownik języka polskiego przez Samuela Bogumiła Linde*, 1/1, Warszawa 1807, s. 420. Nazwa „derha” wywodzi się z tureckiego „čerge” (mały namiot), za pośrednictwem ruskim trafiła do polszczyzny (w języku ukraińskim „dérha”, „džérha” to gunia, gruba tkanina, a także namiot z koców). Ormianie kucy mogli to słowo przejąć bezpośrednio z języka tureckiego. Z czasem wytwórca derek zaspokajał potrzeby nie tylko zwierząt, ale i ludzi: grubego kosmatego koca używano jako narzuty na pościel, okrycia na nogi w podróży, potrzebowali go wszelkiego rodzaju furmani, woźnice i stangreci. Zob. J. Kulwicka-Kamińska, *Orientalizmy doby staropolskiej – adaptacja do języka polskiego (część I)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, 2003, „Filologia Polska”, 58, „Językoznawstwo”, 359, s. 123.

¹³⁰ Numery domów według publikowanego spisu: 12 (dom „zatylny”) i 85 (dom przedmiejski).

¹³¹ Numery domów według spisu: 139, 142, 223 (domy „zatylny”).

¹³² Numer domu według spisu: 348 (dom na przedmieściu).

¹³³ I. Turnau, *Skórnictwo polskie*, s. 56.

¹³⁴ Numery domów według spisu: 156, 165, 239 (domy „zatylny”).

¹³⁵ O „czapce żydowskiej z lisami” wspomina w 1815 roku „Gazeta Lwowska”, podając rysopis dwóch żydowskich obywateli („Dodatek do Gazety Lwowskiej”, 1815, 57).

tanecznych, sądowych, handlowych¹³⁶. W okresie, którego dotyczą spisy kuc-
kie, moda czapkarska szybko się zmieniała. Tu i ówdzie płatały się może jesz-
cze dawniejsze nakrycia „z wąskim barankiem okrągłym, rozcinanym na przo-
dzie i w tyle, z wierzchem czworograniastym, cienką bawełną wyścielanym, po
szwach gdzie się kwatunki schodzą, sznurkiem srebrnym albo złotym okładane,
lub też rygielkami takimiż ujmowane”¹³⁷. Po konfederacji barskiej nastąpiły kon-
federatki podobne do piusek.

Po konfederatkach zjawily się kozackie czapki z wysokim wierzchem,
wąskim barankiem, miałko wyścielane. Dalej weszły w modę czap-
ki z wysokimi baranami, wierzchem płaskim, od modnisiów jeszcze
w głębsz barana wtłaczanym, tak iż nie było widać nic wierzchu, tylko
sam baran na głowie. Forma takowych czapek utrzymywała się długo,
z tą różnicą, że baranka zwężono, a wierzchu podniesiono. Z początku
kuczmanni je zwano, potem krymkami od Tatarów krymskich, od których
ten obyczaj przejęty¹³⁸.

W kuczmach figurują na znanej rycinie Ormianie z Kut – czy te nakrycia
wyszły spod rąk majstrów żydowskich? Tak czy owak, wytwórstwo garbarskie
godziło wszystkie nacje, a czapka tatarska chroniła głowy i Ormian, i Żydów.

Można powiedzieć, że tabacharnie stanowiły interes nie tylko ormiańskiej na-
cji, zbliżały wytwórców, rzemieślników wszystkich wyznań i obrządków oraz
decydowały o pomyślności całego miasta. Skóry i produkty skórnice na po-
czątku i na końcu zaś łączyły się z drugą koronną dziedziną gospodarczą Kut:
handlem.

Kupiectwo, handel, operacje finansowe

Handlem trudnili się w Kutach przede wszystkim Żydzi (63 gospodarzy¹³⁹), a po
nich Ormianie (35 gospodarzy¹⁴⁰). W spisie pojawiają się przy ich nazwiskach
określenia „kupiectwo” i „handel”. Nawet jeśli byli między tymi nazwami jakieś

¹³⁶ Zob. Ł. Gołębiowski, *Ubiory w Polsce od najdawniejszych czasów aż do chwil
obecnych, sposobem dykcjonarza*, Warszawa 1830, s. 136-137.

¹³⁷ J. Kitowicz, *Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III*, wyd. E. Ra-
czyński, Poznań 1841, 2, s. 247-248.

¹³⁸ *Ibidem*, s. 248.

¹³⁹ Numery domów według spisu: 109, 110, 111, 114, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124,
125, 126, 127, 128 (domy w rynku); 133, 134, 135, 136, 140, 145, 147, 157, 159, 160, 161,
173, 175, 177, 183, 184, 194, 195, 197, 199, 200, 203, 201, 208, 209, 212, 215, 216, 217,
218, 221, 226, 227, 228, 231, 235, 238, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 250, 254, 256, 259
(domy „zatylnie”).

¹⁴⁰ Numery domów według spisu: 1, 4, 6, 7, 10 (domy w rynku); 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
21, 22, 28, 30, 37, 38, 40, 41 (domy „zatylnie”); 45, 46, 48, 49, 54, 60, 63, 64, 65, 66, 67, 68,
69, 80, 89 (domy przedmiejskie).

niuansie znaczeniowe¹⁴¹, to nie na tyle ważne, by je rozdzielać. Istotniejsze jest określenie dodatkowe: „handel” i „kupiectwo partykularne”. Kupcy partykularni działali w oparciu o jarmarki i był to model handlu lokalnego, w którym miejsce wytworu produktu i miejsce jego zbytu pozostawały nieodległe¹⁴². W Kutach w tego typu handlu wyspecjalizowali się Żydzi: aż 45 z nich prowadziło miejscowy handel. Można więc uznać, że to oni opanowali najbliższe rynki sprzedaży. Z kolei tylko sześciu Ormian uprawiało handel lokalny, pozostali zaś prowadzili układy i transakcje na szerszym obszarze, udawali się w dalekie wyprawy, bywając „w Maramorosz Sigecie, Debreczynie, Peszcie, a czasem aż w Belgradzie”¹⁴³. W drugiej połowie XIX wieku ormiańscy kupcy z Kut lokowali też swe interesy w Besarabii, krążyli pomiędzy dwoma siedzibami, „pracując w Rosji, żywili swe rodziny pozostające w Austrii”¹⁴⁴.

Podział strefy wpływów między Żydów i Ormian w Kutach nie był podziałem na określone towary, lecz na zakres terytorialny i rytm działania: w promieniu najbliższych jarmarków albo też w szerszym, zagranicznym czy transgranicznym obszarze, poprzez ryzykowne dłuższe wyprawy. Ormiańscy kupcy cieszyli się przy tym łaskami właścicielki dóbr. W 1780 roku kasztelanowa Ludwika Potocka nadała zasłużonemu wójtowi Ormian Grzegorzowi Romaszkanowi oraz jego synom Piotrowi i Gabrielowi następujący przywilej: „od wszystkich podatków prawem memu uprzywilejowanemu podległych zupełnie i nazawsze uwalniam oraz dla publicznego dobra wszelkie towary krajowe i zagraniczne do miasta Kutów sprowadzać i temiż handlować”¹⁴⁵.

Nie zmniejszało to konkurencji. Część kupców uznała za niezbędne znalezienie – obok handlu – drugiego źródła dochodu, na przykład w tabacharniach (Ormianie), wyszynku (Żydzi), przy czym jedną z tych sfer traktowano dorywczo, zajmowano się nią tylko „nieco”. Równolegle dwie działalności prowadziła ponad jedna trzecia handlarzy żydowskich (24) i jedna czwarta ormiańskich (8). Dla większości kupców ormiańskich działalność kupiecka czy handlowa była jedynym sposobem na życie (a może powodem do dumy – jako dowód pracy na własny rachunek, samowystarczalności?). Teodor Romaszkan podkreślał, że „żyje jedynie z kupiectwa z własnej swej pracy”, podobnie Jakub Romaszkan, a Kajetan Agopsowicz „kupiectwem bawi się z własnej pracy swojej”¹⁴⁶. Nie było to do końca prawdą, jeśli uznać, że wielu z tych kupców utrzymywało się też z własności domów i garbarni.

¹⁴¹ Zacierały się jednak w przypadku formuły „kupiec partykularny, żyje z tego handlu”.

¹⁴² Zob. B. Grochulska, *Jarmarki w handlu polskim w drugiej połowie XVIII wieku*, „Przegląd Historyczny”, 64, 1973, 4, s. 793-821.

¹⁴³ M. Mojzesowicz, *O Ormianach w Kutach*, s. 8.

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 10.

¹⁴⁵ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 25.

¹⁴⁶ ANK: *Teki Antoniego Schneidera*, sygn. 848, k. 169v.

Relacje ormiańsko-żydowskie na tle kredytowania i sporów prawno-handlowych zostaną opracowane w osobnym artykule, tu odnotować tylko należy, że mniej zamożni lub będący w tarapatkach Ormianie kucy czasem zachodzili do Żydów po pożyczki, zastawiali cenne rzeczy. Przodowali w tym pomocnicy tabacharscy. Z ksiąg sądowych z końca XVIII wieku można wyczytać, że Kajetan Bogdanowicz zostawił u Samuła Jakubowicza cztery czarne habetki¹⁴⁷, Wartan Jakubowicz zastawił u Ditli Łabeczki kontusz sukienny w kolorze niebieskim „przechodzony i splamiony z sznurkiem jedwabnym”, a Zachariasz Manugiewicz pozbył się „kontusza w kolorze niebieskim sukiennego w saicie [?] starego, od mufa podjedzonego z rękawem prawym przez pół oderwanym i pasa jedwabnego szatowego starego i podartego”¹⁴⁸. Wynika z tego (jak i z kondycji odzieży), że pomocnicy tabacharscy wpadali niekiedy w tarapaty finansowe (lub też częściej potrzebowali większej gotówki), a także mieli na tyle fantazji, by chodzić w kontuszach.

Ormianie zaciągali u Żydów tak zwane długi sprawiedliwe (nielichwiarskie): w 1796 roku Nikosiewicz pożyczył u Dawida Hocha „czerwonych złotych pięćdziesiąt i dwa kamienie łożu”¹⁴⁹. Pożyczkę dużej sumy (100 czerwonych złotych) od Szamuła Freiera Mikołaj Donigiewicz „asekurował” tabacharnią i całym swym dobytkiem, a także zapasem safianu¹⁵⁰. Zdarzało się w końcu, że Żydzi zasiadali w handlowych sądach arbitrażowych, które dotyczyły Ormian. Dominika Bogdanowicza reprezentowali w 1784 roku „Śl[awetny] J[egomość] P[an] Jakub Romaszkan i starozakonny Jozew Sztewicz obywatele kucy tudzież uproszeni przyjaciele, i do wspominanych przyjaciół polubownie obrany arbitrem starozakonny Dawidko Abramowicz obywatel kucki”¹⁵¹. U tego ostatniego Bogdanowicz zastawiał potem klejnoty¹⁵², a u Icka Heymana zadłużył się pod wartość swojego domu¹⁵³. Niektórzy Ormianie miewali więc stałe kredytowe zobowiązania u Żydów.

W rękach żydowskich tradycyjnie spoczywała w Kutach propinacja. Żydowscy właściciele prowadzili w Kutach aż 40 lokali z wyszynkiem¹⁵⁴. Na kuckim rynku kwitł biznes gorzałczany, na 21 domów wyznawców judaizmu aż 18 go-

¹⁴⁷ Chodziło prawdopodobnie o haby, rodzaj wierzchniej sukni, a nie o cztery konie.

¹⁴⁸ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 27, 63, 64.

¹⁴⁹ Ibidem, s. 367-368.

¹⁵⁰ Ibidem, s. 388.

¹⁵¹ Konflikt dotyczył niespłaconej sumy za 50 koni. Bogdanowicz, wraz ze swym teściem Manugiewiczem z Mohylowa, sprowadzał konie z Bukowiny. Zob. ibidem, s. 60.

¹⁵² Ibidem, s. 80.

¹⁵³ Ibidem, f. 166, op.1, spr. 1751, s. 391.

¹⁵⁴ Niekiedy były to wyłącznie szynki, domy numer: 112, 113, 115, 116, 118 (domy w rynku); 132, 137, 151, 169, 170, 178, 198, 220, 225, 229, 240, 249, 252, 258 (domy „zatylnie”); a niekiedy szynki i sklepy (lub składy handlowe), domy numer: 109, 111, 114, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129 (domy w rynku); 157, 208, 241, 246, 248, 254, 256, 259 (domy „zatylnie”).

spodarzy parało się handlem trunkami. Poza tym hurtowym obrotem alkoholem (produkcją i dostawami do szynków) zajmowali się Herszko Mendlowicz¹⁵⁵, „fabrykant i hurtownik gorzałczany”, oraz Moszko i Dawidko Gelmanowiczowie¹⁵⁶, „hurtownicy szynkowni” i zarazem kupcy partykularni. Moszko (przedstawiony jako Kielmanowicz) w 1782 roku zakupił od ruskiego gospodarza Dzumaraka kawałek gruntu pod browar i prawo dojazdu drogą nad potokiem – za co obiecał mu z kolei „worynia sotek dwie”¹⁵⁷. Warto podkreślić, że hurtownikiem szynkowym był też w Kutach jeden Ormianin: Bogdan Jakubowicz¹⁵⁸.

Geograficzne położenie i klimat Pokucia pozwalały na wytwarzanie na miejscu wina oraz handel nim. W Kutach winnikami byli Nuta Maier (Notta Maiorowicz), Jura Szluma (Motiowicz) oraz Pawło Bilawa vel Wasyl (cieśla i winnik)¹⁵⁹. Na przedmieściu pod numerem 235 mieściła się winnica Chaima Srolowicza, która w józefińskiej metryce gruntowej jest opisana jako „stara pusta”. Spis nie wymienia browarnika, choć z zapisu z 1790 roku w księdze sądowej wynika, że niejaki Bohaczek posiadał usytuowany w dolnych Kutach (czyli na południu od rynku) „browar z kotłami i innymi do siebie należącymi narzędziami”¹⁶⁰. W mieście żył też pomocnik piwowarstwa Berko Abrahamowicz¹⁶¹.

Szynki i szerzej: gospody i karczmy zajezdne prosperowały z alkoholu, przy czym nie funkcjonował on wyłącznie jako zwyczajna używka, ale stanowił źródło gigantycznych dochodów państwa, producentów, dzierżawców, był środkiem płatniczym oraz swoistym rozrusznikiem gospodarczym. Rola szynkarza nie sprowadzała się bowiem do sprzedaży napojów procentowych, ważne też były inne jego usługi: pośrednictwo, kredyt. Ostatecznie więc kilkadziesiąt szynków nie oznaczało w ówczesnych realiach katastrofy moralnej, lecz przeciwnie, było dowodem, że Kuty przyciągały aktywne gospodarczo jednostki jako miejsce wymiany towarów i przepływu pieniądza. Na miano miasteczka zasługiwały tylko te kolonie, w których istniał obrót alkoholem, jarmarki, a nade wszystko mieszkająca reprezentacja przedsiębiorczych nacji, takich jak Żydzi i Ormianie¹⁶².

Kuckie szynki funkcjonowały jako na poły bary, na poły sklepiki, podrzędne gospody zaaranżowane w jednej z izb domu, w którym mieszkał właściciel z rodziną (a niekiedy także komornicy). Na zapleczu lub w piwnicy znajdowały się artykuły spożywcze. W izbie szynkowej napoje serwowano zapewne – biorąc

¹⁵⁵ Dom według spisu numer: 214 („zatylny”).

¹⁵⁶ Domy według spisu numer: 217, 218 (domy „zatylny”).

¹⁵⁷ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 68.

¹⁵⁸ Dom numer 28 („zatylny”).

¹⁵⁹ Jako robotnicy winnic figurują w spisie: Baruch (Pohur) Josiowicz, Perci (Pers) v. Berko Nachman, Maier Mennynski (Meniński), Zelman Leyzarowicz, Michel Gelmanowicz.

¹⁶⁰ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 32.

¹⁶¹ Dom numer 131 („zatylny”).

¹⁶² Y. Petrovsky-Shtern, *Rozkwit*, s. 29.

pod uwagę liczbę garncarzy w miasteczku – w glinianych naczyniach powlekanych glazurą. To materiał kruchy, ale tańszy od szkła czy blachy. Oprócz napitku alkoholowego, śledzia i innych przekąsek można było tam dostać kredyt, uczcić transakcję handlową, nawiązać znajomości. W dni targowe wypełniał je gwar, hałas, śpiew, taniec, ekstatyczna atmosfera upojenia (rekomendowana przez chasydzkich mistrzów). Szynek był jak karczma –

centralnym węzłem sieci wszelkiego rodzaju powiązań o charakterze pozareligijnym – psychologicznych, gospodarczych, finansowych i informacyjnych [...]. [Był] jednocześnie gabinetem psychiatrycznym, agencją ogłoszeniową, klubem i barem. Żydzi omawiali tutaj swoje interesy, szukali pracy i znajdowali ją, zawierali transakcje, porównywali prowizje, kupowali artykuły spożywcze i pasmanterie, swatali narzeczonych, zmieniali i karmili konie, naprawiali wozy, udzielali pożyczek i zaciągali długi, nocowali w drodze na jarmark, dzielili się nowinami, najmowali służbę i chłopów do pomocy, grywali w bilard i karty, słuchali, co mówią po polityce [...], przyglądali się chrześcijańskim świętom i weselom, śpiewali i słuchali muzyki, a także – oczywiście – jedli, pili, palili i tańczyli”¹⁶³.

Pośrednicy, szafarze

Zarówno wśród Ormian, jak i Żydów byli ludzie żyjący z usług dla innych kupców. Barysznikiem (pośrednikiem, faktorem) oficjalnie mienił się w Kutach Mortko Dawidowicz¹⁶⁴. „Z usługi kupieckich” (posługiwanie kupcom żydowskim?) utrzymywał się Froim Szloma¹⁶⁵. Wśród Ormian dwóch żyło z usług dla kupiectwa swojej nacji: Manug Bogdanowicz i Krzysztof Janowicz¹⁶⁶. Trudno powiedzieć, jakiego typu były to prace. Poza tym Ormianie mieli swoich szafarzy.

W XVIII wieku pobożny chrześcijanin, słysząc słowo „szafarz”, mógł sobie przypomnieć fragment przypowieści ewangelicznej, w której występują pan i jego „włodarz”, w niektórych przekładach zwany też szafarzem. Pan wzywa swojego sługę i mówi: „Oddaj liczbę włodarstwa twojego, albowiem już więcej nie będziesz mógł szafować”¹⁶⁷. Włodarz obraca zasobami danymi mu czasowo pod zarząd. Gdy tej własności go pozbawia, nic mu nie zostanie, przynajmniej w biblijnym przekazie: „Cóż uczynię, gdyż Pan mój odejmie ode mnie szafar-

¹⁶³ Ibidem, s. 126.

¹⁶⁴ Dom numer 224 („zatylny”).

¹⁶⁵ Dom numer 235 („zatylny”).

¹⁶⁶ Domy numer: 45, 48 (domy przedmiejskie).

¹⁶⁷ *Homilia na Niedzielę VIII po świątkach. Tłomaczenie*, w: *Rok V Kazań Niedzielných X. Konumerada Kawalweskiego Reformata*, 2, Przemyśl 1831, s. 84 (cytat z Biblii Gdańskiej). W przekładzie Jakuba Wujka: „Zdaj sprawę z włodarstwa swego, bo dalej już włodarzyć nie będziesz mógł”.

stwo? Kopać nie umiem, żebrać się wstydę”¹⁶⁸. Owo tymczasowe dysponowanie cudzym majątkiem w szafarstwie stało się czytelną dla ówczesnych ludzi metaforą egzystencji jako dzierżawy talentów i skarbów. Czy jednak rzeczywiście „szafarz” (włodarz, zawiadywacz, klucznik) oznaczał człowieka bez zawodu? W praktyce gospodarczej było inaczej: szafarz pozostawał ważną funkcją: pośrednika i przedstawiciela, czy też faktora. O ile jednak nazwa „faktor” częściej używana bywała w Kutach w interesującym nas tu czasie w odniesieniu do Żydów, o tyle u Ormian jej odpowiednikiem będzie właśnie „szafarz”.

Funkcja ta wiązała się z jednej strony z administrowaniem, z drugiej zaś z handlem – jako sprężyna aparatu skupu i sprzedaży. Kucy szafarze rozporządzali określonym zasobem dóbr oraz ich przepływem, dysponowali nimi według określonych reguł, być może także podejmowali w imieniu grupy kupców (lub całego cechu) decyzje o transakcjach i układach handlowych. Szafarz był więc agentem handlowym, przedstawicielem, administratorem, operatorem wspólnych lub partykularnych interesów. Marko Grzegorzowicz był szafarzem kupców ormiańskich, podobnie jak Awarus Amirowicz („szafarz kupiectwa”) – obaj mieli zapewne klucz do wspólnej kasy lub spichlerza, w którym znajdowały się zasoby kupieckie¹⁶⁹. Z szafarstwa żyli w Kutach ludzie majątni i mniej zamożni: właściciel i kupiec Łukasz Wartanowicz, właściciel Wartan Jakowicz, a także niedysponujący żadnymi „pożytkami” Kajetan Krzysztofowicz. W sumie szafarstwem parało się w Kutach pięciu Ormian.

Ludzie drogi

Rozwój handlu wymagał infrastruktury transportowej. Tę zapewniali najemni woźnice, których w Kutach żyło dziewięciu, w tym pięciu Żydów: Gerszon Teszkowicz, Dawidko Josiowicz, Abraham Sanuł, Abraham Moszkowicz i wspomniany już Anczuł Perec¹⁷⁰. Spośród chrześcijańskich woźniców tylko Hryhor Kostrubiak i Jakub Huberczuk żyli wyłącznie z furmaństwa, zaś Michał Horodecki i Marcin Janczewski dorabiali jeszcze „nieco z ogrodu”¹⁷¹. Na stałe i regularne zajęcie mogło liczyć w miasteczku w sumie siedmiu przewoźników. Zawód furmana wymagał doświadczenia, dobrej orientacji w terenie, sprytu, odwagi, umiejętności radzenia sobie w kłopotach – trakty na Pokuciu nie należały do łatwych, a o grasujących po okolicznych górach rozbójnikach (na przykład o sławnym Dowboszu) opowiadano legendy. Furmani kucy przewozili zarówno ludzi, jak i towary czy zwierzęta, i to nie tylko w kraju, lecz także poza jego granicami.

¹⁶⁸ *Homilia*, s. 86.

¹⁶⁹ Zamieszkiwali oni w domach o numerach 82 i 100 według załączonego spisu. Oba domy oznaczono jako usytuowane na „przedmieściu dalszym”.

¹⁷⁰ Domy o numerach: 155, 162, 219, 244, 260 (wszystkie „zatyłne”).

¹⁷¹ Domy o numerach: 282, 284, 304, 309. Wszystkie usytuowane na przedmieściu.

Jeden lokalny furman miał ustaloną domenę: Anczuł Perec był miasteczkowym woziwodą, krążył więc z beczką na wozie po uliczkach Kut, zaopatrując gospodarstwa (bez studni), a może i zakłady garbarskie. Zajęcie Pereca nie było intratne (utarło się nawet pojęcie „biednego woziwody”) i zapewne wśród innych furmanów zajmował ostatnie miejsce – prawdopodobnie był już człowiekiem starszym.

Żydowski furman to nieodłączny element pejzażu społecznego Polski przełomu XVIII i XIX wieku. Na kresach południowych zwano takiego najemnego woźnicę bałagumą – „to znaczy nieco uroczyściej: mistrz konia, bardziej nowocześnie: gospodarz konia, całkiem współcześnie: furman od szkapy” – zapisał w swej tetralogii huculskiej Stanisław Vincenz¹⁷².

Garncarstwo

Jak wiadomo, w końcu XIX i pierwszej połowie XX wieku Kuty słynęły z wytworów o specjalnym typie zdobnictwa, mieszającym skopiowane wzory huculskie i orientalne geometryczne zdobienia typowe dla sztuki ormiańskiej. Wychodziły one z warsztatów rodzin Broszkiewiczów i Nappów. Wydaje się, że w XVIII wieku garncarstwo kuckie – jako towar eksportowy i wykwit oryginalnego rzemiosła – jeszcze nie istniało. Miejscowa produkcja miała charakter czysto użytkowy, a nie artystyczny – taki uzyska później, w okresie wzrostu zainteresowania sztuką ludową. W końcu XVIII wieku w Kutach pracowało 10 garncarzy: Dmytro Prodaniuk, Jan Predaniuk, Wasyl Janowicz, Iwan Jaworski, Michał Kendzierski, Dmytro Łukaniuk, Peho Dmytruk, Jakow Dmytruk, Hrycko Semaniuk i Iwan, syn Wasyliuk¹⁷³. Tworzyli zapewne uniwersalne i stypizowane naczynia do użytku codziennego. Wszyscy wymienieni byli obrządku greckokatolickiego i rzymskokatolickiego.

Krawiectwo

Interesujący jest rozkład etniczny ludzi żyjących z igły bądź krosna. W Kutach tkaczami, szewcami i kuśnierzami byli przeważnie chrześcijanie (choć nie wyłącznie, jeśli do tych ostatnich włączyć czapeczników), zaś krawcami – głównie

¹⁷² S. Vincenz, *Na wysokiej poloninie*, 3, Kraków 2005, s. 79. Urodzony w 1832 roku pod Kijowem August Iwański pisał: „Bałagumami nazywano Żydów, co się trudnili przewożeniem podróżnych w brykach z budą, tzw. krakowskich, albo wózkach odkrytych, do czego wybrakowanych koni używali. Taką bryką odbywał ojciec mój w r. 1828 podróż do Warszawy [...] o wygodzie zaś wehikułu tego świadczyć może to, iż towarzyszył mój i ja mogliśmy przy zapalanej świecy głośno czytać”. A. Iwański, *Pamiętniki 1832-1876*, oprac. W. Zawadzki, Warszawa 1968, s. 47.

¹⁷³ Domy wymienione w poniższym spisie numer: 266 (najpewniej dom „zatylny”); 272, 283, 318, 362, 363, 369, 372, 417, 424 (domy na przedmieściu).

Żydzi. Aż 13 z nich żyło z tej działalności: Leyb (Lejba) Herszkowicz, Wolf Mortkowicz (Moszkowicz), Fajbisz Rymonowicz (Rywanowicz), Lyzor (Lejzer) Szmujłowicz, Herszko Lejzorowicz, Joś Szmojłowicz, Heuszy Majorowicz, Eizyk Mortkowicz, Berko Mortkowicz, Mortko Lejbowicz, Joś Berkowicz, Wolwa Senderuk, Ejzia (Ezyk) Mortkowicz¹⁷⁴. Dwaj krawcy chrześcijańscy to Józef Olszewicz i Iwan Stadniłczuk¹⁷⁵. W miasteczku działał też pilśniarz, inaczej folusznik, który zajmował się wałkowaniem sukna na grubszą, filcową strukturę oraz jej bieleniem (Moszko Nusenowicz lub Nososowicz¹⁷⁶). Szmuklerstwem, czyli pasmanterią (wytwórstwem i sprzedażą pasów, galonów, lamówek, frędzli, pętl, sznurów, nici, wstążek, taśm) trudnili się Troim Itte i Nusym Berkowicz¹⁷⁷. Szycie, krojenie, wytwarzanie odzieży i akcesoriów tekstylnych stanowiło więc domenę żydowską. Używane stroje trafiały też w ręce pożyczkodawców jako zastaw, o czym była już mowa.

Spora reprezentacja krawców w mieście każe zastanowić się nad tym, jak wyglądali, w co ubierali się kuczanie. Wygląd i wystawność stroju zależały od zasobności sakiewki, ale wszyscy, którzy mogli, chętnie nosili się „ze szlachacka”. Zwłaszcza bogaci kupcy żydowscy i ormiańscy. Zejlik Horszkowicz przepisał swojej ukochanej żonie w 1784 roku „wszystkie suknie y ubiory y klejnoty srebrne złociste, diamentowe, y perły, pościel y ubiory posiadane, wszystkie do niey należeć mają”, a następnie dodawał skrupulatnie: „nawet y Zupan, który na swoim cieie noszę”¹⁷⁸. Bogdan Zarugiewicz w 1796 roku wziął pożyczkę jako gwarancję spłaty, podając klejnoty żony oraz „suknie męskie i białogłowskie”¹⁷⁹. Nie tylko kupcy przywdziewali kontusze. Chodzili w nich i rzemieślnicy, a w bekieszach (dostojne wierzchnie suknie podbite futrem) także inni kuczanie, choć były to stroje już mocno zszargane, a przynajmniej takie trafiały do handlarzy żydowskich. Rusin Hrycho w potrzebie finansowej pozbył się „bekieszki starey nicowanej zieloney, futrem także starym białym podbitej odnowy przyniasiwę [?], sznurek kumiterowy zielony”, a inny obywatel kucki Iwan Michniczuk „bekieszki z futrem starym czarnym, starej nicowanej w kolorze jasno stalowym”¹⁸⁰.

Kontusz, żupan, bekiesza z futrem, suknia, czapka z baranicą wiązały tych ludzi z dziedzictwem państwa polskiego i sprawiały, że w kontaktach z obcymi z nim byli identyfikowani. To wyjaśnia pewną anegdotę krążącą po Kutach – na temat spotkania Ormian w Debreczynie.

¹⁷⁴ Numery domów według spisu: 146, 153, 167, 172, 176, 180, 188, 191, 211, 232, 237, 253, 261 (wszystkie wymienione domy usytuowane były na „zatyłkach”).

¹⁷⁵ Numery domów: 269, 368 (oba na przedmieściu).

¹⁷⁶ Numer domu 234.

¹⁷⁷ Numery domów: 143, 154 (domy „zatyłne”).

¹⁷⁸ CDIAUL: f. 166, op. 1, spr. 1751, s. 80.

¹⁷⁹ Ibidem, s. 390.

¹⁸⁰ Ibidem, s. 27, 37.

Kilku Ormian kuckich sprzedawało tam swój towar. Wtem podeszli do nich dwaj kupcy węgierscy i poczęli towar targować. Cena wydawała im się za wysoka, jakkolwiek gatunek im się podobał. Naradzali się więc ze sobą. Aby w ich mniemaniu sprzedający nie zrozumiał, posługiwali się językiem ormiańskim. Nie w ciemie bity kuczczanin podchwycił dźwięki mowy i zrozumiał. Uzyskał po pewnym czasie, rzecz prosta, cenę najlepszą. Gdy sprzedał i pieniądze schował, żegnając się z nimi, począł w najczystszym języku ormiańskim polecać się ich łaskawym względom. Łatwo wyobrazić sobie zdziwienie i miny odchodzących z towarem, gdy to usłyszeli. Pocieszyć się w końcu musieli tym, że „trafił swój na swego”¹⁸¹.

W tej opowieści, która może wywodzić się z czasów późniejszych, z połowy XIX wieku, najważniejsza jest podstawa mniemania, jakie kupcy z Siedmiogrodu wytworzyli sobie na temat kupców z Kut. O tym, że nie rozpoznali „swoich”, zdecydował strój, wygląd.

Na usługach miejskich

Kuczczanie żyjący z usług miejskich dzielili się na dwie kategorie: pierwsi to urzędnicy, funkcjonariusze miejskich instytucji, drudzy – pomocnicy (posługacze, woźni) miejscy. Stefan Hubert¹⁸² był prawdopodobnie poborcą podatkowym, „na usługach skarbowych”. Ławnym pozostającym na usłudze w magistracie był Wasyl Karpiuk¹⁸³. Pachołkiem miejskim „żyjącym z usług przy urzędzie” był Gabriel Polański¹⁸⁴, ale do posług miejskich zgłaszali się też Jury Mokaniuk i Pawło Klimiuk¹⁸⁵, którzy poza swoimi zajęciami rolniczymi żyli „nieco z usług miejskich”.

Symbioza zawodów

Struktura zawodowa XVIII-wiecznych Kut świadczy o wewnętrznej ekonomii miasteczka i zapotrzebowaniu na określone specjalizacje zawodowe, czasem pozostające w ramach jednej grupy obrządkowej, czasem zacierające podziały religijne i etniczne. Przetwórstwem drewna, tkactwem i garncarstwem zajmowali się tylko grekokatolicy i łacinnicy, handlem zaś Żydzi i Ormianie, szynkarstwem – głównie Żydzi. Ale już specjalistycznym rzemiosłem, na przykład związanym z obróbką metali, zajmowali się przedstawiciele różnych domów (kowale chrze-

¹⁸¹ M. Mojzesowicz, *O Ormianach w Kutach*, s. 9.

¹⁸² Numer w spisie: 307 (przedmieście).

¹⁸³ Numer w spisie: 297 (przedmieście).

¹⁸⁴ Numer w spisie: 276 (przedmieście).

¹⁸⁵ Numery domów: 289, 293.

ścijańscy, kotlarz żydowski, złotnik żydowski¹⁸⁶, w księgach sądowych pojawia się także niemiecki ślusarz, zapewne protestant – Altenberger). Wprawdzie rolnikami według spisu byli przeważnie grekokatolicy i łacinnicy, jeśli jednak wziąć pod uwagę fakt, że znaczna część „mieszczan” kuckich z przedmieścia dysponowała kawałkiem ogrodu, sadu lub pola, większość знаła się więc i na roli. Uderza także fakt, że kuczanie utrzymywali się często z dwóch typów działalności zawodowej. Po przeprowadzonej analizie nie ulega wątpliwości, że żadna z grup etnicznych nie byłaby w stanie żyć w autarkii. Można zatem powiedzieć, że nie mogło być ormiańskiego miasteczka bez Żydów i katolików innych obrządków – i odwrotnie: nie mógłby istnieć żydowski sztetl bez chrześcijan.

Umiejętności, fach, kompetencje zawodowe stanowiły podstawowy element przetrwania w strukturze społecznej XVIII-wiecznego miasteczka, podobnie zresztą było w późniejszym czasie. Jeśli znalazł się człowiek, który nie dysponował jakkolwiek oryginalną umiejętnością, to mógł przynajmniej posiadać unikalny przedmiot lub zasoby materialne dające szansę na utrzymanie. Na przykład woźnica miał pojazd i konia i dzięki nim żył („furman z furmanki żyje”), ogrodnik utrzymywał się z ogrodu, rolnik z ziemi, „rolniczka z roli żyje”, szynkarz z szynku. Ostatecznie pacholek miejski miał nogi i ręce sposobne do pracy, a stróż żydowskiego okopiska oczy i klucz: „Tyś Abrahamowicz na ukopisku żydowskim strażo”¹⁸⁷. Spis zawodów kuckich pokazuje ważną prawidłowość: liczył się nie tylko sam zawód (umiejętności), ale też materialna podstawa: miejsce i narzędzia pracy. Bez tego człowiek – nawet zdolny i umiejący – pozostawał tylko wyrobnikiem.

Zdarzali się w Kutach ludzie, którzy żyli tylko z pracy rąk swoich – ręce były ich jedynym kapitałem. I tak do tych nisko usytuowanych mieszkańców (niżej byli już tylko jałmużnicy) należeli Ejzyk Moszkowicz¹⁸⁸ żyjący z usługi, podobnie Gelman Abrahamowicz¹⁸⁹ żył „z zarobku rąk swoich”, Moszko Szejowicz¹⁹⁰ i Ormianka, wdowa Chocimska¹⁹¹. Na dole tej drabiny byli tacy ludzie jak Jankiel Jonasz¹⁹², „z zarobku rąk a najwięcej z elemożyny” zdobywający środki na swoje utrzymanie, oraz Maria Krzysztofowiczowa¹⁹³ – „uboga wdowa z własnych rąk, pracy swojej i elemożyny żyje”. Wspomniana Ormianka zamieszkiwała notabene w domu ulokowanym w rynku. Widać zatem, że prestiżowe usytuowanie domu nie chroniło przed pauperyzacją (ale też właściciele domów w rynku najpraw-

¹⁸⁶ Ankiel Srulowicz, dom numer 168, „zatylny”.

¹⁸⁷ ANK: *Teki Antoniego Schneidera*, sygn. 848.

¹⁸⁸ Numer domu: 230 („zatylny”).

¹⁸⁹ Numer domu: 222 („zatylny”).

¹⁹⁰ Numer domu: 190 („zatylny”).

¹⁹¹ Numer domu: 56 (dom na przedmieściu).

¹⁹² Numer domu: 257 (dom „zatylny”).

¹⁹³ Numer domu: 3 (dom w rynku).

dopodobniej niechętnie zbywali nieruchomości, nawet gdy znajdowali się w złej sytuacji materialnej).

Warto na koniec zwrócić uwagę na używane w omawianym dokumencie spisowym (spisie zawodów) określenia „bawić się” i „trawić czas”. To pierwsze w języku staropolskim oznaczało „zajmować się (czymś)”. W taki właśnie sposób określano niekiedy czynności zawodowe mieszkańców Kut. Kupcy „bawią się” handlem, garncarze „bawią się” w wytwarzanie naczyń, a jedna z wymienionych w źródle osób, kucharz dworski, „bawiła się” przygotowaniem posiłków. W historycznym znaczeniu słowo „zabawa” łączyło zatrudnienie, zajęcie i przyjemność, rozrywkę¹⁹⁴ – nie istniało dzisiejsze odseparowanie obu dziedzin: pracy i odpoczynku, jedno mogło się mieszać z drugim. Zabawa i bawienie się obejmują w tym kontekście szeroko pojętą ludzką aktywność, twórczość, działalność. W dokumencie pojawia się też formuła „trawić czas” – w znaczeniu: przepędzać, całkowicie poświęcać, zużywając siły. Stefan Hubert „na usługach skarbowych swój czas strawił i trawi”. Najczęstsze jest powiedzenie „żyć z czegoś” – z zajęcia się żyje, daje ono „sposób życia”. Język wskazuje nie tylko, że ówczesni ludzie w sposób pragmatyczny podchodzili do swoich zajęć jak do źródła zapewniającego przetrwanie, a także że zajęcie wypełniało i nadawało sens ich egzystencji.

¹⁹⁴ S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, 6, Warszawa 1814, s. 592.

Aneks 1

Gospodarze miejscy i przedmiejsy Kut około 1789 roku według przynależności etnicznej, topografii, pożytków gruntowych i wykonywanych zawodów, a w przypadku Ormian z wyszczególnieniem mieszkańców domu¹⁹⁵

Ormianie

Domy rynkowe

Numer porządkowy: 1, numer domu: 295, numer według topograficznego porządku w powszechnej gromadzkiej fasji (numer parceli w *Metryce józefińskiej*): [66];

Manug (Samuel) Donigiewicz;

Pożytki gruntowe według *Metryki józefińskiej*: brak;

Profesja: wójt, kupiec żyje z tego;

Mieszkańcy domu: żona Anna; komornicy: Jan Donigiewicz, żona Anna, syn Bogdan.

2.

Numer 333, [62];

Haczun Donigiewicz [Krzysztof Donigiewicz Dobrenki¹⁹⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: pomocnik fabryki [tabacharskiej];

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Bogdan, Teodor, Dominik, Samuel, córka Kajetana.

¹⁹⁵ Spis przygotowano na podstawie rękopisów: *Tabella [...] Nacyi Ormieńskiej, która podług Lustracyi Kommissyonalney J[ego] E[ksce]lencji Kr[ó]la Augusta Drugiego dotąd płacą Czynnz Domowy. Innych zaś żadnych Danin nie mają; Tabella [...] Nacyi Roską Polskiej, którzy podług Lustracyi Kommissyonalney J[egomości] Krol[a] Augusta Drugiego Czynnz domowy opłacają; Tabell [...] Synagoga Żydowska, która podług Lustracyi Kommissyonalney J[eg]g[omości] Kroleskiej Augusta Drugiego dotąd płacą Domowy Czynnz innych zaś żadnych nie mają Danin*, zob. CDIAUL: f. 146, op. 18, spr. 3581; *Józefińska metryka gruntowa miasta Kut*y, zob. CDIAUL: f. 19, op. VI, spr. 221 (dalej: *Metryka józefińska*); *Miasto Kut*y. *Protokół Opisania Domów względem przeznaczenia i nieprzeznaczenia do kwalifikacyi [podatkowej] służący*, zob. ANK: *Teki Antoniego Schneidera*, sygn. 848 (dalej: „Spis zawodów”); *Status animarum 1791*, zob. CDIAUL: f. 475, op. 1, spr. 291.

¹⁹⁶ Według *Status animarum 1791*. Ta sama osoba.

3.

Numer 399, [69];

Maria Krzysztofowiczowa [Marianna Osadcowa¹⁹⁷];**Pożytki:** brak;**Profesja:** uboga wdowa z własnych rąk, pracy swojej i elemożyny żyje;**Mieszkańcy domu:** córki: Rypsoma, Anna.

4.

Numer 375, [71];

Jan Eliaszewicz [Marianna Jlukowa wdowa¹⁹⁸];**Pożytki:** brak;**Profesja:** z kupiectwa żyje;**Mieszkańcy domu**¹⁹⁹.

5.

Numer 400, [70];

Kajetan Markiewicz;**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocy w fabryce tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Anna, syn Marek; córki: Rozalia, Katarzyna.

6.

Numer 401, [72];

Donik [Dominik] **Bogdanowicz;****Pożytki:** brak;**Profesja:** kupiec jedynie z tego żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Zofia; brat Walerian; synowie (Dominika i Zofii): Bogdan, Szymon, Antoni, Walerian.

7.

Numer 403, [73];

Łazar [Łazarz] **Norsesowicz;****Pożytki:** brak;**Profesja:** żyje z kupiectwa i nieco z fabryki tabacharskiej;**Mieszkańcy domu:** żona Kajetana, syn Norses; córki: Anna, Marianna; komornicy: Wincenty Sokołowski, żona Anna; służący (nie wymieniony z imienia); córka Rozalia.

¹⁹⁷ Według *Status animarum 1791*. Zapewne chodzi o tę samą osobę.

¹⁹⁸ Według *Status animarum 1791*.

¹⁹⁹ Dotyczy Marianny Jlukowej. Synowie: Józef, Grzegorz, Bogdan; córka: Katarzyna.

8.

Numer 406, [98];

Piotrowa Romaszkana [Marianna Piotrowa de Romaszkana²⁰⁰];

Pożytki: brak;

Profesja: zostaje w opiece Jakuba Romaszkan;

Mieszkańcy domu: wdowa; mieszkająca razem z nią służąca; syn Grzegorz; córki: Anna, Rypsima, Katarzyna.

9.

Numer 412, [67];

Jakub Donigiewicz [Donigiewicz Dobrenki²⁰¹];

Pożytki: brak

Profesja: z pomocy w fabryce tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: wdowiec; komornicy: Mikołaj Donigiewicz; żona Anna.

10.

Numer 420, [97];

Norses Donigiewicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec żyje z kupiectwa;

Mieszkańcy domu: żona Anna; matka; bracia: Bogdan i Kajetan; synowie (Norsesa i Anny): Dominik, Grzegorz.

Domy „zatyłne”

11.

Numer 109, [444²⁰²];

Teodor Antonowicz [Teodor Manugiewicz Androniak²⁰³];

Pożytki: brak;

Profesja: handlując ma sposób życia;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Samuel, Antoni.

12.

Numer 113, [446];

Krzysztof Donigiewicz;

Pożytki: ogród;

Profesja: derharz żyje z tego rzemiosła;

²⁰⁰ Według *Status animarum 1791*.

²⁰¹ Według *Status animarum 1791*.

²⁰² W *Metryce józefińskiej*: „ks. Stefanowicza dom stary”.

²⁰³ Według *Status animarum 1791*.

Mieszkańcy domu: żona Anna; komornik: Marianna Stefanowiczowa, córka: Karolina.

13.

Numer 125, [484];

Amirosz Janowicz;

Pożytki: sady, łąka;

Profesja: z fabryki tabacharskiej żyje.

14.

Numer 242, [237];

Mikołaj Manug [Katarzyna mikołajowa wdowa²⁰⁴];

Pożytki: brak;

Profesja: z handlu żyje;

Mieszkańcy domu: żona Katarzyna²⁰⁵, syn Samuel; córki: Anna, Marianna; komornicy: D. Franciszek de Łazar; Anna Baltazarowa, syn Jan.

15.

Numer 243, [85];

Teodor Bogdanowicz [Bogdanowicz Romaszkan²⁰⁶];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: kupiec i z tego żyje;

Mieszkańcy domu: żona Rypsyma, synowie: Jakub, Jędrzej, Antoni, Grzegorz, Józef; komornicy: Bogdan Theodorowicz Romaszkan, żona Rozalia.

16.

Numer 244, [84];

Jakub Romaszkan [Bogdanowicz Romaszkan²⁰⁷];

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec i z tego żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, syn Walerian, córki: Marianna, Rozalia, Rypsyma, Anna.

17.

Numer 258, [88];

Bogdan Bogdanowicz [Bogdanowicz Romaszkan²⁰⁸];

²⁰⁴ Według *Status animarum 1791*.

²⁰⁵ Według *Status animarum 1791*, wymieniona już jako wdowa.

²⁰⁶ Według *Status animarum 1791*.

²⁰⁷ Według *Status animarum 1791*.

²⁰⁸ Według *Status animarum 1791*.

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje;

Mieszkańcy domu: żona Aurelia, (Mushalka?) matka, synowie: Samuel, Piotr, Antoni; córki: Anna, Marianna.

18.

Numer 259, [86];

Zarug Bogdanowicz [Bogdanowicz Romaszkan²⁰⁹];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: kupiec z tego żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna; synowie: Bogdan, Walerian, Jan.

19.

Numer 290, [463²¹⁰];

Anton Jakubowicz [Antoni Agopszowicz²¹¹];

Pożytki: sady;

Profesja: z handlu partykularnego żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna.

20.

Numer 291, [56];

Mikołaj Nikosz Manugiewicz [Mikołaj Manugiewicz Andoniak²¹²];

Pożytki: brak;

Profesja: z fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Rozalia, synowie: Marek, Samuel; córka: Rypsyma; komornicy: wielebny Hilary wikary z Kut.

21.

Numer 322, [51];

Jakub Antoni [Manug Antonowicz²¹³];

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje;

Mieszkańcy domu²¹⁴.

²⁰⁹ Według *Status animarum 1791*.

²¹⁰ W *Metryce józefińskiej* pod tym numerem parceli widnieje tabacharnia Nikosza Agopsowicza. Znajduje się tam informacja, że „Domostwo sub n. 290 przedane”.

²¹¹ Według *Status animarum 1791*, najpewniej chodzi o tę samą osobę.

²¹² Według *Status animarum 1791*.

²¹³ Według „Spisu zawodów”, *Metryki józefińskiej* oraz *Status animarum 1791*.

²¹⁴ Dotyczy Manuga Antoniewicza. Żona Marianna; komornicy: Antoni Manugiewicz Andoniak, żona Marianna, synowie: Samuel, Grzegorz, córki: Rypsyma, Anna. Według *Sta-*

22.

Numer 323, [52];

Nikosz Nikoszowicz [Nikosz Agopsowicz²¹⁵ Mikołaj Nikoszowicz²¹⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje;

Mieszkańcy domu: wdowiec, synowie: Jakub, Zachariasz, Samuel, Grzegorz, Krzysztof, Antoni, Kajetan, Walerian; komornicy: Kajetan Agopsowicz, siostra Marta, synowie (Kajetana): Jakub, Grzegorz, córka Marianna.

23.

Numer 326, [47];

Grzegorz Łazaruk;

Pożytki: brak;

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Anna²¹⁷, córka Rozalia.

24.

Numer 329, [171];

Krzysztof Łazaruk [Marianna Markowa Lazarowa wdowa²¹⁸];

Pożytki: brak;

Profesja: jest (...);

Mieszkańcy domu²¹⁹.

25.

Numer 339, [167];

Kajetan Bogdanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: fabryki tabacharskiej pomocnik.

26.

Numer 340, [168];

Andrzej Janowicz [Jeremiasz Janowicz²²⁰]

tus animarum 1791.

²¹⁵ Według „Spisu zawodów”; zapewne chodzi o tą samą osobę.

²¹⁶ Według *Status animarum 1791*.

²¹⁷ W *Status animarum 1791* wymieniona już jako wdowa: „Anna Kirkorowa Lazoraczka wdowa”.

²¹⁸ Według *Status animarum 1791*.

²¹⁹ Dotyczy Marianny Markowej Lazarowej wdowy. Synowie: Kajetan, Krzysztof, Sarkis, Bogdan, Antoni; córki: Anna, Katarzyna.

²²⁰ Według *Status animarum 1791*. Prawdopodobnie to ta sama osoba.

Pożytki: brak;

Profesja: fabryki tabacharskiej pomocnik;

Mieszkańcy domu²²¹.

27.

Numer 341, [169];

Piotr Janowicz [Marianna Mardirosowa²²²];

Pożytki: brak;

Profesja: fabryki tabacharskiej pomocnik;

Mieszkańcy domu²²³.

28.

Numer 344, [240];

Bogdan Jakubowicz [Jakubowicz (Patlach?)²²⁴];

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec partykularny i hurtownik szynkowy;

Mieszkańcy domu: żona Katarzyna, matka Marta; syn Jakub, córka Rypsyma.

29.

Numer 345, [241];

Anna Tumanowiczowa;

Pożytki: brak;

Profesja: z elemozyny żyje;

Mieszkańcy domu: wdowa; komornicy: Teodor Tumanowicz, żona Anna, córki: Anna, Marianna.

30.

Numer 348, [244];

Manug Tumanowicz [Samuel Tumanowicz²²⁵];

Pożytki: brak;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej i nieco kupiectwa partykularnego;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Paweł, Tomasz, Dominik; córki: Marianna, Rypsyma.

²²¹ Dotyczy Jeremiasza Janowicza. Żona Rypsyma, córki: Aurelia, Kajetana. Według *Status animarum 1791*.

²²² Według *Status animarum 1791*.

²²³ Dotyczy Marianny Mardirosowej. Komornicy: Michał Mardyrosowicz, Rypsyma żona, syn Mardyros. Według *Status animarum 1791*.

²²⁴ Według *Status animarum 1791*.

²²⁵ Według *Status animarum 1791*. Chodzi o tę samą osobę.

31.

Numer 349, [245];

Zacharyasz Grzegorzowicz [Kirkorowicz²²⁶];**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocy tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** wdowiec, synowie: Grzegorz, Marek, Bogdan; córki: Łucja, Rypsima.

32.

Numer 350, [236];

Kajetan Manugiewicz;**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocy tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Katarzyna, syn Samuel, córki: Marianna, Anna.

33.

Numer 351, [238];

Elżbieta Krzysztofowiczowa [z Izaakiem Krzysztofowiczem²²⁷];**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocy tabacharskiej żyje i kupiectwa;**Stan rodziny:** wdowa, komornicy: Izaak Kajetanowicz, żona Marianna, córka Rypsima.

34.

Numer 352, [232];

Krzysztof Zadykiewicz [Zadygiewicz Szwed²²⁸];**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocy tabacharskiej żyje i kupiectwa;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna, synowie: Augustyn, Grzegorz, Zachariasz, Kajetan, Piotr; córki: Rozalia, Rypsima, Marianna; komornicy: Kajetan Mardyrośowicz, żona Anna; synowie Mardyros, Krzysztof.

35.

Numer 354, [247];

Kajetan Krzysztofowicz [Jakub Wartanowicz²²⁹];**Pożytki:** brak;

²²⁶ Według *Status animarum 1791*.²²⁷ Izaak Krzysztofowicz dopisany w „Spisie zawodów”.²²⁸ Według *Status animarum 1791*.²²⁹ Według *Status animarum 1791*.

Profesja: z szafarstwa żyje;

Mieszkańcy domu²³⁰.

36.

Numer 356, [234];

Donik Donigiewicz [Marianna Wartanowa Donigiewiczowa wdowa²³¹];

Pożytki: brak;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu²³².

37.

Numer 358, [158];

Manug Janowicz [Janowicz Bohocienc²³³];

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec partykularny;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Grzegorz, Jan, Kajetan; córki: Łucja, Anna.

38.

Numer 374, [75²³⁴];

Jędrzej Grzegorzowicz [Jędrzej Kirkorowicz²³⁵];

Profesja: z kupiectwa żyje;

Mieszkańcy domu: żona Cecylia, syn Grzegorz, córki: Rypsima, Katarzyna, Marianna.

39.

Numer 379, [64];

Kajetan Manugiewicz [dworek ks. Markiewicza²³⁶; Manugiewicz Dobrenki²³⁷];

Profesja: profesor²³⁸;

Adnotacja: właściciel po innych parafiach zostaje dworek niniejszy w arendę corocznie wypuszczony bywa;

²³⁰ Odnosi się do Jakuba Wartanowicza. Żona Rypsima, synowie: Kajetan, Walerian; córka: Marianna. Według *Status animarum 1791*.

²³¹ Według *Status animarum 1791*.

²³² Dotyczy Marianny Wartanowej Donigiewiczowej. Syn Dominik, córki: Marianna, Rypsima. Według *Status animarum 1791*.

²³³ Według *Status animarum 1791*.

²³⁴ Według *Metryki józefińskiej*: „Droga od Śniatyna w miasto”.

²³⁵ Według *Status animarum 1791*. Chodzi o tę samą osobę.

²³⁶ Według „Spisu zawodów”; być może dworek od ks. Markiewicza wynajmował Kajetan Manugiewicz.

²³⁷ Według *Status animarum 1791*.

²³⁸ Zawód odnotowano wyjątkowo w *Status animarum 1791*.

Mieszkańcy domu: żona Rypsyma; syn Dzaruk; córki: Marianna, Anna, Rozalia; dwie służące (niewymienione z imienia).

40.

Numer 402, [36];

Bogdan Kirkorowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z kupiectwa żyje.

41.

Numer 404, [41];

Bogdan Grzegorzowicz [Kirkorowicz];

Pożytki: brak;

Profesja: z kupiectwa i nieco z fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Anna; synowie: Antoni, Józef; córki: Marianna, Rypsyma, Katarzyna.

42.

Numer 413, [38];

Donig (Dawid, Dawidko) Donigiewicz [Dominika Dawidowa wdowa²³⁹];

Pożytki: brak;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu²⁴⁰.

43.

Numer 414, [40];

Bogdan Manugiewicz [Manugiewicz Tiflik²⁴¹];

Pożytki: brak;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Aurelia; mieszkająca razem z nimi służąca; synowie: Antoni, córki: Anna, Rozalia.

44.

Numer 463, [173];

Jan Bogdanowicz [Bogdanowicz Pachneban²⁴²];

Pożytki: brak;

²³⁹ Według *Status animarum 1791*.

²⁴⁰ Odnosi się do Dominiki Dawidowej, wdowy: synowie: Grzegorz, Kajetan, Bogdan, Antoni; komornicy: Dominik Dawidowicz, żona Marianna. Według *Status animarum 1791*.

²⁴¹ Według *Status animarum 1791*.

²⁴² Według *Status animarum 1791*.

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Katarzyna; synowie: Michał, Bogdan; córki: Anna, Rypsma.

Domy przedmiejskie

45.

Numer 2, [83];

Manug Bogdanowicz [vel. Michał Hankowicz; Samuel Bogdanowicz Romaszkan²⁴³];

Pożytki: brak;

Profesja: żyje szczególnie z usługi kupiectwa nacji ormiańskiej;

Mieszkańcy domu: żona Marianna; Anna wychowanka.

46.

Numer 5, [30]²⁴⁴;

Teodor Romaszkan;

Profesja: właściciel. Żyje jedynie z kupiectwa, własnej swej pracy;

Mieszkańcy domu: żona Marianna; synowie: Grzegorz, Samuel; córki: Marianna, Rozalia, Rypsma.

47.

Numer 8, [25]²⁴⁵;

Jędrzej Jakubowicz [Jędrzej Janowicz²⁴⁶ Jędrzej Awedykowicz²⁴⁷];

Profesja: właściciel żyje jedynie z fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Marta, siostra Rypsma; synowie: Jan, Walerian, Grzegorz, Bogdan; córki: Rozalia, Katarzyna.

48.

Numer 11, [22];

Krzysztof Janowicz;

Pożytki: sad, łąka;

Profesja: właściciel żyje z usługi kupiectwa;

Mieszkańcy domu: żona Marianna²⁴⁸; synowie: Teodor, Marek, Antoni; córka Rypsma; komornicy: Jakub Karwacki, żona Rozalia.

²⁴³ Według *Status animarum 1791*.

²⁴⁴ W *Metryce józefińskiej* pod numerem tym zapisany: „Stefan Rozkowicz Tyśmienicki”.

²⁴⁵ W *Metryce józefińskiej* pod numerem tym zapisany: „Stefan Rozkowicz Tyśmienicki”.

²⁴⁶ Według „Spisu zawodów”.

²⁴⁷ Według *Status animarum 1791*.

²⁴⁸ Według *Status animarum 1791* wymieniona już jako wdowa.

49.

Numer 12, [20];

Bogdan Markiewicz;**Pożytki:** ogród, łąka;**Profesja:** właściciel żyje z handlu służącego do fabryki tabacharskiej;**Mieszkańcy domu:** żona Katarzyna; komornicy: Antoni de Klem, żona Teresa, siostra.

50.

Numer 14, [14];

Bogdan Krzysztofowicz [Róża Bogdanowiczowa²⁴⁹; Grzegorz Bogdanowicz²⁵⁰];**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocnictwa fabryki tabacharskiej żyje;**Stan rodziny**²⁵¹.

51.

Numer 15, [13];

Manug Bogdanowicz [Samuel Bogdanowicz Negustor²⁵²];**Pożytki:** ogród, łąka;**Profesja:** z pomocnictwa fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna; synowie: Bogdan, Sergiusz; komornicy: Anna Stefanowa (wdowa), synowie: Tomasz, Kajetan Jakub.

52.

Numer 16, [12];

Chazar [Hazar, Łazarz] Jakubowicz [Grzegorzowa wdowa²⁵³];**Pożytki:** ogrody;**Profesja:** z pomocnictwa fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** wdowiec; syn Bogdan; córka Rypsma.

53.

Numer 17, [11];

Anton Jakubowicz;**Pożytki:** ogród, łąka;**Profesja:** z pomocnictwa fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Rypsma; Anna wychowanka.

²⁴⁹ Według *Metryki józefińskiej*.²⁵⁰ Według *Status animarum 1791*.²⁵¹ Dotyczy Grzegorza Bogdanowicza. Komornicy: Grzegorz Mafisz, żona Anna, ich dzieci: Marianna, Anna, Julianna.²⁵² Według *Status animarum 1791*.²⁵³ Według *Metryki józefińskiej*.

54.

Numer 18, [10];

Kajetan Agopsowicz [Agopsowicz Łowczuk²⁵⁴];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: kupiectwem bawi się z własnej pracy swojej;

Mieszkańcy domu: żona Anna; synowie: Jakub, Arutium, Bogdan; córki: Rozalia, Marianna.

55.

Numer 21, [5];

Grzegorz Zarukiewicz [Marta Kirkorowa²⁵⁵];

Pożytki: ogród, sad, łąka;

Profesja: żyje z pomocnictwa fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu²⁵⁶.

56.

Numer 29, [350];

Chocimska Wdowa [Michał Chocimski²⁵⁷, Anna Chocimska wdowa²⁵⁸];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: wdowa, z rąk pracy żyje, nacji ormiańskiej;

Mieszkańcy domu: Rypsima wdowa²⁵⁹; komornicy: Krzysztof Hankowicz, żona Katarzyna, syn Antoni; córki: Marianna, Anna, Elżbieta; Samuel Stefanowicz, Anna żona; synowie: Stefan, Dominik; córka Marianna.

57.

Numer 31, [349];

Wartan [Walerian²⁶⁰] **Jakowicz** [Isakowicz²⁶¹];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: właściciel żyje z szafarstwa;

Mieszkańcy domu: żona Anna; córki: Katarzyna, Rozalia, Marianna; komornicy: Krzysztof Kirkorowicz Osadca (wdowiec), Teodor Kirkorowicz Osadca, Marianna żona, Bogdan Kirkorowicz, Grzegorz syn Teodora, Katarzyna córka Krzysztofa.

²⁵⁴ Według *Status animarum 1791*.

²⁵⁵ Według *Status animarum 1791*.

²⁵⁶ Odnosi się do Marty Kirkorowej. Mąż Zarug; synowie: Samuel, Kajetan, Augustyn, Elias, Jan, Walerian; komornicy: Zarug Kirkorowicz, żona Marianna, syn Grzegorz, córki: Rypsima, Anna.

²⁵⁷ Według „Spisu zawodów” i *Metryki józefińskiej*.

²⁵⁸ Według *Status animarum 1791*.

²⁵⁹ W *Status animarum 1791* wymieniona obok Anny Chocimskiej, też wdowy.

²⁶⁰ Według *Status animarum 1791*.

²⁶¹ W „Spisie zawodów” inna pisownia nazwiska.

58.

Numer 32, [348];

Grzegorz Bogdanowicz [Katarzyna Bogdanowa²⁶²];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: żyje z pomocy fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Katarzyna²⁶³; syn Jakub; komornicy: Łazarowa wdowa.

59.

Numer 33, [347];

Krzysztof Bogdanowicz [Bogdanowicz Pachneban²⁶⁴];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: dom na szkołę normalną obrócony;

Mieszkańcy domu: brat Awedyk, siostra Kajetana; komornicy: Marianna Kajetanowa wdowa, Anna druga wdowa, Marianna Krzysztofowa, Jędrzej (syn Marianny Kajetanowej?).

60.

Numer 34, [346];

Bogdan Norsesowicz;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: żyje z handlu stosującego się do fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Anna; synowie: Grzegorz, Teodor; komornicy: Jan Jsakowicz, Marianna żona; Zachariasz Jsakowicz, Rypsma żona; Aurelia matka; synowie (Jana i Marianny): Izaak, Dominik; córka Anna.

61.

Numer 35, [345];

Grzegorz Jakubowicz;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: właściciel żyje szczególnie pomocnictwa w tabacharni;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Bogdan, Jakub, córki: Anna, Rozalia; komornicy: Grzegorz Tumanowicz, żona Julianna, syn Tomasz.

62.

Numer 36, [344];

Łukasz Wartanowicz [Teodor Awedykowicz²⁶⁵];

²⁶² Według *Status animarum 1791*.

²⁶³ W *Status animarum 1791* odnotowana jako: „(mymyligowa [?]) wdowa”.

²⁶⁴ Według *Status animarum 1791*; w spisie wymieniony jako kawaler.

²⁶⁵ W *Status animarum 1791*.

Pożytki²⁶⁶: ogrody, łąka;

Profesja: właściciel, szafarz i kupiectwem bawi się;

Mieszkańcy domu²⁶⁷.

63.

Numer 37, [341];

Józef Hankowicz [vel Krzysztof²⁶⁸, D. Maciej d. Senger²⁶⁹];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: kupiectwem bawi się;

Mieszkańcy domu²⁷⁰.

64.

Numer 38, [340];

Jakub Romaszkan [Grzegorzowicz²⁷¹];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: właściciel bawi się kupiectwem z własnej pracy swojej;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, Kreczun brat, Grzegorz Tumanowicz, Tomasz Tumanowicz, Łukasz Wartabiedowicz; synowie Jakuba i Marianny: Grzegorz, Jan, Piotr; córki: Anna, Rozalia.

65.

Numer 40, [338];

Kajetan Marderszczuk [Teodor Romaszkan²⁷²; Johan Wolf²⁷³; Sergiusz Wartanowicz²⁷⁴];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: właściciel żyje z handlu²⁷⁵;

Mieszkańcy domu²⁷⁶.

²⁶⁶ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Potrąciło się z całej summy na drogę nową Kosowską 136 a której 17 sąż[ni] dłu[gości], 8 szerokości”.

²⁶⁷ Odnosi się do Teodora Awedykowicza. Żona Anna, synowie: Jędrzej, Bogdan, Łukasz; córka: Marianna.

²⁶⁸ W *Metryce józefińskiej*.

²⁶⁹ Według *Status animarum 1791*.

²⁷⁰ Dotyczy Macieja d. Senger. Żona Anna, córka Magdalena.

²⁷¹ Według „Spisu zawodów”.

²⁷² Według *Metryki józefińskiej*.

²⁷³ Według „Spisu zawodów”.

²⁷⁴ Według *Status animarum 1791*.

²⁷⁵ Według „Spisu zawodów”. Zapiska odnosi się zapewne do nowego właściciela nieruchomości Johana Wolfa.

²⁷⁶ Dotyczy Sergiusza Wartanowicza. Żona Anna; syn Walerian. Według *Status animarum 1791*.

66.

Numer 84, [434];

Kajetan Józefowicz a Donabiedowicz;

Pożytki: ogród, rola (żyto);

Profesja: żyje jedynie z pomocy kupieckiej i fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Kajetana, syn Józef.

67.

Numer 101, [467²⁷⁷];

Markowa wdowa [Rypsyma markowa²⁷⁸];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: synowie kupiectwem bawią się, Ormianka;

Mieszkańcy domu: syn Walerian, córka Katarzyna.

68.

Numer 108, [443];

Andrzej Krzysztofowicz [Horopszymka Gieragowiczowa²⁷⁹; Rypsyma Giragiesiewiczowa²⁸⁰];

Pożytki: brak;

Profesja: sposobnością mającego handlu wyżywia się;

Mieszkańcy domu²⁸¹.

69.

Numer 114, [445];

Mesza Marsefowicz [Moysa Menasowicz²⁸², Moysza Menaszowicz²⁸³];

Pożytki: ogród, rola (żyto);

Profesja: jedynie handlem partykularnym żyjąc bawi się.

70.

Numer 177, [538];

Łazar [Łazarz] Awidykowicz [Łazar Awedykowicz²⁸⁴];

Pożytki: ogrody, łąka;

²⁷⁷ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Marka Bogdanowicza vel Jakuba Wartanowicza tabacharnia szopa od n. 101”.

²⁷⁸ Według *Status animarum 1791*.

²⁷⁹ Według *Metryki józefińskiej*.

²⁸⁰ Według *Status animarum 1791*.

²⁸¹ Odnosi się do Rypsymy Giragiesiewiczowej. Synowie: Grzegorz, Krzysztof, Bogdan, Manug.

²⁸² Według „Spisu zawodów”.

²⁸³ Według *Metryki józefińskiej*.

²⁸⁴ W „Spisie zawodów” i *Metryce Józefińskiej*.

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Rozalia, synowie: Kajetan, Jędrzej, córki: Kajetana, Anna, Rypsyma.

71.

Numer 178, [542];

Józef Janowicz;

Pożytki: sad, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Fortunata, synowie: Jan, Bogdan, córki: Anna, Aurelia.

72.

Numer 179, [543];

Grzegorz Axentowicz;

Pożytki: sad z ogródkiem, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Anna, syn Augustyn, córki: Cecylia, Małgorzata²⁸⁵, Anna, Rozalia.

73.

Numer 180, [544];

Piotr Markiewicz;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Grzegorz, Tomasz, Marek; córki: Rozalia, Anna.

74.

Numer 181, [547];

Rypsyma Bogdanowiczowa [Antoni Niechowski, siedzi Bogdan Zadygie-wicz²⁸⁶; Rypsyma Bogdanowa Sarayczuczka²⁸⁷];

Pożytki: ogród i sad, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje²⁸⁸.

Mieszkańcy domu: synowie: Grzegorz, Antoni, córki: Anna, Katarzyna, Roza-lia, Kajetana.

²⁸⁵ W *Status animarum 1791*, nieczytelne (Margarina?).

²⁸⁶ Według „Spisu zawodów” i *Metryki józefińskiej*

²⁸⁷ Według *Status animarum 1791*.

²⁸⁸ Odnosi się do Bogdana Zadygiewicza.

75.

Numer 182, [549];

Zachariasz Manugiewicz [Manugiewicz Szwed²⁸⁹];**Pożytki:** brak;**Profesja:** z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna, synowie: Samuel, Kajetan, córka Anna; komornik: Płaszczucha.

76.

Numer 189, [545];

Manug Bogdanowicz [Samuel Bogdanowicz Pilalb²⁹⁰];**Pożytki:** ogród z sadem, łąka;**Profesja:** z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Kajetana, synowie: Bogdan, Jołbey, Józef; córki: Anna, Katarzyna, Marianna.

77.

Numer 190, [541];

Stefan Łazarowicz;**Pożytki**²⁹¹: ogród z sadem, łąka;**Profesja:** z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Katarzyna; komornicy: Kajetan Bogdanowicz, żona Anna.

78.

Numer 191, [540];

Mikołaj Moyszowicz;**Pożytki:** ogrody, łąka;**Profesja:** z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Anna, siostra Marianna, brat Teodor; synowie: Mojżesz, Tadeusz; komornicy: Krzysztof Mojzesowicz, żona Zofia.

79.

Numer 193, [537];

Donik (Dominik) Krzysztofowicz;**Pożytki:** ogrody, łąka;**Profesja:** z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

²⁸⁹ Według *Status animarum 1791*.²⁹⁰ Według *Status animarum 1791*.²⁹¹ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Temuż, że mu drugi domostwo w tym roku stawiać zestawioną placu długości sążni 13 szerokości sążni 6”.

Mieszkańcy domu: żona Anna, synowie: Michał, Krzysztof, Jakub, Marek; córki: Rypsyma, Marianna; komornicy: Rypsyma Markowa, syn Walerian, córka Katarzyna.

80.

Numer 196, [274];

Andreas po markitanie [po markietanie Strul Jzak²⁹²; markietan bez numeru²⁹³];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: handlarz z tego żyje²⁹⁴.

81.

Numer 200, [265];

Awarus Jsakowicz [Owanes Jsadczuk²⁹⁵, Jan Jsakowicz²⁹⁶];

Pożytki: sad i ogród, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Katarzyna, synowie: Izaak, Krzysztof.

82.

Numer 202, [255];

Marko Grzegorzowicz [Gregorowicz²⁹⁷, Kirkorowicz²⁹⁸];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: szafarz kupców ormiańskich;

Mieszkańcy domu: żona Marianna.

83.

Numer 203, [253];

Krzysztof Manugiewicz [Manugiewicz Angierunc²⁹⁹];

Pożytki: brak³⁰⁰;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Rypsyma, syn Samuel, córki: Marianna, Katarzyna.

²⁹² Według „Spisu zawodów”.

²⁹³ Według *Metryki józefińskiej*.

²⁹⁴ Odnosi się do Strula Jzaka.

²⁹⁵ Według *Metryki józefińskiej* i „Spisu zawodów”.

²⁹⁶ Według *Status animarum 1791*.

²⁹⁷ Według *Metryki józefińskiej* i „Spisu zawodów”.

²⁹⁸ W *Status animarum 1791*.

²⁹⁹ Według *Status animarum 1791*.

³⁰⁰ W *Metryce józefińskiej* dopisek: „Podług dokumentu W. Dzierżanowskiego oprócz domu na zieleninę”.

84.

Numer 211, [275];

Katarzyna Jakubowiczowa [Katarzyna Apryamowa Donikowa³⁰¹];**Pożytki:** ogrody, łąka;**Profesja:** żyje jedynie z fabryki tabacharni;**Mieszkańcy domu:** synowie: Krzysztof, Dominik; córki: Anna, Rypsima, Rozalia.

85.

Numer 214, [271];

Grzegorz Jakubowicz [Jakubowicz Patlach³⁰²];**Pożytki:** ogrody, łąka;**Profesja:** derharz żyje z tego rzemiosła;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna; matka Marta; sługa Kazimierz; synowie: Jakub, Sefer; córki: Kajetana, Rypsima, Katarzyna.

86.

Numer 292, [254];

Bogdan Grzegorzowicz [Kirkorowicz³⁰³];**Pożytki:** brak³⁰⁴;**Profesja:** z fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Rypsima, syn Grzegorz, córki: Lustyginka, Marianna.

87.

Numer 308, [451];

Jan Józefowicz [Jan Donabiedowicz³⁰⁵];**Pożytki:** ogrody, łąka;**Profesja:** z fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Rypsima, syn Krzysztof, córki: Kajetana, Marianna, Aurelia.

88.

Numer 328, [282];

Mikołaj Wartanowicz [Aratynowicz³⁰⁶, Arutyanowicz³⁰⁷];

³⁰¹ Według *Status animarum 1791*.

³⁰² Według *Status animarum 1791*.

³⁰³ Według *Status animarum 1791*.

³⁰⁴ W *Metryce józefińskiej* dopisek: „Podług dokumentu W. Tarnowskiego na którym dom długości 12 szerokości 6”.

³⁰⁵ Według *Status animarum 1791*. Zapewne chodzi o tę samą osobę.

³⁰⁶ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁰⁷ Według „Spisu zawodów” i *Status animarum 1791*.

Profesja: żyje jedynie z pomocy fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Lustygin; komornicy: Marianna Bedrosowa wdowa, syn Jakub.

89.

Numer 357, [233];

Wasył Orayczuk Bogdanowicz [Harajec Bogdanowicz³⁰⁸];

Pożytki: brak;

Profesja: z pracy fabryki tabacharskiej żyje i handlem nieco partykularnym;

Mieszkańcy domu: żona Marianna³⁰⁹, synowie: Grzegorz, Krzysztof; córki: Małgorzata, Anna, Rypsyma.

90.

Numer 360, [160];

Mikołaj Szymonowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Rypsyma, matka Katarzyna; synowie: Antoni, Szymon, Hanko; córki: Katarzyna.

91.

Numer 365, [287];

Augustyn Wartanowicz [Wolwa Kopelowicz³¹⁰; Wolwa Kopilowicz, kupił Axent Arutyjanowicz w 1789 r.³¹¹; Augustyn Arutyjanowicz³¹²];

Pożytki: brak;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje³¹³;

Mieszkańcy domu: żona Marianna; syn Arutjun.

92.

Numer 376, [286];

Augustyn Janowicz [Janowicz Puff³¹⁴];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, komornicy: Rozalia Axentowa wdowa; synowie: Bogdan, Axent.

³⁰⁸ Według *Status animarum 1791*, tam też wymieniony od numer. domu 124.

³⁰⁹ Pochodząca z domu o numerze 357.

³¹⁰ Według *Metryki józefińskiej*.

³¹¹ Według „Spisu zawodów”.

³¹² Według *Status animarum 1791*.

³¹³ Dotyczy zapewne Axenta Arutyjanowicza.

³¹⁴ Według *Status animarum 1791*.

93.

Numer 475, [349];

Łazar Jakubowicz;**Pożytki:** ogród³¹⁵, łąka;

Adnotacja: plac bez domu.

Domy na „przedmieściu dalszym”

94.

Numer 9, [23];

Zachariasz Jakubowicz;**Pożytki:** brak;**Profesja:** właściciel, żyje jedynie z fabryki tabacharskiej;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna; synowie: Jakub, Bazyli; córki: Rypsoma, Rozalia; komornicy: Zachariasz Jołbeiowicz, żona Katarzyna, syn Jołbey.

95.

Numer 10, [24];

Bogdan Demianowicz;**Pożytki:** ogród, łąka;**Profesja:** właściciel, żyje z pomocy fabryki tabacharskiej;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna; syn Samuel; córki: Marianna, Anna, Katarzyna, Rozalia, Rypsoma.

96.

Numer 145, [548];

Mikołaj Donikiewicz;**Pożytki:** sady, łąka;**Profesja:** z fabryki tabacharskiej żyje;**Mieszkańcy domu:** żona Marianna, córka Katarzyna.

97.

Numer 188, [546];

Jorba [Jerba³¹⁶] **Kirkorowicz** [po zesłym Dominiku Awakowiczowi³¹⁷, Dominik Awakowicz³¹⁸];**Pożytki:** sad pod górą, łąka;

³¹⁵ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Łazara Jakubowicza grunt na którym stawia się ma i plac onemu na domostwo zestawiony”.

³¹⁶ Według *Metryki józefińskiej*.

³¹⁷ Według *Metryki józefińskiej*.

³¹⁸ Według *Status animarum 1791*.

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu³¹⁹.

98.

Numer 334, [270];

Krzysztof Nikoszowicz (Nikorowicz³²⁰, Mikołajowicz³²¹);

Pożytki: brak;

Profesja: szewc z tego żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, synowie: Mikołaj, Michał, Eliaż; komornicy: Michał Smyk (u żołnierzy), żona Anna, matka Katarzyna, syn (Michała i Anny) Eliaż.

99.

Numer 478, [580/2];

Zachariasz [Zadyg] **Manugiewicz** [Michał Turski³²²];

Adnotacja: plac bez domu;

Mieszkańcy domu: żona Marianna.

100.

Numer 19, [9];

Awarus (Owanes) Amirowicz;

Pożytki: ogród³²³;

Profesja: szafarz kupiectwa.

101.

Numer 296, [7];

Zarug Hankowicz [Kajetan Bogdanowicz³²⁴];

Pożytki: brak;

Profesja: z fabryki tabacharni żyje;

Mieszkańcy domu³²⁵.

³¹⁹ Dotyczy Dominika Awakowicza. Żona Rypsima, synowie: Kajetan, Bogdan, Awak, Krzysztof. Według *Status animarum 1791*.

³²⁰ Według *Metryki józefińskiej*.

³²¹ Według *Status animarum 1791*. Dotyczy tej samej osoby.

³²² Według „Spisu zawodów”.

³²³ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Ci trzej [Zaruk Hankowicz, Mikołaj Bogdanowicz, Owanes Amirowicz] na jednym gracie mają Sadu... 896 sążni”.

³²⁴ Według *Status animarum 1791*.

³²⁵ Odnosi się do Kajetana Bogdanowicza. Żona Anna, synowie: Bogdan, Łazarz, córka Rozalia. Według *Status animarum 1791*.

102.

Numer 297, [8];

Mikołaj Bogdanowicz [Bogdanowicz Lupulak³²⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: z fabryki tabacharni żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna, syn Bogdan, córki: Marianna, Rozalia, Anna.

Domy przedmiejskie „po 30 x [krajcarów] opłacane”

103.

Numer 6, [28];

Grzegorz Jakubowicz [Jakubowicz Łowczuk³²⁷];

Pożytki: brak;

Profesja: właściciel żyje z pomocy fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu: żona Anna; syn Teodor; córki: Marianna, Rypsyma, Konstancja; komornik: Mikołaj Skopowski, pisarz miejski.

104.

Numer 7, [26];

Krzysztof Jakubowicz [Jakubowicz Łowczuk³²⁸];

Pożytki: brak;

Profesja: właściciel żyje z pomocy fabryki tabacharskiej.

Mieszkańcy domu: wdowiec; córki: Małgorzata, Anna.

105.

Numer 409, [15];

Mikołaj Jsakowicz [Jsakowicz Negrusz³²⁹];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Marianna; syn Izaak; córki: Katarzyna, Anna; komornik: Grzegorz Bogdanowicz.

106.

Numer 448, [27];

Wartan Jakubowicz [Walerian Agopszowicz Łowczuk³³⁰];

³²⁶ Według *Status animarum 1791*.

³²⁷ Według *Status animarum 1791*.

³²⁸ Według *Status animarum 1791*.

³²⁹ Według *Status animarum 1791*.

³³⁰ Według *Status animarum 1791*.

Pożytki: brak;

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej;

Mieszkańcy domu³³¹.

107.

Numer 460, [17];

Krzysztof Bogdanowicz [Bogdanowicz Lupulak³³²];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje;

Mieszkańcy domu: żona Katarzyna; syn Bogdan; córki: Marianna, Rozalia, Anna, Marianna.

108.

Numer 487;

Jakub Agopsowicz;

[b.d].

Żydzi

Domy rynkowe

109.

Numer 82, [101];

Lachman Majorowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz, nieco partykularnym handlem bawi się.

110.

Numer 293, [205];

Pinkas Senderowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kramarz żyje z tego.

111.

Numer 294, [185];

Moszek Kotlarz;

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz z tego żyje i nieco z handlu partykularnego.

³³¹ Dotyczy Waleriana Agopszowicza Łowczuka. Żona Marianna; synowie: Antoni, Bogdan; córki: Anna, Rypsyma; komornicy: Mateusz Kostecki, żona Kajetana; syn Antoni; córka Marianna. Według *Status animarum 1791*.

³³² Według *Status animarum 1791*.

112.

Numer 382, [61];

Chaim (Haim) Moszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku żyje.

113.

Numer 383, [60];

Ankiel Chaimowicz (Haimowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku żyje.

114.

Numer 384, [211];

Chaim (Haim) Srulowicz (Srolowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z handlu partykularnego i nieco z szynku.

115.

Numer 385, [210];

Michel Herszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku.

116.

Numer 386, [209];

Moszek Srulowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku.

117.

Numer 387, [208];

Chaia Herszkowiczowa [Haina Srulowiczowa³³³];

Pożytki: brak;

Profesja: z handlu partykularnego żyje.

118.

Numer 388, [207];

Dawid Chaimowicz (Haimowicz);

³³³ Według „Spisu zawodów”.

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku żyje.

119.

Numer 390, [204];

Ryful Sinderowicz (Senderowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: jedynie z kupiectwa i szynku żyje.

120.

Numer 391, [203];

Wigdor (Wigder) Rabinowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: jedynie z kupiectwa i szynku żyje.

121.

Numer 392, [202];

Moszek Dawidowicz z Herszkiem;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

122.

Numer 393, [201];

Moszek Herszkowicz [Herszeko Rabinowicz³³⁴];

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i handlu partykularnego żyje.

123.

Numer 394, [200];

Szmaja Mortkowicz Symcha;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec i nieco z szynku żyje.

124.

Numer 405, [99];

Szaia Leyzer;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku i nieco z partykularnego handlu.

³³⁴ Według *Metryki józefińskiej*.

125.

Numer 417, [102];

Jdko Leybowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku i nieco z handlu różnego.

126.

Numer 436, [100];

Abraham (Abramko) Moszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z handlu i kupiectwa jako też i szynku żyje.

127.

Numer 437, [199];

Moszek Rabinowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i handlu żyje.

128.

Numer 451, [198];

Szymon Eylik [Semer Ezyk³³⁵, vel abba Ełowicz³³⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i handlu partykularnego żyje.

129.

Numer 467, [103];

Leyba Ankielowicz;

Profesja: szynkarz żyje z tego.

Domy „zatyłne”

130.

Numer 3, [32];

Joś Braier;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje szczególnie z rzemiosła swego.

131.

Numer 20, [6];

Berko Abrahamowicz [Abrahamkow syn³³⁷];

³³⁵ Według „Spisu zawodów”.

³³⁶ W *Metryce józefińskiej*.

³³⁷ Według „Spisu zawodów”.

Pożytki: ogród, sad, łąka;

Profesja: pomocnik piwowarstwa i stąd żyje.

132.

Numer 39, [339];

Herszko Borucha Leybowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: właściciel jedynie żyje mając domostwo zacne z szynku.

133.

Numer 171, [259];

Boruch Utoropski;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z handlu partykularnego.

134.

Numer 204, [281];

Elij (Ely, Eilo) Kielman;

Pożytki: brak;

Profesja: handlarz żyje z tego.

135.

Numer 205, [280];

Dawid Szujne (Szeyne), [Menicha vel Srul³³⁸];

Pożytki: brak;

Profesja: z handlu partykularnego żyje.

136.

Numer 206, [278];

Wigdor Dawid [Wigder Dawidko³³⁹];

Pożytki: brak;

Profesja: z handlu partykularnego żyje.

137.

Numer 207, [250];

Mortko Berkis (Perec, Perciowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku żyje.

³³⁸ Według *Metryki józefińskiej*.

³³⁹ Według *Metryki józefińskiej*.

138.

Numer 208, [283];

Kopel Anczulowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: piekarz z tego żyje.

139.

Numer 209, [284];

Letman Ankielowicz [Joś Ankielowicz³⁴⁰];

Pożytki: brak;

Profesja: derharz z tego żyje.

140.

Numer 210 [285];

Mortko Nachman (Lachman);

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

141.

Numer 215, [289];

Joś Dawidowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: piekarz żyje z tego.

142.

Numer 216, [291];

Eizia (Eysia, Peyzak) Dawidowiczowa;

Pożytki: brak;

Profesja: derharz żyje z tego.

143.

Numer 217, [293];

Troim Itte [Froim Jude³⁴¹, Rachmil Elowicz³⁴²];

Pożytki: brak;

Profesja: szmuklerz żyje z tego.

³⁴⁰ Według *Metryki józefińskiej*; według „Lustracji mieszczań” komornik.

³⁴¹ Według „Spisu zawodów”.

³⁴² Według *Metryki józefińskiej*.

144.

Numer 218, [292];

Nuta Maier (Notta Maiorowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: winnik żyje z tego.

145.

Numer 219, [294];

Srul Jekowicz [Moysel z Putyłowa teraz siedzi Srul Wointal³⁴³];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: handlem się bawi i stąd żyje.

146.

Numer 222, [297];

Leyb (Leyba) Herszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec jedynie żyje z rzemiosła.

147.

Numer 236, [350³⁴⁴];

Szulim Kopel;

Profesja: żyje z handlu partykularnego.

148.

Numer 238, [315];

Baruch (Pohur) Josiowicz [Szymonowa Krzysztofowa vel Krzysztofa³⁴⁵];

Pożytki: brak;

Profesja: w winnicach robi i z tego żyje.

149.

Numer 239, [316];

Judka Nutowicz [Jura Motiowicz teraz siedzi komornik Herszko Berkowicz³⁴⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: szklarz z tego rzemiosła żyje.

³⁴³ Według „Spisu zawodów”.

³⁴⁴ W *Metryce józefińskiej* pod tym numerem zapisany Michał Chociński.

³⁴⁵ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁴⁶ Według „Spisu zawodów”.

150.

Numer 240, [317];

Perci (Pers) v. Berko Nachman;

Profesja: w winnicy robi i z tego żyje.

151.

Numer 241, [318];

Juchim (Jukim) v. Michel Mendlowicz;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: szynkarz z tego żyje.

152.

Numer 245, [82];

Prywon Szałowicz (Szawowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: z piekarstwa żyje.

153.

Numer 246, [81];

Wolf Mortkowicz (Moszkowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

154.

Numer 247, [80];

Nusym Berkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szmuklerz.

155.

Numer 248, [79];

Gerszon Teszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z furmaństwa.

156.

Numer 249, [78];

Srul Aronowicz [Anna Szmoilowiczowa³⁴⁷];

³⁴⁷ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z czapecznikostwa.

157.

Numer 250, [127];

Ankiel Szunał (Jankiel Szanul; Samuel);

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku i nieco z handlu partykularnego.

158.

Numer 251, [95];

Szaul (Szawel) Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z własnej swojej substancji żyje i z sub ferligierstwa.

159.

Numer 252, [93];

Mortko Wolwowicz [Szawał Herszkowicz³⁴⁸];

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

160.

Numer 253, [92];

Judka Herszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje.

161.

Numer 254, [91];

Dawidko Abrahamowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje.

162.

Numer 255, [90];

Dawidko Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: furman z tego żyje.

³⁴⁸ Według *Metryki józefińskiej*.

163.

Numer 256, [89];

Mortko Leybowicz [vel Mordko Cyrulik³⁴⁹];

Pożytki: brak;

Profesja: jedynie z cyrulictwa żyje.

164.

Numer 257, [140];

Herszko Kusznirz [Heyno Mordkowicz³⁵⁰];

Pożytki: brak;

Profesja: kuśnierz z tego żyje.

165.

Numer 260, [87];

Leyb Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: czapecznik żyje z tego.

166.

Numer 261, [109];

Srul Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z rzeźnikostwa.

167.

Numer 262, [110];

Faybisz Rymonowicz (Rywanowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

168.

Numer 263, [111];

Ankiel Srulowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje ze złotnikostwa.

³⁴⁹ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁵⁰ Według *Metryki józefińskiej*.

169.

Numer 264, [112];

Moszek Mortkowicz [Jos Srolowicz³⁵¹];

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz żyje z tego.

170.

Numer 266, [174];

Josel Zelmanowicz [Moszek Leyzorowicz³⁵²];

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz żyje z tego.

171.

Numer 267, [115];

Maier Mennynski (Meniński);

Pożytki: brak;

Profesja: w winnicy żyje z zarobku.

172.

Numer 268, [116];

Lyzor (Leyzer) Szmuyłowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z krawiectwa.

173.

Numer 269, [117];

Leyba Herszkowicz [Herszek Ezykowicz³⁵³];

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

174.

Numer 270, [118];

Feinkul Ankiel [Faikiel Jankiel³⁵⁴];

Pożytki: brak;

Profesja: ze szkolnictwa żyje.

³⁵¹ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁵² Według *Metryki józefińskiej*.

³⁵³ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁵⁴ Według „Spisu zawodów”.

175.

Numer 271, [119];

Abraham (Abrahamko) Herszkowicz [Gielman Herszkowicz³⁵⁵];

Pożytki: brak;

Profesja: handlarz i z tego handlu żyje.

176.

Numer 272, [120];

Herszko Leyzorowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z krawiectwa żyje.

177.

Numer 273, [121];

Maier Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

178.

Numer 274, [122];

Maiorko Dawidowicz [Szymecha Wolowicz³⁵⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz żyje z tego.

179.

Numer 275, [123];

Jeko Aaronowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: cyrulik z tego żyje.

180.

Numer 276, [124];

Joś Szmoyłowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z krawiectwa żyje.

³⁵⁵ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁵⁶ Według *Metryki józefińskiej*.

181.

Numer 277, [125];

Wolf Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: rzeźnik z tego żyje.

182.

Numer 278, [129];

Abrahamko Jontowicz (Jontonowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: szkolnik jedynie edukując dzieci z tego żyje.

183.

Numer 279, [130];

Wolf (Wolwa) Srulowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje.

184.

Numer 280, [131];

Moysio (Mosio) Maiorowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

185.

Numer 282, [134];

Szmul Lujbowicz (Leyba);

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z piekarstwa.

186.

Numer 283, [135];

Chaia (Haia) Szlomowiczowa;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z piekarstwa.

187.

Numer 284, [136];

Judka Aronowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: szkolnik żyje z tego.

188.

Numer 285, [137];

Heuszy Maiorowicz [Rachel wdowa³⁵⁷];

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

189.

Numer 286, [138];

Wolwa Herszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kramarz żyje z tego.

190.

Numer 287, [139];

Moszek Szeiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z rąk pracy.

191.

Numer 288, [141];

Eizyk Mortkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

192.

Numer 289, [142];

Elias Leybowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z rzeźnictwa żyje.

193.

Numer 298, [186];

Jankiel Szewc;

Pożytki: brak;

Profesja: szewc, z tego rzemiosła żyje.

194.

Numer 300, [193];

Szum Szanulowicz;

³⁵⁷ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

195.

Numer 301, [194];

Joś Rywonowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec żyje z tego.

196.

Numer 303, [192];

Aron Szałowicz (Szawowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: piekarz żyje z tego.

197.

Numer 305, [188];

Chaim Dawidowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

198.

Numer 306, [187];

Berko Kałuski;

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz żyje z tego.

199.

Numer 307, [184];

Ejzyk Moszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

200.

Numer 310, [220];

Srul Abrahamowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

201.

Numer 311, [221];

Auner Rabinowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego kramarstwa żyje.

202.

Numer 312, [178];

Leyb Abrahamowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z piekarstwa żyje.

203.

Numer 313, [222];

Jeko Mendlowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

204.

Numer 314, [223];

Abraham Litmanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z kantorstwa żyje.

205.

Numer 315, [224];

Szymon Nadworniański;

Pożytki: brak;

Profesja: szkolnik z tego żyje.

206.

Numer 317, [226];

Zelman Leyzarowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z winnicy żyje z zarobku.

207.

Numer 318, [227];

Joś Herszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z rzeźnictwa żyje.

208.

Numer 319, [229];

Maier Abrahamowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynkarstwa i handlu partykularnego żyje.

209.

Numer 320, [49];

Moszek Mendlowicz (Michlowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec z tego żyje.

210.

Numer 330, [172];

Manus Abrahamowicz (Abrahamkowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: żyje jedynie z szynku.

211.

Numer 331, [228];

Berko Mortkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

212.

Numer 332, [277];

Leyba Maiorowicz;

Pożytki: sady, łąka;

Profesja: z kupiectwa partykularnego żyje.

213.

Numer 335, [177];

Nusym Mortkowicz [Symcha Leybowicz³⁵⁸];

Pożytki: brak;

Profesja: żyje ze szkolnictwa.

³⁵⁸ Według *Metryki józefińskiej*.

214.

Numer 336, [364³⁵⁹];

Herszko Mendlowicz;

Profesja: fabrykant i hurtownik gorzałaczany.

215.

Numer 337, [165];

Anczul Uszer [Beila wdowa³⁶⁰];

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec partykularny żyje z tego handlu.

216.

Numer 338, [166];

Joś Nutowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec partykularny żyje z tego handlu.

217.

Numer 342, [231];

Moszek Gelmanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec partykularny i hurtownik szynkowy.

218.

Numer 343, [239];

Dawidko Gelmanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiec partykularny i hurtownik szynkowy.

219.

Numer 346, [242];

Abraham Sanul;

Pożytki: brak;

Profesja: furman żyje z tego furmaństwa.

³⁵⁹ W *Metryce józefińskiej* pod tym numerem: „Potok Kamieniec zwany płynący od Starych Kutów do Czeremoszu rzeki przez folwark xiędza proboszcza”.

³⁶⁰ Według *Metryki józefińskiej*.

220.

Numer 347, [243];

Aron Judkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku partykularnego żyje.

221.

Numer 355, [248];

Leyba Moszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

222.

Numer 362, [162];

Gelman Abrahamowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z zarobku rąk swoich żyje.

223.

Numer 363, [163];

Abrahamko Josiowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z derharstwa żyje.

224.

Numer 364, [219];

Mortko Dawidowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: barysznik kopwa (?) z tego żyje.

225.

Numer 367, [215];

Zandel Herszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynkarstwa żyje.

226.

Numer 368, [269];

Leyba Manulowicz;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: handlem partykularnym handluje.

227.

Numer 369, [288];

Uszer Moszkowicz (Azor Mordkowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: handlarz partykularny z tego żyje.

228.

Numer 370, [58];

Michel Ankielowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kupiectwem żyje.

229.

Numer 371, [57];

Joś Samsonowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarstwem żyje.

230.

Numer 372, [273];

Eyzyk Moszkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: do n. 436 dom ten należy, komornik żyje z usługi.

231.

Numer 378, [290];

Michel Gelmanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z handlu partykularnego i zarobku po winnicach żyje.

232.

Numer 380, [302];

Mortko Leybowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z krawiectwa żyje.

233.

Numer 381, [313];

Wolwa Leybowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: piekarz z piekarstwa żyje.

234.

Numer 389, [151];

Moszek Nusenowicz (Nososowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: z plisniarstwa żyje.

235.

Numer 395, [153];

Froim Szłoma (Szłumowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: żyje jedynie z usługi kupieckich.

236.

Numer 396, [303];

Jura Szłoma (Motiowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: z winnic jedynie żyje.

237.

Numer 397, [107];

Joś Berkowicz [Wichla Szyfrel³⁶¹];

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

238.

Numer 398, [106];

Wolwa Elaszowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: jedynie z partykularnego handlu żyje.

239.

Numer 418, [152];

Elo Leybowicz (Jowelowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: czapecznik żyje z tego.

240.

Numer 419, [50];

Joś Manulowicz;

³⁶¹ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: brak;

Profesja: szynkarz żyje jedynie z tego.

241.

Numer 422, [213];

Szymon Manułowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku i nieco z handlu partykularnego.

242.

Numer 423, [191];

Leyba Zelmanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

243.

Numer 424, [174];

Moszek Leybowicz (Leyzerowicz);

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

244.

Numer 425, [144];

Abraham Moszkowicz [Joś Majorowicz³⁶²];

Pożytki: brak;

Profesja: furman żyje z tego.

245.

Numer 426, [216];

Menaszko Maiorowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

246.

Numer 430, [74];

Joś Szawłowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: szynkiem i nieco kupiectwem żyje.

³⁶² Według *Metryki józefińskiej*.

247.

Numer 431, [189];

Mortko Jakubowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: handlarz partykularny z tego żyje.

248.

Numer 432, [214];

Froim Jekowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i nieco partykularnego handlu żyje.

249.

Numer 434, [156];

Wolf Mortkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: żyje z szynku.

250.

Numer 435, [155];

Szloma Gielmanowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z partykularnego handlu żyje.

251.

Numer 438, [145];

Zendel Judkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

252.

Numer 452, [76];

Maier Josel;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku żyje.

253.

Numer 453, [76 ½];

Wolwa Senderuk;

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

254.

Numer 454, [218];

Szulim Kielman;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i handlu zbożnego żyje.

255.

Numer 455, [104];

Leyb Mortkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: kotlarz z tego żyje.

256.

Numer 450, [196];

Froim Dawid;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i handlu partykularnego żyje.

257.

Numer 457, [180];

Jankiel Jonasz;

Pożytki: brak;

Profesja: z zarobku rąk a najwięcej z elemożyny.

258.

Numer 459, [94];

Mortko Jekowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku żyje.

259.

Numer 461, [206];

Leyba Ankiel;

Pożytki: brak;

Profesja: z szynku i handlu partykularnego żyje.

260.

Numer 462, [300];

Anczul Perec (Perel);

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: furman żyje wioząc wodę w miasto.

261.

Numer 471, [141];

Ejzia (Ezyk) Mortkowicz;

Pożytki: brak;

Profesja: krawiec żyje z tego.

262.

Numer 474, [342];

Gawrył Lejbowicz [Krzysztof Grzegorzowicz Osadcuk³⁶³];

Nota: plac bez domu.

263.

Numer 480, [173 $\frac{3}{4}$];

Jeko Kupler Kuszniierz;

Profesja: kuśnierz żyje z tego.

Komornicy

Numer 20, dom „zatylny” (d.z.), [6];

Leyzor Josiowicz

Numer 39, (d.z.), [339];

Nuta Waybkop Sanulowicz

Numer 70;

Moszek Ełowicz

Numer 82, dom rynkowy (d.r.), [102];

Ezyk Mularz

Numer 196, dom przedmiejski (d.p.), [274];

Jeko Zelmanowicz

Numer 196, (d.p.), [274];

Srul Jegel

Numer 204, (d.z.), [281];

Kielman Manulowicz

³⁶³ Według *Metryki józefińskiej*: „Krzysztof Grzegorzowicz Osadcuk numeru domu nie ma, dopiero stawia”.

Numer 209, (d.z.), [284];

Joś Ankielowicz

Numer 215, (d.z.), [289];

Moszek Szlomowicz

Numer 222, (d.z.), [297];

Leyb Berhomecki

Numer 237;

Froim Kubacki

Numer 247, (d.z.), [80];

Jeko Kopler

Numer 250, (d.z.), [127];

Judka Zoffer

Numer 253, (d.z.), [92];

Hoszek Judkowitz

Numer 250, (d.z.), [127];

Szymon Wyzer

Numer 257, (d.z.), [140];

Moszek Szapowicz

Numer 266, (d.z.), [174];

Aron Jekowicz

Numer 270, (d.z.), [118];

Boruch Pistyński

Numer 274, (d.z.), [122];

Manaszek Dawidowicz

Numer 278, (d.z.), [129];

Abrahamko Leybowicz

Numer 279, (d.z.), [130];

Gerszon Hefder

Numer 283, (d.z.), [135];

Herszko Samulowicz

Numer 386, (d.r.), [209];

Kenig Ganeller

Numer 289, (d.z.), [142];

Leyzor zięć Leybowicza

Numer 293, (d.r.), [205];

Pinkas Synderowicz Pinkasa syn

Numer 298, (d.z.), [186];

Leyzor Rosenowicz

Numer 298, (d.z.), [186];

Menaszko Kramarz

Numer 303, (d.z.), [192];

Herszko Haskieluk

Numer 306, (d.z.), [187];

Nusym Aronowicz

Numer 318, (d.z.), [227];

Herszko Kuszniarz

Numer 335, (d.z.), [177];

Nusym Goldsteyn

Numer 337, (d.z.), [165];

Chaim Rynonowicz

Numer 342, (d.z.), [231];

Leyba Rabinowicz

Numer 343, (d.z.), [239];

Szloma Dawidowicz

Numer 369, (d.z.), [288];

Wolf Kopelowicz

Numer 370, (d.z.), [58];

Jeko Mieklowicz

Numer 371, (d.z.), [57];

Szawel Rabinowicz

Numer 378, (d.z.), [290];

Pankiel Herszkowicz

Numer 390, (d.r.), [204];

Sander Ryfulowicz

Numer 392, (d.r.), [202];

Szaia Dawidowicz

Numer 393, (d.r.), [201];

Mihel Potokor

Numer 395, (d.z.), [153];

Chaim Braier

Numer 396, (d.z.), [303];

Chaim Kraiwiec

Numer 403, (d.r.), [73];

Ankiel Samsonowicz³⁶⁴

Numer 417, (d.r.), [102];

Leyba Chaimowicz

Numer 423, (d.z.), [191];

Szmuył Sniatyński

Numer 431, (d.z.), [189];

Herc Nusymowicz

Numer 436, (d.r.), [100];

Chaim Herszkowicz

³⁶⁴ Komornik u Ormianina Łazarza Norsesowicza, zob. dom numer 403, [73].

Rusini i Polacy

„Pospólstwo, które f[loreny] 2 płaci”

264.

Numer 27, [352];

Antoni Piskozub;

Pożytki: ogród z sadem, łąka;

Profesja: bednarz, właściciel, żyje szczególnie z rzemiosła.

265.

Numer 50, [330];

Wasył Boyczuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: bednarz żyje z rzemiosła.

266.

Numer 51, [360];

Dmytro Prodaniuk;

Pożytki: ogrody, sad, rola (żyto), łąka;

Profesja: garncarz żyje z tego.

„Ci, którzy płacą fl[oren] 1 x. 30 [krajcarów]. Przedmieście”

267.

Numer 159, [572];

Tanaszy Bednaruk;

Pożytki: ogrody, sad, rola (żyto), łąka;

Profesja: bednarz żyje z tego.

268.

Numer 166, [568];

Hryhor Bednaruk;

Pożytki: ogrody, sad, rola (żyto), łąka;

Profesja: bednarz żyje z rzemiosła.

„Ci, którzy płacą f[loren] 1”

269.

Numer 13, [18];

Józef Olszewicz [Augustyn Aratyunowicz³⁶⁵];**Profesja:** krawiec z rzemiosła tego jedynie żyje.

270.

Numer 22, [4];

Iwan Hromiuk;**Pożytki:** ogród, łąka;**Profesja:** bednarz; właściciel, żyje szczególnie z rzemiosła.

271.

Numer 23, [2];

Iwan Piotrowicz [Stefan Halicki³⁶⁶];**Profesja:** bednarz, właściciel żyje szczególnie z rzemiosła.

272.

Numer 24, [356];

Wasyl Janowicz;**Pożytki:** ogrody z sadem, łąka;**Profesja:** garncarz, właściciel żyje szczególnie z rzemiosła.

273.

Numer 26, [353];

Krzysztof Kowalski;**Pożytki:** ogrody, sad, łąka;**Profesja:** szewc, właściciel żyje szczególnie z rzemiosła.

274.

Numer 28, [351];

Fedor Mikitiuk;**Pożytki:** sad, łąka;**Profesja:** bednarz, właściciel żyje szczególnie z rzemiosła.

275.

Numer 30, [380];

Iwan Maryaniuk;

³⁶⁵ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁶⁶ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: ogród, rola (żyto);

Profesja: rolnik, z rolnictwa żyje i nieco z pomocy fabryki tabacharskiej.

276.

Numer 45, [326];

Gabriel Polanski;

Pożytki: ogrody, łąka; pacholek miejski;

Profesja: z usług przy urzędzie miejskim żyje.

277.

Numer 46, [328];

Antoni Dobrowolski;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

278.

Numer 47, [331];

Jędrzej Organiszczuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

279.

Numer 48, [329];

Petro Kosowski;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: rolnik.

280.

Numer 49, [329/2];

Andrzej Babiuk;

Pożytki: ogród, łąka;

Adnotacja: „grunt rozebrany a grunt używa pod nr 48”.

281.

Numer 52, [359];

Józef Migocki;

Pożytki: ogrody z sadem, łąka;

Profesja: szewc, żyje z rzemiosła.

282.

Numer 53, [358];

Hryhor Kostrubiak;

Pożytki: ogród³⁶⁷, łąka;

Profesja: furman żyje z tej furmanki.

283.

Numer 54, [357];

Iwan Jaworski;

Pożytki: ogród, sad, łąka;

Profesja: garncarz z rzemiosła żyje.

284.

Numer 57, [393];

Jakub Huberczuk;

Pożytki: ogród, rola (kukurydza, żyto);

Profesja: furman żyje z furmanki.

285.

Numer 58, [384];

Stefan Grabowski;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: mularz żyje z mularki.

286.

Numer 60, [383];

Michał Boyko;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: z rolnictwa żyje.

287.

Numer 61, [377];

Stefan Pułtoraniuk;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: żyje z rolnictwa i nieco z pomocy fabryki tabacharskiej.

288.

Numer 62, [378];

Tanaszy Babiuk;

Pożytki: ogród, łąka, rola (żyto);

Profesja: żyje z miedzy rolnika zarabiając.

³⁶⁷ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Ogród tegoż podpadający zepsuciu od wody potoka”.

289.

Numer 63, [379];

Jury Mokaniuk;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: żyje z ogrodu i nieco z usług miejskich.

290.

Numer 64, [382];

Iwan Mareniuk (Maksymczuk);

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: żyje z ogrodu.

291.

Numer 65, [381];

Kosten Kruceniak;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: żyje z ogrodu, rolnik.

292.

Numer 66, [385];

Teodor Gredzuk;

Pożytki: ogrody, sady, łąki, rola (żyto);

Profesja: bednarz żyje z tego rzemiosła.

293.

Numer 68, [389];

Pawło Klimiuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: rolnik żyje z roli i nieco z usług miejskich.

294.

Numer 69, [388];

Wojciech Piskozub;

Pożytki: ogrody, łąki, rola (żyto);

Profesja: bednarz żyje z rzemiosła i nieco z ogrodu.

295.

Numer 72, [511];

Michał Tomaszewski;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

296.

Numer 73, [391];

Wasył Klimiuk;

Pożytki: ogrody, sady, łąka, rola (żyto);

Profesja: rolnik żyje z rolnictwa.

297.

Numer 74, [407];

Wasył Karpiuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: ławni żyje z usługi w magistracie.

298.

Numer 75, [406];

Kazimierz Tomaszewski;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc z rzemiosła żyje.

299.

Numer 76, [409];

Michał Czepeluk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: rolnik żyje z rzemiosła.

300.

Numer 77, [405];

Michał Osowski [Józef Chrzanowski³⁶⁸];

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z rzemiosła³⁶⁹.

301.

Numer 78, [404];

Michajło Andryszczuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z fabryki tabacharskiej żyje.

³⁶⁸ Według „Spisu zawodów”. W *Metryce józefińskiej* imię i nazwisko „Michał Hranowski” przekreślone i dopisane na górze „Michał Ossowski”.

³⁶⁹ Dotyczy Chrzanowskiego.

302.

Numer 79, [412];

Hafia Potyryczka wdowa;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: rolniczka z roli żyje.

303.

Numer 80, [411];

Pawło Bilawa v. Wasyl;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: cieśla i winnik.

304.

Numer 81, [415];

Michał Horodecki;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: furman żyje z furmanki i nieco z ogrodu.

305.

Numer 87, [310];

Stefan Łucki;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

306.

Numer 88, [416];

Andrzej Kamiński;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: rolnik.

307.

Numer 89, [417];

Stefan Hubert;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: na usługach skarbowych swój czas strawił i trawi.

308.

Numer 90, [414];

Michał Mandrzykowski [Ardelicha Paraska³⁷⁰, Michał Mendrzykowski³⁷¹];

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: stolarz.

309.

Numer 91, [413];

Marcin Janczewski;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: furman z furmanki a nieco z ogrodu żyje.

310.

Numer 95, [424];

Michał Kaczkowski;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: żyje z rzemiosła.

311.

Numer 96, [423];

Oleksa Huculak;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z tego rzemiosła.

312.

Numer 97, [422];

Stanisław Kaczkowski;

Pożytki: ogród, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z tego rzemiosła.

313.

Numer 98, [426];

Iwan Babiuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z tego rzemiosła.

314.

Numer 104, [428];

Stefan Babiuk;

³⁷⁰ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁷¹ Według „Spisu zawodów”.

Pożytki: ogrody, rola (żyto);
Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

315.

Numer 105, [430];

Mikołaj Ciolek;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

316.

Numer 115, [452];

Matyaszka Cwiklińska, wdowa;

Pożytki: ogrody z sadem, łąka;

Profesja: z rolnictwa żyje.

317.

Numer 117, [454];

Iwan Sekretarz;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc z tego rzemiosła żyje.

318.

Numer 118, [456];

Michał Kendzierski;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: garncarz z rzemiosła żyje.

319.

Numer 119, [471];

Hawryło Moskal;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z pracy rolniczej żyje.

320.

Numer 120, [509];

Hryhor Polak;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z fabryki w tabacharni żyje.

321.

Numer 122, [495];

Mikołaj Hrynczuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz z rzemiosła tego tylko żyje.

322.

Numer 123, [490];

Józef Zieliński [Grzegorza Łazarowicza domostwo³⁷²];

Profesja: z pomocy w tabacharni żyje.

323.

Numer 127, [502];

Dmytro Baryszkow;

Pożytki³⁷³: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej i z tego żyje.

324.

Numer 128, [492];

Andrzej Kiliman [Andrycha Kilimanka wdowa³⁷⁴];

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z roli żyje.

325.

Numer 129, [493];

Fedko Tanasiyczuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: pomocnik tabacharni i z tego żyje.

326.

Numer 130, [494];

Stefan Jsadczyk;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: bednarz i z tego żyje.

327.

Numer 131, [497];

Maciej Korzeniowski;

Pożytki: ogrody, sad, rola (żyto);

Profesja: tkacz i z tego żyje.

³⁷² Według *Metryki józefińskiej*.

³⁷³ W *Metryce józefińskiej* dopisek: „Ponieważ, że ten grunt nad samą rzeką Czeremoszem i co roku coraz bliżej on brzegu koszą opuszczoną też miary od brzegu po sążni 3”.

³⁷⁴ W „Spisie zawodów”.

328.

Numer 132, [500];

Mykita (Mikołaj) Trayruk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: cieśla i z tego żyje.

329.

Numer 133, [498];

Michaylica Uleyczuczka [Iwanicha, Iwan Oleyczuk³⁷⁵];

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz i z tego żyje.

330.

Numer 134, [491];

Michayło Mykietiuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: cieśla i żyje z tego.

331.

Numer 135, [501];

Tymofij Trayruk;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: cieśla żyje z tego.

332.

Numer 136, [503];

Ostafij Uleyczuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: cieśla żyje z tego.

333.

Numer 137, [517];

Jakub Uleyczuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: cieśla żyje z tego.

334.

Numer 138, [504];

Onyszko Mielnik;

³⁷⁵ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z mielnictwa żyje.

335.

Numer 141, [508];

Iwan Mielnik Romaniuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: z mielnictwa żyje.

336.

Numer 142, [515];

Hryhor Kozatczuk;

Pożytki: ogrody³⁷⁶, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz z tego żyje.

337.

Numer 143, [516];

Iwan Tiudiowicz;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: tkacz z tego żyje.

338.

Numer 147, [573];

Iwan Dolhaniuk;

Pożytki: ogrody³⁷⁷, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz z tego żyje.

339.

Numer 148, [576];

Iwan Grekuł;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z roli żyje.

340.

Numer 149, [577];

Iwan Drozdowski;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz żyje z tego.

³⁷⁶ W *Metryce józefińskiej* wzmianka: „Ogród tegoż przypierający do granicy Staro Kuckiej”.

³⁷⁷ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Podpadający [ogród] zepsuciu od wody potoka”.

341.

Numer 150, [579];

Tymko Starożytny [Jura Drozdowski³⁷⁸];

Profesja: rolnik i z tego żyje.

342.

Numer 151, [578];

Petro Grekulak;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: rolnik i z tego żyje.

343.

Numer 152, [518];

Teodor Podiuk (Popiuk);

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz z tkactwa żyje.

344.

Numer 153, [571];

Iwan Mykitiuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: stelmach i z tego żyje.

345.

Numer 154, [519];

Dmytro Hryruk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: z roli żyje.

346.

Numer 155, [520];

Gawryło Pawluk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej.

347.

Numer 156, [569];

Michał Plawiuk;

³⁷⁸ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc i z tego żyje.

348.

Numer 157, [574];

Tadeusz Baranowski;

Pożytki: ogrody³⁷⁹, łąka;

Profesja: rymarz i z tego żyje.

349.

Numer 158, [570];

Semen Andryczuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej.

350.

Numer 160, [567];

Semen Kotlarczyk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: kuśnierz żyje z tego.

351.

Numer 163, [559];

Antoni Chrzanowski;

Pożytki: ogrody z sadem, łąka;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

352.

Numer 164, [560];

Wasył Dolhaniuk;

Pożytki: ogrody z sadem, łąka;

Profesja: tkacz żyje z rzemiosła.

353.

Numer 165, [553];

Hryhor Sawiuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

³⁷⁹ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Ogród tegoż między z granicą starokucką”.

354.

Numer 167, [557];

Semen Basiszczuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka;

Profesja: tkacz żyje z rzemiosła.

355.

Numer 168, [524];

Iwan Belbaszczuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: cieśla żyje z rzemiosła.

356.

Numer 169, [525];

Michał Haluk [Krzysztof Kirkorowicz Barącz³⁸⁰];

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: szewc żyje z rzemiosła;

Mieszkańcy domu³⁸¹.

357.

Numer 170, [526];

Mikołaj Wojciechowski;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: żyje z mularstwa.

358.

Numer 173, [531];

Iwan Halicki;

Pożytki: ogród, sad, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego.

359.

Numer 174, [530];

Iwan Napchaluk [Hrehor Halicki³⁸²];

Profesja: tkacz żyje z tego.

³⁸⁰ Według *Status animarum 1791*.

³⁸¹ Dotyczy Krzysztofa Kirkorowicza Barącza. Żona Katarzyna; córka Marianna.

³⁸² Według *Metryki józefińskiej*.

360.

Numer 175, [528];

Maria Tysmienicka³⁸³;

Pożytki: ogrody, sad, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz żyje z tego.

361.

Numer 176, [526 ½];

Tanaszy Haluk [nie masz go³⁸⁴];

Adnotacja: plac tylko gdzie była chałupa.

362.

Numer 183, [551];

Dmytro Łukaniuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: garncarz żyje z tego.

363.

Numer 184, [555];

Peho Dmytruk;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: garncarz żyje z tego.

364.

Numer 185, [556];

Michał Hańczuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego.

365.

Numer 186, [552];

Mikołaj Kuszniarz;

Pożytki: ogrody, sad, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego.

366.

Numer 187, [550];

Iwan Basisty [Bogdan Axentowicz³⁸⁵];

³⁸³ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „wdowa”.

³⁸⁴ Według „Spisu zawodów”.

³⁸⁵ Według *Status animarum 1791*.

Pożytki: sady, łąka;

Profesja: tkacz żyje z tego;

Mieszkańcy domu³⁸⁶.

367.

Numer 192, [514];

Stefan Pniowski;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: tkacz żyje z tego.

368.

Numer 194, [257];

Iwan Stadnileczuk [Iwan a Sanduł Jwanitczuk³⁸⁷];

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: krawiec z tego rzemiosła żyje.

369.

Numer 195, [258];

Jakow Dmytruk;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: garncarz z tego rzemiosła żyje.

370.

Numer 197, [261];

Jan Brondiuk;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: szewc z tego żyje.

371.

Numer 198, [263];

Jędrzej Kotlarczuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: kuśnierz żyje z tego rzemiosła.

372.

Numer 199, [264];

Hrycko Semaniuk;

Pożytki: ogród, sady, łąka;

Profesja: garncarz żyje z tego rzemiosła.

³⁸⁶ Dotyczy Bogdana Axentowicza. Żona Marianna z Węgier.

³⁸⁷ Według „Spisu zawodów”.

373.

Numer 212, [266];

Teodor Bułabaszczuk (Bałahaniuk);

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: kuśnierz żyje z tego rzemiosła.

374.

Numer 213, [268];

Stefan Kubranowicz;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego.

375.

Numer 220, [295];

Józef Koziorowski;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego rzemiosła.

376.

Numer 221, [398];

Stanisław Zakotyński (Żukotyński);

Profesja: jedynie z usług dworskich żyje i nieco kucharstwem się bawi.

377.

Numer 223, [298];

Eliasz Babiuk;

Pożytki: brak;

Profesja: szewc żyje z rzemiosła.

378.

Numer 224, [299³⁸⁸];

Andrzej Babiuk;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: szewc z rzemiosła żyje.

379.

Numer 225, [301];

Iwan Tomaszczuk (Tomaszewski);

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego.

³⁸⁸ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Drugi dom bez numeru stary”.

380.

Numer 226, [304];

Wojciech Łucki;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, więcej żyje z roli.

381.

Numer 228, [324];

Iwan Boyczukow;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: bednarz, jedynie żyje z rzemiosła.

382.

Numer 229, [323];

Bartłomiej Manaszewski [Bartłomiej Atamberger³⁸⁹];

Profesja: kowal jedynie żyje z rzemiosła.

383.

Numer 231, [321];

Stefan Łucki;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, jedynie z tego rzemiosła żyje.

384.

Numer 232, [320];

Tadeusz Dumański [Fedor Babiuk³⁹⁰];

Profesja: szewc, jedynie żyje z rzemiosła.

385.

Numer 233, [319];

Jan Szymański;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, jedynie z tego rzemiosła żyje.

386.

Numer 234, [311];

Katarzyna z Antonim Garcyczukiem (Gorayskim);

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, jedynie z tego rzemiosła żyje.

³⁸⁹ Według *Metryki józefińskiej*.

³⁹⁰ Według *Metryki józefińskiej*.

387.

Numer 235, [312³⁹¹];

Wasył Huculak [Chaim Srolowicz³⁹²];

Profesja: szewc (?), a więcej z roli żyje.

388.

Numer 265, [173];

Marcin Gruszecki [Josel Froim Kobaker³⁹³];

Profesja: b.d.

389.

Numer 299, [3];

Jakub Pacoszyński;

Profesja: hajduk zamkowy, który rocznie pensjonowany f. r. 50 6 z barwo.

390.

Numer 309, [529];

Józef Kaczkowski;

Pożytki: ogród, sad, łąka;

Profesja: szewc żyje z tego.

391.

Numer 321 [477];

Jan Sandecki;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: kuśnierz, żyje z tego.

392.

Numer 327, [496];

Hryhor Kilman;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: tkacz, z tego żyje.

393.

Numer 366, [276];

Wasył Iwanczuk;

Pożytki: ogrody, sad, łąka;

Profesja: z kuśnierstwa żyje.

³⁹¹ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Chaima Srolowicza winnica stara pusta n. 235”.

³⁹² Według *Metryki józefińskiej*.

³⁹³ Według „Spisu zawodów”.

394.

Numer 373, [267];

Jagunia Tymczukowa;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: z piekarstwa żyje.

395.

Numer 410, [332];

Iwan Bukalka;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: z roli żyje.

396.

Numer 411, [469];

Łukasz Polak;

Pożytki: sad, ogród³⁹⁴;

Profesja: z pomocy fabryki tabacharskiej żyje.

397.

Numer 416, [362];

Dmytro Kondraszczuk;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: z roli żyje.

398.

Numer 421, [375];

Iwan Jaszczuk [Oleksa Babiuk³⁹⁵];

Profesja: rolnik, żyje z roli.

399.

Numer 427, [408];

Maciej Tomaszewski;

Pożytki: ogrody, rola (żyto);

Profesja: szewc, żyje z tego rzemiosła.

400.

Numer 428, [306];

Józef Chrzanowski;

³⁹⁴ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Sad z ogrodem nad samą rzeką Czeremoszem opuszczono lecz miary na zepsucie po sążni 3 od brzegu”.

³⁹⁵ Według *Metryki józefińskiej*.

Pożytki: ogród³⁹⁶, łąka;

Profesja: szewc, żyje z tego rzemiosła.

401.

Numer 433, [513];

Iwan Moskal [Afia Utoropska³⁹⁷];

Profesja: rolnik, żyje z tego.

402.

Numer 439, [523];

Jan Krasowski;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, żyje z rzemiosła.

403.

Numer 441, [512³⁹⁸];

Gawryło Borowski;

Profesja: z piekarstwa i nieco z rzeźnikostwa żyje.

404.

Numer 443, [558];

Antoni Chrzanowski [Andrzej Drozdowski³⁹⁹];

Profesja: szewc, żyje z tego.

405.

Numer 444, [376];

Andrzej Pultoraniuk;

Pożytki: ogród, rola (żyto);

Profesja: rolnik, żyje z tego.

406.

Numer 445, [418];

Jan Tomaszewski;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, żyje z tego.

³⁹⁶ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Ogród tegoż podpadający zepsuciu od wody i potoka”.

³⁹⁷ Według *Metryki józefińskiej*, tamże adnotacja „Iwan mieszkał”.

³⁹⁸ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Droga z miasta przez pastwisko do Wyżnicy. Do defluitacji”.

³⁹⁹ Według *Metryki józefińskiej*.

407.

Numer 446, [510];

Dmytro Popiuk;

Pożytki: ogrody, łąka, rola (żyto);

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej, żyje z tego.

408.

Numer 450, [474];

Józef Turski;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: szewc, żyje z rzemiosła.

409.

Numer 464, [335];

Jan Terlecki;

Pożytki: brak;

Profesja: diak, żyje z usług cerkiewnych.

410.

Numer 469, [504 ½];

Michał Onyskow syn;

Profesja: szewc, żyje z tego.

411.

Numer 470, [453⁴⁰⁰];

Hryhor Haluk;

Pożytki: sad, łąka;

Profesja: szewc, żyje z tego.

412.

Numer 472, [436⁴⁰¹];

Jan Nizinkiewicz [Sergiusz Jakubowicz Łowczuk⁴⁰²];

Pożytki: sad, łąka;

Profesja: kuśnierz, żyje z tego;

Mieszkańcy domu⁴⁰³.

⁴⁰⁰ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Dom ma stawiać”.

⁴⁰¹ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „Jana Nieziaiewicza, Wojciecha Piskozuba Pasieba pod górą podle”.

⁴⁰² Według *Status animarum 1791*.

⁴⁰³ Dotyczy Sergiusza Jakubowicza Łowczuka. Żona Petronela; synowie: Jakub, Wasyl; córka Marianna.

413.

Numer 473,

Pawło Krzemieński [Leyba Berhomecki⁴⁰⁴].

414.

Numer 477, [580/1];

Teodor Andryaszczuk;

Adnotacja: plac bez domu.

415.

Numer 478 ½, [580/2];

Michał Dierski (Turski);

Adnotacja: plac bez domu.

416.

Numer 479, [580/3];

Jurey Drozdowski;

Profesja: szewc, żyje z tego.

„Ci, którzy po 40 x. [krajcarów] płacą”

417.

Numer 25, [355];

Jan Predaniuk;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: garncarz, żyje szczególnie z rzemiosła.

418.

Numer 110, [449];

Pawło Kowal;

Pożytki: brak;

Profesja: kowal, ma sposób życia.

419.

Numer 111, [448];

Michał Smyk (v. Semeniuk) [Oleksy, Tymczuka zięć⁴⁰⁵];

Profesja: szewc, żyje z tego rzemiosła.

⁴⁰⁴ Według „Spisu zawodów”.

⁴⁰⁵ Według *Metryki józefińskiej*.

420.

Numer 112, [447];

Oleksa Dentiuk [Oleksa, Iwana Pawła Kowala syn⁴⁰⁶];

Pożytki: brak;

Profesja: kowal, żyje z tego rzemiosła.

421.

Numer 140, [533];

Piotr Kociński;

Pożytki: ogrody, sad, łąka;

Profesja: kuśnierz i z tego żyje.

422.

Numer 172, [532];

Józef Kociński;

Pożytki: ogrody, sad, łąka;

Profesja: kuśnierz żyje z tego i szynku.

423.

Numer 440, [479];

Oleksa Polański;

Pożytki: ogrody, łąka;

Profesja: pomocnik fabryki tabacharskiej.

424.

Numer 476, [354⁴⁰⁷];

Iwan Syn Wasylikow;

Pożytki: ogród, łąka;

Profesja: garncarz, żyje z tego.

⁴⁰⁶ Według *Metryki józefińskiej*.

⁴⁰⁷ W *Metryce józefińskiej* adnotacja: „chałupę stawia”.

Aneks 2

Mieszkańcy domów ormiańskich wymienieni w *Status animarum* 1791, a nieujęci w lustracji domów miejskich i przedmiejskich z 1789 roku

Numer domu: 100⁴⁰⁸;

„Imiona i y przewizka Gospodarzow y Służących” (dalej: **Gospodarz**): **Kajetan Agopszowicz**, wdowiec; Martha siostra;

„Imiona Synow” (dalej: **Imiona synów**): Jakob, Grzegorz;

„Imiona Corek” (dalej: **Imiona córek**): Katarzyna;

„Imiona y Przewizka Komornikow” (dalej: **Komornicy**): brak;

„Imiona Synow” (dalej: **Imiona synów komorników**): brak;

„Imiona Corek” (dalej: **Imiona córek komorników**): brak;

„Numer Dusz Familij” (dalej: **Liczebność rodziny**): brak.

Numer domu: 106;

Gospodarz: Marianna Zadygowa;

Imiona synów: brak;

Imiona córek: Rypsyma, Anna;

Komornicy: brak;

Imiona synów komorników: brak;

Imiona córek komorników: brak;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 353;

Gospodarz: Rypsyma Krzysztofowa wdowa;

Imiona synów: brak;

Imiona córek: Rozalia, Marianna;

Komornicy: Zachariasz Bachdesarowicz, Marianna żona;

Imiona synów komorników: Samuel, Kajetan;

Imiona córek komorników: Rypsyma, Anna;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 359;

Gospodarz: Bogdan Axentowicz, Rypsyma żona;

Imiona synów: Krzysztof;

Imiona córek: Rozalia;

Komornicy: brak;

Liczebność rodziny: brak.

⁴⁰⁸ W pierwszym przykładzie zachowano oryginalną pisownię.

Numer domu: 316;

Gospodarz: **Martha Kirkorowa**, wdowa matka;

Imiona synów: Krzysztof;

Imiona córek: Marianna, Katarzyna, Kajetana, Anna, Rypsyma;

Komornicy: brak;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 377;

Gospodarz: **Anna Łukaszowa**, Maryanna siostra;

Imiona synów: brak;

Imiona córek: Maryanna;

Komornicy: brak;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 408;

Gospodarz: **Samuel Moszoro** Curatus Kutt., Rndus Hyeronimus Frydlewski (?), Catharina mater, Josephus Piątkowski, Joannes Drebat;

Imiona synów: brak;

Imiona córek: brak;

Komornicy: Antonius Mieckowski, Rypsyma żona, Jan Bukowski, zakrystian;

Imiona synów komorników: Józef;

Imiona córek komorników: Katarzyna;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 449;

Gospodarz: **Łukasz Donigiewicz**, Anna żona;

Imiona synów: Dominik, Kajetan;

Imiona córek: Rypsyma, Katarzyna;

Imiona komorników: brak;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 447;

Gospodarz: **Piotr Janowicz** wdowiec;

Imiona synów: Awedyk;

Imiona córek: brak;

Komornicy: [1.] Jan Piotrowicz, Rozalia żona; [2.] Tadeusz Piotrowicz, Maryanna żona;

Imiona synów komorników: [1.] Bogdan; [2.] Piotr Grzegorz;

Imiona córek komorników: [1.] brak; [2.] Anna;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 480;

Gospodarz: Michał Hankowicz, Maryanna żona;

Imiona synów: Zachariasz, Sergius, Hanko;

Imiona córek: Rypsyma, Anna, Rozalia;

Komornicy: brak;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: brak;

Gospodarz: Elżbieta Pilibczowa, Rozalia matka;

Imiona synów: brak;

Imiona córek: Kajetana, Rozalia;

Komornicy: brak;

Liczebność rodziny: brak.

Numer domu: 107;

Gospodarz: Józef Hankiewicz, Kajetana żona;

Imiona synów: Hanko;

Imiona córek: Katarzyna;

Liczebność rodziny: brak.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Arcybiskupa Eugeniusza Baziaka w Krakowie: sygn. AV-1, akta wizytacji arcybiskupa Jana Skarbka (1721)

Archiwum Główne Akt Dawnych: Metryka Koronna, Księgi Spraw Publicznych (Księgi Kancelarskie), sygn. 27, przywilej dla Żydów z Kut (1715)

Archiwum Narodowe w Krakowie: Zbiory kartograficzne, sygn. VI-135 (plan miasta Kut, 1781); *Teki Antoniego Schneidera*, sygn. 848, 849

Центральний Державний Історичний Архів України у місті Львові: f. 19, op. 1, spr. 221 (józefińska metryka gruntowa Kut); f. 146, op. 18, spr. 127 (lustracja domów w Kutach, 1789); f. 166, op. 1, spr. 1751 (odpisy z kuckich ksiąg sądowych); f. 475, op. 1, spr. 291 (spis wiernych parafii ormiańskokatolickiej w Kutach, 1791)

Źródła drukowane

„Dodatek do Gazety Lwowskiej”, 1815, 57

Horn M., *Regesty dokumentów i eksцерpty z Metryki Koronnej do historii Żydów w Polsce 1697-1795*, 2, *Rządy Stanisława Augusta (1764-1795)*, 1, 1764-1779, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984

Iwański A., *Pamiętniki 1832-1876*, oprac. W. Zawadzki, Warszawa 1968

Jewish privileges in the Polish Commonwealth. Charters of rights granted to Jewish communities in Poland-Lithuania in the sixteenth to eighteenth centuries, wyd. J. Goldberg, Jerusalem 1985

- Kawalwesi K., *Homilia na Niedzielę VIII po świątkach. Tłomaczenie*, w: tegoż, *Rok V Kazań Niedzielnych*, 2, Przemyśl 1831
- Kitowicz J., *Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840-1841, 2
- Kluk K., *Roslin potrzebnych, pozytecznych, wygodnych, osobliwie kraiovych [...] utrzymanie, rozmnozenie i zazycie, tom III z figurami, o rolnictwie, zbożach, łakach, chmielnikach, winnicach y roslinach gospodarskich*, Warszawa 1779
- Rogalewicz A., *Przewodnik dla garbarzy*, Warszawa 1862
- Rozmowy o Kutach: kuckie interesy dziadka, Jakuba Ciolka. Z Bronisławem Ciołkiem, urodzonym w Kutach, rozmawia Franciszek Wasyl*, „Awedis”, 31, 2017, s. 8-9
- Silva rerum księdza Szymona Krzysztofowicza, kanonika katedry kamienieckiej, oficjała podolskiego, proboszcza mohylowskiego (1763-1808)*, wyd. S. Krzyżanowski, Odesa 1864
- Vincenz S., *Na wysokiej połoninie*, 3, Kraków 2005

Opracowania

- Baliński M., Lipiński T., *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*, 2/6, Warszawa 1885
- Barącz S., *Rys dziejów ormiańskich*, Tarnopol 1869
- Budzyński Z., *Kresy południowo-wschodnie w drugiej połowie XVIII wieku*, 1, *Statystyka wyznaniowa i etniczna*, Przemyśl–Rzeszów 2008, *Studia z dziejów społecznych*, 3
- Bujak F., *Studia historyczne i społeczne*, Lwów 1924
- [Daszkewycz] Дашкевич Я., *Вірменія і Україна, Львів–Нью-Йорк* 2001
- Gołębiowski Ł., *Ubiory w Polsce od najdawniejszych czasów aż do chwil obecnych, sposobem dykcjonarza*, Warszawa 1830
- [Grigorian] Григорян В. Р., *История армянских колоний Украины и Польши (Армяне в Подолии)*, Ереван 2005
- Grochulska B., *Jarmarki w handlu polskim w drugiej połowie XVIII wieku*, „Przegląd Historyczny”, 64, 1973, 4, s. 793-821
- Horn M., *Żydowskie bractwa rzemieślnicze na ziemiach polskich, litewskich, białoruskich i ukraińskich w latach 1613-1850*, Warszawa 1998
- Janeczek A., *Segregacja wyznaniowa i podział przestrzeni w miastach Rusi Koronnej (XIV-XVI w.)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 63, 2015, 2, s. 259-280
- Jewuła Ł., *Galicyjskie miasta i miasteczka oraz ich mieszkańcy w latach 1772-1848*, Kraków 2013
- [Kapral] Капраль М., *Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII-XVIII ст.*, Львів 2012
- Kaźmierczyk A., *Żydzi w dobrach prywatnych w świetle sądowniczej i administracyjnej praktyki dóbr magnackich w wiekach XVI-XVIII*, Kraków 2002
- Kulwicka-Kamińska J., *Orientalizmy doby staropolskiej – adaptacja do języka polskiego (część I)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, 2003, „Filologia Polska”, 58, „Językoznawstwo”, 359, s. 103-134
- Lechicki C., *Kościół Ormian w Polsce (zarys historyczny)*, Lwów 1928
- Mojzesowicz M., *O Ormianach w Kutach*, „Posłaniec św. Grzegorza”, 1, 1927, 1, s. 6-11
- Motylewicz J., *Spółeczność miejska a grupy narodowościowe w miastach czerwonoruckich w XV-XVIII w. Problem przemian w trwałości więzi społecznych*, w: *Miasto*

- i kultura ludowa w dziejach Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy*, red. J. Wyrozumski, Kraków 1996, s. 91-103
- Motylewicz J., *Spółeczność unicka w miastach województwa ruskiego w XVII i XVIII wieku*, w: *Katolickie unie kościelne w Europie Środkowej i Wschodniej – idea a rzeczywistość*, red. S. Stępień, Przemyśl 1998, s. 189-197
- Motylewicz J., *Ulice etniczne w miastach ziemi przemyskiej i sanockiej w XVII i XVIII*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 47, 1999, 1-2, s. 149-155
- Petrovsky-Shtern Y., *Sztetl. Rozkwit i upadek żydowskich miasteczek na Kresach Wschodnich*, przeł. J. Gilewicz, Kraków 2014
- Półwiartek J., *Miejsce religii w kształtowaniu oblicza etnicznego społeczności miast południowo-wschodnich obszarów Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych*, w: *Miasto i kultura ludowa w dziejach Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy*, red. J. Wyrozumski, Kraków 1996, s. 211-230
- Rolle A. J., *Zameczki podolskie na kresach multańskich*, 3, Warszawa 1880
- Rosman M., *Żydzi pańscy. Stosunki magnacko-żydowskie w Rzeczypospolitej XVIII w.*, przeł. W. Tysza, Warszawa 2005
- Ruszczyk G., *Kościół parafialny p. w. Najśw[iętszego] Serca Jezusa w Kutach*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, red. J. K. Ostrowski, 14, Kraków 2006
- Schnür-Peplowski S., *Galicjana 1778-1812*, Lwów 1896
- Stoksikówna J., *Galicyski kataster gruntowy, jego geneza, dzieje i spuścizna aktowa*, „Archeion”, 63, 1975, s. 165-187
- Stopka K., Zięba A. A., *Ormiańska Polska*, Warszawa 2018
- Styś W., *Metryki gruntowe józefińskie i franciszkańskie jako źródła do historii gospodarczej Galicji*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 1932/1933, 2, s. 57-92
- Turnau I., *Polskie skórnictwo*, Wrocław 1983
- Wasyl F., *Ormianie w przedautonomicznej Galicji. Studium demograficzno-historyczne*, Kraków 2015
- Wnęk K., *Własność nieruchomości w Krakowie w połowie XIX w.*, Kraków 2011
- Wodziński M., *Chasydyzm. Wszystko, co najważniejsze*, Kraków–Budapeszt–Syrakuzy 2019
- Wydro J., *Kataster gruntowy austriacki i jego znaczenie dla Galicji*, „Studia Historyczne”, 10, 1967, 1/2 (36/37), s. 145-157

Franciszek Wasyl, “How people play and how they make a living”. The professions of Armenians from Kuty on the Czeremosz River compared to those of other nations at the end of the 18th century

Summary: The article focuses on professions and activities of the Armenians from Kuty on the Cheremosh River in comparison to other ethnic groups at the end of the 18th century. The author used several file documents (mainly from the 1880s) of a fiscal nature, which contain information on individual households, such as: the location of the house (main square, “backside”, i.e. at the back of the property,

suburbs, etc.), ethnicity of the owner and his profession, i.e., the source of the family's livelihood. This list was confronted with the previously unknown plan of the town from 1781. In the case of the Armenian community, the image of the family structure was completed by the 1791 list of the faithful of the Armenian Catholic parish in Kutý. On the basis of the above-mentioned documents, the author has prepared a list of house-owners (available in the annex), which was used to describe and analyze the professional structure of the Kutý community and the place occupied by the Armenians. It turned out that in Kutý at the end of the 18th century there were professional niches, monopolized by individual ethnicities. Armenians dominated a few, but one of their most exclusive niches was the production of morocco leather. They had manufactories which professionally absorbed other ethnic communities as helpers, suppliers of raw materials and recipients of finished goods for trade or for further processing. The article also refers to the ethnic topography of Kutý, describing the places of Armenian and Jewish settlement in the town itself and multi-ethnic settlement in the suburbs. The appendices attached to the text contain a list of municipal and suburban house owners around the year 1789.

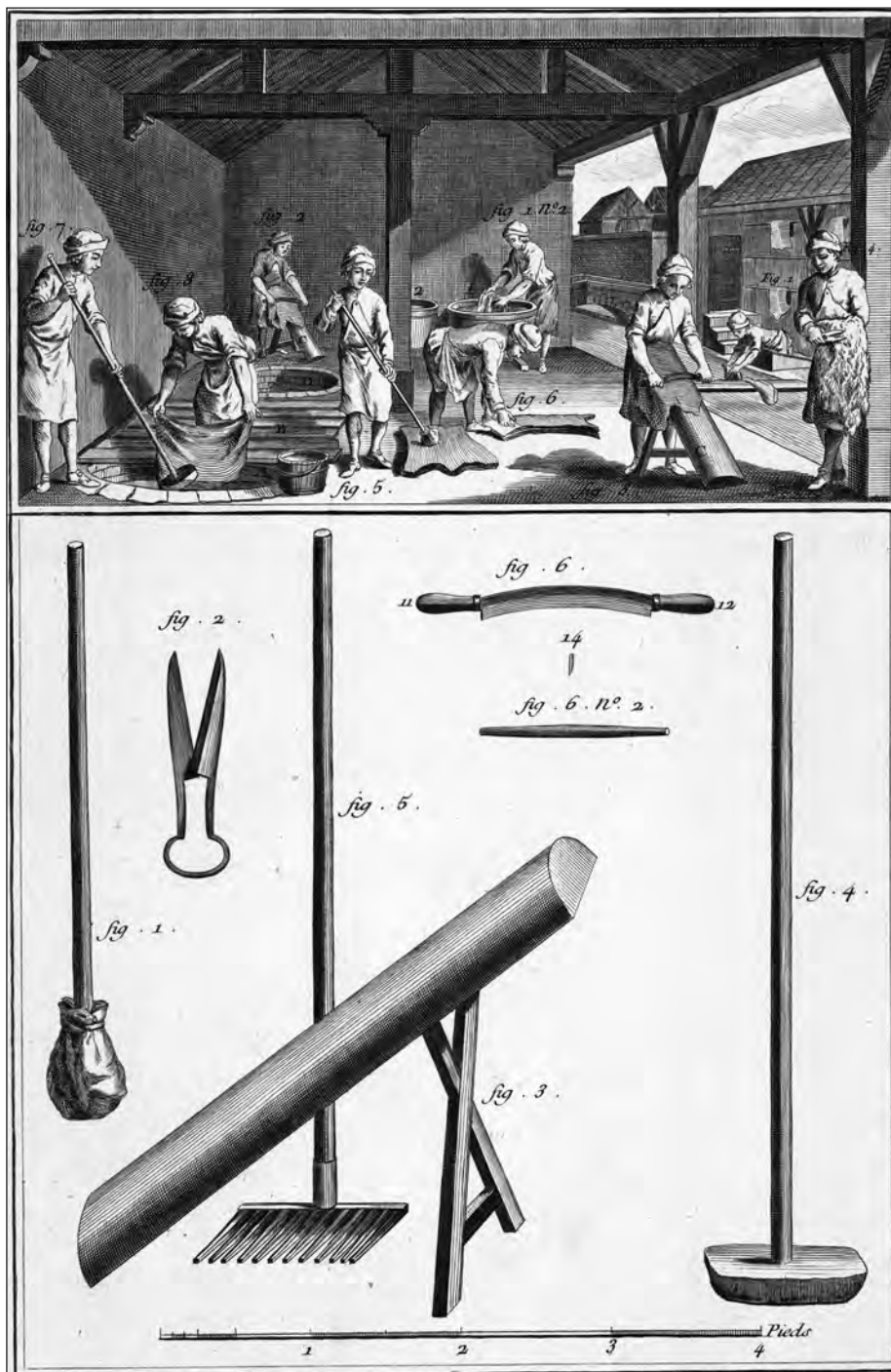
Keywords: Polish Armenians, Kutý, leather processing, crafts, tanning, inn-keeping, trade, ethnic relations

Ֆրանցիշեկ Վասիկ, Ով ինչպես է ուրախանում և ինչպես է ապրուստ վաստակում – Հայերի զբաղմունքներ 18 դ. վերջում Կուտիում ուրիշ ազգերի ֆոնի վրա

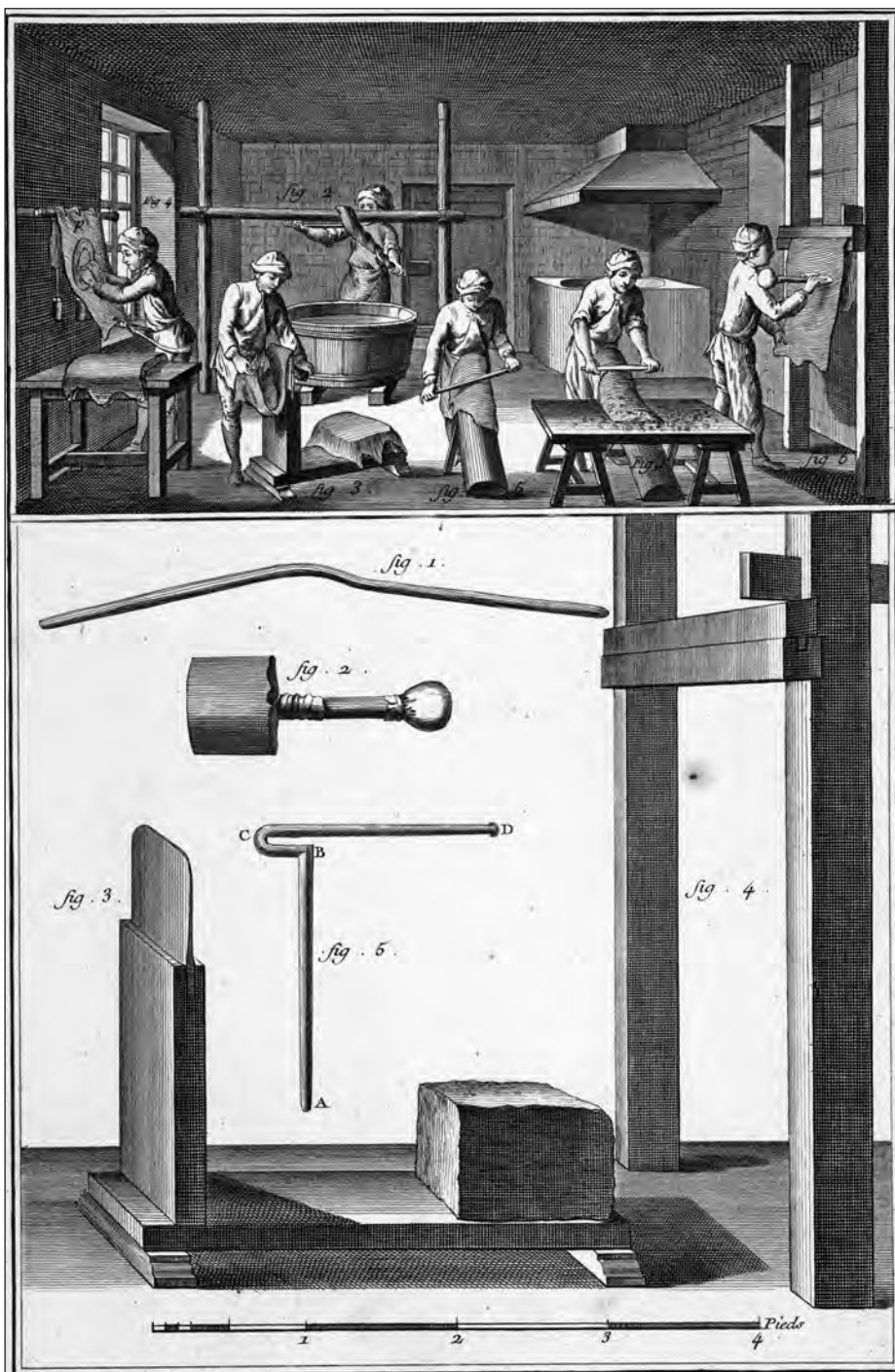
Ամփոփում. Հոդվածը պատմում է Կուտիի հայերի զբաղմունքների և մասնագիտությունների մասին 18 դ. վերջում: Հեղինակը օգտագործել է մի քանի հարկային փաստաթղթեր, որտեղ գտնվում են տեղեկություններ հայ տնային տնտեսության մասին; տան, բնակարանի գտնվելու վայրը (հրապարակի մոտ, բակում, արվարձանում), տան տիրոջ էտնիք պատկանելությունը և իր մասնագիտությունը: Այդ ցուցակի հեղինակը համեմատել է 1781-թ. անհայտ մինչ այժմ քաղաքի քարտեզի հետ: Հայ համայնքի դեփքում ընտանեկան ստրուկտուրայի կառուցվածքի նկարին ավելացվել է հայ կատողիք եկեղեցական Կուտիի ցուցակը 1791թ.: Այդ փաստաթղթերի հիմքի վրա հեղինակը պատրաստել է տնտեսական ցուցակ (գտնվում է ինդեքսում): Հեղինակը նկարագրել և վերլուծել նստակյաց համայնքի մասնագիտական կառուցվածքը և հայերի զբաղեցրաց տեղը: Պարզվեց, որ 18-րդ դարի վերջին Կուտիում գոյություն ունեին մասնագիտություններ, որոնք մենաշնորհված էին էթնիկ խմբերի կողմից: Հայերը գերակշռում էին մի քանի մասնագիտություններ, հատկապես կաշվի արտադրության մեջ: Կաշվի արտադրությունը մասնագիտորեն ներգրավվեց նաև էթնիկ այլ համայնքների, որպես օգնականներ, հումքի մատակարարողներ և առևտրի ապրանքների ստացողներ: Հոդվածը վերաբերվում է նաև Կուտիի էթնիկական տեղագրությանը: Հեղինակը նկարագրում է հայկական և հրեական

բնակավայրերի տեղերը քաղաքում և արվարձաններում: Հոդվածը ուղեկցվում է քաղաքային սեփականատերերի 1789 թ. ցուցակով:

Հիմնաքառեր. Լեհահայեր, կաշվի արտադրություն, արհեստ, բնապահպանություն, առևտուր, էթնիկային հարաբերություններ

2. Pracownia garbarska i jej narzędzia, rys. L. J. Goussier, ryt. R. Bénard, miedzioryt, 1763, Biblioteka Narodowa, sygn. G.53974/II

3. Pracownia garbarska i jej narzędzia, rys. L. J. Goussier, ryt. R. Bénard, miedzioryt, 1763, Biblioteka Narodowa, sygn. G.53974/II

4. Ormianie z Kut, rycina z: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, 11, Wien 1890, s. 443